

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Donatas MIKALAUSKAS

Viešojo valdymo studijų programos studentas

ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ SOCIALINĖS REABILITACIJOS
VALDYMO KAITA: ŠIAULIŲ TARDYMO IZOLIATORIAUS
ATVEJIS

Magistro darbas

Šiauliai, 2017

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Donatas MIKALAUSKAS

ĮKALINIMO ĮSTAIGŲ SOCIALINĖS REABILITACIJOS
VALDYMO KAITA: ŠIAULIŲ TARDYMO IZOLIATORIAUS
ATVEJIS

Magistro darbas
Socialiniai mokslai, Viešasis administravimas (N700)

Darbo vadovė:

doc. dr. Laima LIUKINEVIČIENĖ

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu Viešojo administravimo magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Mikalauskas, D. (2017). Įkalinimo įstaigų socialinės rehabilitacijos valdymo kaita: Šiaulių tardymo izoliatoriaus atvejis“. Magistro darbas. Mokslinis vadovas – doc. dr. Laima Liukinevičienė. Šiaulių universitetas, Viešojo administravimo katedra, 107 p. (su priedais 129 p.).

SANTRAUKA

Magistro darbe nagrinėjama įkalinimo įstaigų socialinės rehabilitacijos valdymo kaita Šiaulių tardymo izoliatoriuje. Teorinės dalies pirmame skyriuje, remiantis mokslo srities atstovų teorinėmis įžvalgomis, galiojančiais teisės aktais, statistiniais šaltiniais, išnagrinėta įkalinimo įstaigų socialinės rehabilitacijos valdymo samprata, proceso esmė. Išsiaiškinta, kad iš pozityvistinės bausmės teorijos kildinamos įkalinimo įstaigų socialinės rehabilitacijos koncepcijos tikslų įgyvendinimui būtinas kryptingas valdymas. Antrame teorinės dalies skyriuje atlikta viešojo valdymo koncepcijų analizė. Gilinant į Lietuvos bausmių vykdymo sistemos valdymo kaitos politiką paaiškėjo, kad įgyvendinama teisinės sistemos reforma nurodo aiškias kryptis ir šios sistemos valdymo kaitos politikai. Siekis mažinti laisvės atėmimo bausmes suponuoja ir valdymo politikos kaitos šioje srityje tikslus bei uždavinius. Analizuojant naujojo viešojo valdymo principus statutinių institucijų valdyme prieita išvados, kad statutinė organizacija skatinama tapti teikiančia paslaugas piliečiams. Todėl ir statutinės organizacijos orientuojamos į šią pusę, siekiant efektyviai įgyvendinti organizacijų tikslus.

Siekiant identifikuoti Šiaulių tardymo izoliatoriuje kalinčių asmenų socialinius poreikius bei apibrėžti organizacijos socialinės rehabilitacijos valdymo tobulinimo galimybes, atliktas suimtųjų (nuteistųjų) nuomonės apie rehabilitacijos paslaugas, jų kaitą bei veiksmingumą tyrimas. Gautų rezultatų analizė rodė žmogiškųjų išteklių, paslaugų organizavimo ir vykdymo, lėtai atsinaujinančios infrastruktūros kliūtis. Toje pačioje organizacijoje atlikto kokybinio tyrimo metu apklausti ilgametę darbo patirtį turintys socialinės rehabilitacijos skyriaus specialistai. Išanalizavus tyrimo rezultatus identifikuotos teisės aktų taikymo praktinės kliūtys, kiti socialinės rehabilitacijos specialistų darbo neigiami aspektai.

Atlikus kiekybinio ir kokybinio tyrimų metu gautos informacijos turinio analizę, suformuluotos magistro darbo išvados ir rekomendacijos. Pagrindinės socialinės rehabilitacijos gerinimo kryptys yra: neigiamo visuomenės ir procese dalyvaujančių asmenų požiūrio į kalinamų asmenų socialinę rehabilitaciją kaita, suimtųjų įtraukimas į darbą, dinaminės priežiūros įvedimas, socialinės rehabilitacijos specialistų veiklos optimizavimas.

Pagrindiniai žodžiai: nuteistųjų socialinė rehabilitacija, socialinės rehabilitacijos valdymas, įkalinimo įstaigos, statutinių institucijų valdymas, socialinės rehabilitacijos tobulinimas.

Mikalauskas, D. (2017). “The Change of Social Rehabilitation Management at Imprisonment Establishments: Case Study at Šiauliai Remand Prison“. Master’s Thesis. Scientific advisor– doc. dr. Laima Liukinevičienė. Šiauliai University, Public Administration Department, 107 p. (with annexes 129 p.).

SUMMARY

In the Master’s Thesis, there is considered the change of social rehabilitation management at Šiauliai Remand Prison. In the first chapter of the Theoretical Part, there is considered the concept of social rehabilitation management at imprisonment establishments, the essence of the process on the basis of the theoretical insights, applicable legislation and statistical sources. It became clear that positivistic penal theories originated from the concept of social rehabilitation at imprisonment establishments and that directional management is necessary for the implementation of the targets thereof. In the second chapter of the Theoretical Part, there is presented the performed analysis of the concepts of public management. Going deeper into the policy of the change of the management of the penal system of Lithuania, it became clear that the reform of the legal system undergoing the process of implementation specified clear directions also to the policy of the change of the management of this system. The striving to minimise the penalties of imprisonment presupposes also the aims and tasks of the change of the management policy in this area. Analysing the principles of new public management in the management of statutory authorities, we came to the conclusion that a statutory organisation was encouraged to become a supplier of services to citizens. Therefore also statutory organisation shall be oriented towards this aspect in order to implement efficiently the objectives of such organisations.

Pursuing to identify the social needs of persons detained at Šiauliai Remand Prison as well as to define the possibilities of the improvement of the social rehabilitation management of the organisation, the research of the opinions of detainees (convicts) about rehabilitation services, the change and efficiency thereof was performed. The analysis of the findings demonstrated the obstacles of the slowly renewing infrastructure to the organising of human resources, services and implementation. During the qualitative study performed in the same organisation, the specialists of the social rehabilitation department having long years of experience were interviewed. Having analyse the research results, practical obstacles to the application of legislation, other negative aspects of the specialists of social rehabilitation were identified.

Having performed the analysis of the content of the information received from the quantitative and qualitative researches, the conclusions of the Master’s Thesis and recommendations were formulated. The main direction of the improvement of social rehabilitation is: the change of the negative approach of the society and process participants to the social rehabilitation of imprisoned

persons, the involving of the detainees into work, the introduction of dynamic supervision, the optimisation of the activities of the specialists of social rehabilitation.

Key words: social rehabilitation of convicts, social rehabilitation management, imprisonment establishments, management of statutory authorities, improvement of social rehabilitation.

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
TURINYS	6
PAGRINDINIAI TERMINAI IR SĄVOKOS	7
SANTRUMPOS	8
LENTELĖS	9
PAVEIKSLAI	10
ĮVADAS	11
1. Socialinės rehabilitacijos valdymo teoriniai aspektai.....	15
1.1 Socialinės rehabilitacijos valdymo įkalinimo įstaigose samprata	15
1.2 Socialinė rehabilitacija kaip vienas pagrindinių įkalinimo įstaigų tikslų.....	19
1.3 Socialinės rehabilitacijos valdymo Lietuvoje teisinis administracinis kontekstas.....	27
1.3.1 Teisinė socialinės rehabilitacijos bazės analizė	27
1.3.2 Socialinės rehabilitacijos Lietuvoje administracinis kontekstas.....	30
1.3.3 Socialinės rehabilitacijos administravimas įkalinimo įstaigoje	33
1.4 Socialinės rehabilitacijos specifika įkalinimo įstaigose	35
2. Socialinės rehabilitacijos valdymo tobulinimo įkalinimo įstaigose teoriniai aspektai.....	41
2.1 Naujojo viešojo valdymo ypatumai ir problematika	41
2.2 Lietuvos bausmių vykdymo sistemos valdymo kaitos politika.....	42
2.3 Naujojo viešojo valdymo principai statutinių institucijų valdyme.....	46
2.4 Tardymo izoliatorių rehabilitacijos paslaugų, veiklų teikimo valdymas	48
3 Socialinės rehabilitacijos valdymo kaitos Šiaulių tardymo izoliatoriuje tyrimo metodologija.....	54
3.1 Tyrimo metodologijos pagrindas	54
3.2 Tyrimo metodika ir organizavimas	57
4. Socialinės rehabilitacijos paslaugų teikimo valdymo ir jo gerinimo galimybių tyrimas Šiaulių tardymo izoliatoriuje.....	62
4.1 Šiaulių tardymo izoliatoriaus vykdomų socialinės rehabilitacijos paslaugų valdymo teisinio ir administracinio konteksto tyrimas.....	62
4.2 tardymo izoliatoriuje laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų nuomonės apie rehabilitacijos ir užimtumo paslaugas tyrimas.	65
4.2.1 Tyrimo dalyvių charakteristika	65
4.2.2 Šiaulių tardymo izoliatoriaus kalinamųjų nuomonės tyrimo rezultatų analizė.....	66
4.3 Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės rehabilitacijos skyriaus specialistų nuomonės tyrimas 78	
4.3.1 Tyrimo rezultatų apie socialinės rehabilitacijos kaitą analizė	78
4.3.2 Šiaulių tardymo izoliatoriuje SRS vykdomos socialinės rehabilitacijos veiklos pokyčiai	83
4.3.3 Socialinės rehabilitacijos specialistui reikalingos kompetencijos	85
4.3.4 Visuomenės pasitelkimas socialinės rehabilitacijos veiklai įgyvendinti	86
4.3.5 Socialinės rehabilitacijos gerinimo galimybės organizaciniame ir valstybiniame lygmenyse.....	87
4.4 Įkalinimo įstaigų socialinės rehabilitacijos veiklos tobulinimo kryptys	94
IŠVADOS	98
REKOMENDACIJOS	100
LITERATŪRA	101
PRIEDAI	108

PAGRINDINIAI TERMINAI IR SĄVOKOS

- **Socialinė rehabilitacija** – tai socialinių, psichologinių, pedagoginių, teisinių priemonių taikymas socialiai dezadapuotiems asmenims, kad būtų atkurtos pagrindinės asmenybės funkcijos, fizinė, psichinė sveikata ir dorovė, socialinis statusas. Socialinės rehabilitacija – socializacijos dalis (Blaževičius, Dermontas, Stalioraitis, Usik, 2004).
- **Nuteistojo socialinė rehabilitacija** – tai visuomenės kultūros, pataisos įstaigų darbuotojų, valstybės bei savivaldybių institucijų ir įstaigų, visuomeninių organizacijų, religinių bendruomenių ir bendrijų bei kitų juridinių ir fizinių asmenų ir nuteistojo konstruktyvi sąveika, apimanti nuteistojo gero vardo atitaisymą, humanišką santykių su auka atkūrimą, moralinės ir materialinės žalos atlyginimą, teisių grąžinimą, teistumo panaikinimą, fizinį, psichologinį, pedagoginį, ekonominį, medicininį, dorovinį, teisinį parengimą integruojantis į visuomenę, socialinio statuso atkūrimą, visateisio piliečio ugdymą, kad nuteistasis galėtų tinkamai įsilieti į visuomenę, taptų naudinga bei vertinga asmenybė tiek pačiam sau, tiek šeimai ir visuomenei (Dermontas, 2004).
- **Integracija** – tai asmens, dėl vienu ar kitu priežasčių eliminuoto iš visuomenės ir visuomeninės veiklos, socialinis ir psichologinis grįžimas į socialinę aplinką (Stalioraitis, 2006).
- **Socializacija** – tai procesas, kurio metu asmuo, perimdamas visuomenės vertybes, nuostatas, normas ir kitą socialinį patyrimą, tampa tos visuomenės nariu (Leonavičius, 2002).
- **Resocializacija** – asmens socialinio statuso ir vertybinių orientacijų grąžinimas kryptingomis socialinėmis, pedagoginėmis, psichologinėmis, ugdymo ar kitomis priemonėmis siekiant integruoti asmenį į visuomenę (Žin., 2004, Nr. 83-3008).
- **Viešoji paslauga** – valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Įstatymų numatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys (TAR, 2015-07-10, Nr. 11216).
- **Kalėjimų departamentui pavaldžios įstaigos** – probacijos tarnybos, pataisos įstaigos, tardymo izoliatoriai ir pataisos pareigūnų švietimo įstaigos (TAR, 2014-12-31, Nr. 21326).

SANTRUMPOS

SR – Socialinė reabilitacija

SRS – Socialinės reabilitacijos skyrius

TI – Tardymo izoliatorius

EŽTT – Europos žmogaus teisių teismas

LR – Lietuvos Respublika

Pav. – Paveikslas

Lent. – Lentelė

Pried. – Priedas

GLM – Gero gyvenimo modelis

RPR – Rizikos, poreikio, reakcijos modelis

LENTELĖS

1 lentelė Klasikinės ir pozityvistinės bausmės teorijų analizė	15
2 lentelė Socialinės rehabilitacijos apibrėžimų analizė	18
3 lentelė Asmenys, pakartotinai atlikę nusikalstamas veikas	20
4 lentelė GLM modelis: žmogiškosios gėrybės, bendri gyvenimo tikslai, antrinės gėrybės, instrumentai	24
5 lentelė Kalėjimo departamento ir laisvės atėmimo vietų įstaigose parengtos ir 2016 m. vykdomos programos	26
6 lentelė Įkalinimo įstaigų socialinę rehabilitaciją reglamentuojantys įstatymai	29
7 lentelė Lietuvos Respublikos kalėjimų departamentui pavaldžios įkalinimo įstaigos	31
8 lentelė Funkcijų papildomumas tarp padalinių atliekant socialinės rehabilitacijos administravimą įkalinimo įstaigoje	35
9 lentelė 2015 – 2016 metais dėl prastų kalinimo sąlygų nagrinėtų bylų skaičius, priteistos sumos	38
10 lentelė Kiekybinio tyrimo klausimų formulavimas	58
11 lentelė Respondentų rehabilitacijos ir užimtumo paslaugų kintamųjų vertinimai (N = 279)	58
12 lentelė Pusiau struktūruoto interviu klausimų formuluotė	60
13 lentelė Kokybinio tyrimo informantų demografiniai duomenys	61
14 lentelė Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2017 metų vadovybės veiklos užduotys	64
15 lentelė Kiekybinio tyrimo respondentų charakteristika	66
16 lentelė Socialinės rehabilitacijos srities darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas	67
17 lentelė Būrio viršininko atliekamų funkcijų vertinimas (pritarimo procentas, vidurkis ir standartinis nuokrypis)	67
18 lentelė Socialinių paslaugų kokybės kaitos pakartotinai atliekant laisvės atėmimo bausmę vertinimas	68
19 lentelė Socialinės rehabilitacijos įgyvendinimo bei vykdymo gerinimo galimybės organizaciniu lygmeniu (Kalinamieji)	69
20 lentelė Dalyvavimo socialinės rehabilitacijos programose vertinimas (pritarimo procentas, vidurkis ir standartinis nuokrypis)	71
21 lentelė Adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumo vertinimas	73
22 lentelė Veiksnių, neigiamai įtakančių kalinamųjų socialinę rehabilitaciją vertinimas (<i>pritarimo procentas, vidurkis ir standartinis nuokrypis</i>)	74
23 lentelė Kiekybinio tyrimo rezultatų apibendrinimas	75
24 lentelė Veiksniai, įtakoję socialinės rehabilitacijos valdymo kaitą per 7 metus	78
25 lentelė Veiksniai, stabdę socialinės rehabilitacijos gerinimo procesus	80
26 lentelė Laisvės atėmimo vietų modernizavimo įtaka socialinės rehabilitacijos kaitai	81
27 lentelė Socialinės rehabilitacijos skyriaus veiklos analizė	83
28 lentelė SRS funkcijų paveikiausios priemonės	84
29 lentelė Socialinės rehabilitacijos specialistui reikiamų kompetencijų analizė	85
30 lentelė Savanorių, NVO ir VO veiklos pasitelkimas įgyvendinant socialinę kalinamųjų rehabilitaciją	86
31 lentelė Įgyvendinimo, vykdymo gerinimo galimybės organizaciniu lygmeniu	87
32 lentelė Įgyvendinimo, vykdymo gerinimo galimybės valstybiniu lygmeniu	88
33 lentelė Kokybinio tyrimo rezultatų apibendrinimas	91
34 lentelė Kokybinio ir kiekybinio tyrimų rezultatų analizė	94
35 lentelė Socialinės rehabilitacijos proceso dalyvių stiprybių ir silpnybių analizė	95

PAVEIKSLAI

1 pav. Rizikos – poreikio – reakcijos (RPR) modelis	22
2 pav. Kalėjimų departamento valdymo struktūrinė schema	32
3 pav. Pataisos įstaigų socialinės reabilitacijos organizavimo schema	32
4 pav. Įkalinimo įstaigos resocializacijos skyriaus administracinė valdymo schema	34
5 pav. Vieno asmens išlaikymui per dieną vidutiniškai panaudotų lėšų įkalinimo įstaigose kaita	38
6 pav. Planavimo funkcijos vaidmuo visų valdymo funkcijų kontekste.	50
7 pav. Paslaugų tobulinimo funkcija	52
8 pav. Tyrimo loginė schema	55
9 pav. Galimybės mokytis Šiaulių tardymo izoliatoriuje vertinimas	72
10 pav. Socialinės reabilitacijos įtakos laisvės atėmimo bausmę atliekančių kalinamųjų gyvenimui vertinimas	73

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas ir problema. Lietuvoje socialinės rehabilitacijos proceso kaita įkalinimo įstaigose yra svarbi problema. Esant nepakankamai tobulam šio proceso valdymui, bausmę atlikę ir iš laisvės atėmimo įstaigos sugrįžę asmenys nebesugeba savarankiškai integruotis į ganėtinai pasikeitusią aplinką, visuomenę, todėl įvykdomi nauji nusikaltimai, vėl grįžtama į įkalinimo įstaigą. Europos statistinio ofiso 2014 – 2016 metų pateiktais duomenimis, Lietuvos valstybė yra viena iš pirmaujančių Europos šalių pagal įkalinimo įstaigose laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų skaičių (Euro stat., 2014; Euro stat. 2015; Euro stat. 2016). Pagal Kalėjimų departamento prie Lietuvos Teisingumo ministerijos 2015 metų veiklos ataskaitą, 2010 metais laisvės atėmimo bausmes atlikinėjo 8856 asmenys, 2015 metų pabaigoje įkalinimo įstaigose buvo kalinami 7355 asmenys. Nors suimtųjų ir nuteistųjų asmenų skaičius mažėja, palyginus su kitomis Europos sąjungos valstybėmis, išlieka pakankamai didelis (Kalėjimų departamento..., 2015; Kalėjimų departamento..., 2010). Ilgą laiką galiojęs, 1971 metais patvirtintas Lietuvos tarybų socialistinės respublikos pataisos darbų kodeksas (Žin., 1971, Nr. 20-142), kuriame socialinė rehabilitacija buvo vadinama pataisymu ir perauklėjimu, daugiausiai apsiribojo draudimais ir nuteistųjų režimo stiprinimu. Dėl didelio įkalinimo įstaigose bausmę atliekančių asmenų skaičiaus ši veikla nebuvo pakankamai plėtojama. Nuo 2003 metų gegužės 1 dienos, įsigaliojus Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksui (Žin., 2002, Nr. 73-3084), prasidėjo socialinės rehabilitacijos tobulinimas įkalinimo įstaigose. Šis procesas pavadintas nuteistųjų socialine rehabilitacija.

Socialinės rehabilitacijos proceso kaitą laisvės atėmimo įstaigose paspartino poreikis atitikti ne tik Lietuvos valstybės, bet ir tarptautinių teisės aktų reikalavimus. Lietuvos valstybė, būdama Jungtinių tautų organizacijos narė, remiasi 1955 metais patvirtintomis Tipinėmis minimaliomis elgesio su kaliniais taisyklėmis (60 punktu (Jungtinių tautų<...>1955), kurios pabrėžė socialinį darbą su nuteistaisiais, asmeninių ir socialinių problemų sprendimą, o ne baudimą, apribojant laisvės atėmimo bausmės taikymą. Laisvės atėmimo įstaigų rezultatyvumą pamatuoti yra ganėtinai sudėtinga. Sėkmingas socialinės rehabilitacijos taikymas įkalinimo įstaigose lemia to paties asmens pakartotinio nusikaltimo padarymo sustabdymą ir yra vienas iš pagrindinių rodiklių, kuriuo galima matuoti įkalinimo įstaigos rezultatus. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Teisingumo ministerijos 2015 metų veiklos ataskaitos duomenimis (Kalėjimų departamento..., 2015), pagal kriterijų, kuris parodo per ataskaitinius metus laisvės atėmimo bausme nuteistų asmenų, kurie buvo anksčiau paleisti iš laisvės atėmimo vietų ir per vienerius metus nuo paleidimo padarė naujus nusikaltimus ir grįžo į laisvės

atėmimo vietų įstaigas procentą, 2014 metais siekė 16,1 procento. 2015 metais šis rodiklis siekė 16 procentų, t.y. sumažėjo tik 0,1 procento. Neženkliai mažėjantis pakartotinai linkusių nusikalsti asmenų skaičius įrodo įkalinimo įstaigų socialinės rehabilitacijos proceso valdymo gerinimo reikalingumą.

Mokslo srities atstovai, kurie nagrinėja socialinės rehabilitacijos kaitą bei jos valdymo problematiką laisvės atėmimo įstaigose taip pat akcentuoja socializacijos ir kalinamų asmenų rehabilitacijos procesų svarbą, o ne baudimą. Švedas pabrėžia, kad žmonijos istorija įrodo, jog nei viena visuomenė neegzistavo ir negali egzistuoti be tam tikrų fizinės ir psichinės prievartos formų, tačiau baudžiamoji politika bei kriminalinė bausmė nėra ir negali būti svarbiausiomis priemonėmis nusikaltimo kontrolei bei prevencijai (Švedas, 2006). Pasak Dermonto ir kt., vienas iš pagrindinių visuomenės tikslų – piliečių saugumo pasiekimas per humaniškus pataisos sistemos ir nuteistųjų (klientų) santykius (Blaževičius, Dermontas, Stalioraitis, Usik, 2004). Kriminologinės žinios būtinos šiuolaikinei visuomenei. Bet kuri institucija ar tarnyba be visuomenės pagalbos turi labai ribotas galimybes paveikti nusikalstamumą. Viena vertus, neišsprususi visuomenės dalis reikalauja griežtinti bausmes, daro spaudimą įstatymų leidėjams ir teismams. Kita vertus, visuomenė dažnai toleruoja netinkamą elgesį savo aplinkoje ir taip prisideda prie tokio elgesio plitimo, jo virsmo nusikalstamomis veikomis. Kiek gerai visuomenė supranta nusikalstamumo priežastis ir poveikio jam būdus, tiek ji laimi (arba pralaimi), naudodama savo ribotus išteklius nusikalstamumo problemai spręsti (Babachinaitė, Galinaitytė, Kiškis <...>, 2010).

Atlikta pirminė dokumentų ir teorinių šaltinių analizė suponuoja tyrimo problemą, kurią galima išreikšti probleminiais klausimais:

1. Kokia yra socialinės rehabilitacijos proceso kaita įkalinimo įstaigose?
2. Kaip socialinės rehabilitacijos proceso valdymas integruojasi su naujojo viešojo valdymo doktrina?
3. Kaip vyksta įkalinimo įstaigų socialinės rehabilitacijos paslaugų valdymas?
4. Kokios socialinės rehabilitacijos valdymo gerinimo galimybės taikytinos Šiaulių tardymo izoliatoriui?

Temos mokslinis iširtumas ir tyrimo naujumas. Laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų socialinės rehabilitacijos temą nagrinėja nemažai įvairių sričių atstovų: (Wilken, Hollander, 2005; Andrews, Bonta, 1998; Willis, Prescott, Yates, 2013; Leliūgienė, 2014; Uscila, Merfeldaitė, 2012; Kalpokas, 2012; Sakalauskas, 2007, 2012; Bileišis, 2012; Arlauskienė –Kuginytė, 2006; Blaževičius, Dermontas, Stalioraitis, Usik, 2004; Babachinaitė, Galinaitytė, Jurgelaitienė, Kiškis, 2010 ir kt.). Socialinių paslaugų valdymą bei jų modernizavimą analizuoja Pilipavičienė, 2006; Andrijauskaitė,

2015; Įkalinimo įstaigų socialinės reabilitacijos valdymo proceso tematika domisi Coyle, 2002; Malevski, Valentukonis, 2014; Uscila, 2015; Andrulionis, 2010; Sakalauskas, 2015; Kalpokas, Sakalauskas, 2012;

Šiame darbe analizuojama Lietuvos įkalinimo įstaigų socialinės reabilitacijos proceso kaita, atskleidžiami besikeičiančių teisės aktų, administracinės aplinkos privalumai ir trūkumai. Iki šiol dar nebuvo tirta Šiaulių tardymo izoliatoriuje dirbančių socialinės reabilitacijos srities specialistų bei įstaigoje bausmę atliekančių asmenų nuomonė apie organizacijos socialinės reabilitacijos paslaugų spektrą, ateities lūkesčius. Atsižvelgus į gautus tyrimo rezultatus, siekiama numatyti Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos specifiką, valdymo gerinimo galimybes.

Darbo objektas: Socialinės reabilitacijos proceso valdymas.

Tyrimo tikslas: Ištirti socialinės reabilitacijos proceso valdymo kaitą įkalinimo įstaigose ir numatyti Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos valdymo tobulinimo galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti socialinės reabilitacijos valdymo sampratą bei jos proceso esmę.
2. Atlikti socialinės reabilitacijos įkalinimo įstaigose valdymo kaitos teisinės ir administracinės aplinkos analizę.
3. Išsiaiškinti, kaip įkalinimo įstaigų socialinės reabilitacijos valdymą įtakoja Naujojo viešojo valdymo doktrina.
4. Atlikti socialinės reabilitacijos paslaugas teikiančių ir gaunančių asmenų nuomonės tyrimą apie socialinės reabilitacijos valdymo kokybę Šiaulių tardymo izoliatoriuje.
5. Remiantis atliktų kiekybinio ir kokybinio tyrimų rezultatais parengti socialinės reabilitacijos Šiaulių tardymo izoliatoriuje valdymo gerinimo galimybių pasiūlymus.

Ginamasis teiginys. Per pastaruosius septynerius metus Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdoma kalinamųjų socializacija atitinka valstybės politiką, šiam procesui pritaria kalinamieji ir izoliatoriaus darbuotojai. Kaitos procesai reikalauja aukštesnių darbuotojų kompetencijų, didesnės įvairovės socializacijos priemonių.

Tyrimo metodai.

Teoriniai: Lietuvos Respublikos įstatymų bei poįstatyminių aktų nuostatos, taip pat tarptautiniai teisės aktai, reglamentuojantys asmenų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę įkalinimo įstaigose, socialinės reabilitacijos klausimus. Darbe taip pat buvo vadovautasi Lietuvos ir užsienio mokslininkų bei kitų autorių darbais ir nuomonėmis, oficialiais statistikos duomenimis, mokslinės literatūros bei teisinių aktų analize.

Praktiniai: Siekiant ištirti Šiaulių tardymo izoliatoriuje kalinamų asmenų nuomonę apie reabilitacijos paslaugas, jų valdymo kaitą Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje bei reintegracijos lūkesčius, kurių atskleidimas užtikrintų efektyvesnį nuteistųjų socialinio statuso atkūrimo, visaverčio piliečio parengimo procesą, atliktas kiekybinis tyrimas (taikant anketinę apklausą) bei apklausos duomenų apdorojimas.

Siekiant ištirti Šiaulių tardymo izoliatoriuje esančių socialinės reabilitacijos specialistų išmanymą apie organizacijoje teikiamas reabilitacijos paslaugas, jų įvairovę, privalumus ir trūkumus, atliktas kokybinis tyrimas, jo metu surinktos medžiagos analizė, išskirtos pagrindinės reikšminės kategorijos, galinčios parodyti proceso valdymo tobulinimo kryptingumą.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro: 1) Santrauka, 2) Turinys, 3) Pagrindiniai terminai ir sąvokos, 4) Santrumpų sąrašas, 5) Lentelių sąrašas, 6) Paveikslų sąrašas, 7) Įvadas, 8) Keturi skyriai, 8) Išvados, 9) Pasiūlymai, 10) Literatūros sąrašas ir priedai.

1. Socialinės rehabilitacijos valdymo teoriniai aspektai

1.1 Socialinės rehabilitacijos valdymo įkalinimo įstaigose samprata

Bausmės ir jos atlikimo paskirties samprata. *Bausmė*, kuri atliekama laisvės atėmimo įstaigose, LR teisės aktais (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741)) apibrėžiama, kaip valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui. Pasak Drakšo, vienas iš pagrindinių ir visuotinai pripažintų baudžiamosios teisės principų yra atsakomybės neišvengiamumo principas. Jis reiškia, kad kiekvienas padaręs nusikalstamą veiką asmuo turi sulaukti bausmės arba kitokių baudžiamojo teisinio poveikio priemonių, kurias numato baudžiamasis įstatymas. Šio mokslininko straipsnyje analizuojamos dvi pagrindinės bausmės tikslą skirtingai analizuojančios mokyklos: klasikinė ir pozityvistinė (Drakšas, 2004). Klasikinės ir pozityvistinės bausmės teorijos pradininkai – racionalesni požiūrį į kriminalines bausmes formuojantys socialiniai filosofai, kurie jau XVIII amžiaus viduryje siekė panaikinti žiaurias, viešai vykdomas egzekucijas, skirtas žmonių gąsdinimui, paklusnumo formavimui. Klasikinė teorija iš esmės remiasi atpildo už padarytą nusikaltimą principu, pozityvistinė teorija pripažįsta visuomenės saugumą, bausmę, kaip auklėjimo priemonę (žr. 1 lent.).

1 lentelė.

Klasikinės ir pozityvistinės bausmės teorijų analizė

	Klasikinė bausmės teorija	Pozityvistinė bausmės teorija
Teisės mokyklų atstovai	C. Beccaria, N. Tagancevo, B. Rossi, A. Feuerbacho ir kt.	J. Ben, E. Ferri, C. Lombroso, V. Stelzeris ir kt.
Bruožai	Teisės evoliucijos ir visuomeninių pokyčių reikšmės teisėkūrai nepripažinimas, racionalumas.	Kova su nusikaltimu – valstybės pareiga, nešališkumas, įbauginimas, tikslingumas.
Tikslas	Atpildas už padarytą nusikaltimą.	Nusikaltimo prevencija, nusikaltusių asmenų rehabilitacija.
Pasiekti rezultatai	Teisės normų, baudžiamųjų įstatymų, kaltės formų formulavimas.	Bausmės individualizavimas, socialinė kalinamų asmenų rehabilitacija.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus Drakšas, R., (2004). *Bausmė: bendrosios teorinės problemos*. Vilniaus universitetas. Vilnius.

Remiantis pateikta lentele galima daryti išvadą, kad kiekviena bausmės teorijos mokykla turi įtakos šiandienos baudžiamajai teisingumo sistemai. Minėtos teorijos tiesiogiai prisidėjo prie žiauraus, nežmoniško elgesio su nusikaltėliais nutraukimo bei teisingumo sistemos reformacijos. Pozityvistinė bausmės teorija turi įtakos socialinės rehabilitacijos laisvės atėmimo įstaigose atsiradimui.

Įkalinimo įstaigų sistema yra unikali dėl savo vidinėje aplinkoje esančių draudimų ir suvaržymų, kurių neįmanoma rasti niekur kitur. Bandzevičienės (2009) teigimu, penitencinė įstaiga su jai būdingomis funkcijomis ir aplinka yra erdvė, kurioje atliekamos su laisvės atėmimu bei apribojimu susijusios bausmės. Goldstein pabrėžia, kad *bausmės atlikimas* kalėjime turėtų atlikti daugybę funkcijų: pirmiausia, tai yra atpildas už padarytą nusikaltimą; antra, asmenį siekiama reabilituoti ir sumažinti tikimybę, kad žmogus, atlikęs bausmę, vėl nusikals; trečia, tai yra perspėjimas kitiems, kad už nusikaltimą baudžiama (Goldstein, 1976). *Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse* (Žin., 2002-07-19, Nr. 73-3084) įvardijama bausmės paskirtis:

1. Sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo.
2. Nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį.
3. Atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas.
4. Paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų.
5. Užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.

Bausmės sąvoką plačiau nagrinėja keletas skirtingų mokslo šakų – penologija, teisė, edukologija, psichologija. Viešajame valdyme bausmė suprantama ne tik kaip teisinėje sistemoje naudojama bausmės sąvoka, bet ir kaip vienas iš poveikių nusikaltusiam asmeniui, valstybės teisingumo principo įgyvendinimas. Remiantis moksline literatūra, teisės aktais, šiame darbe bausmės samprata siejama ne tik su bausmės atlikimu apribojant asmens laisvę, bet ir galimybe vėl nusikalsti. Nusikalstamumo mažinimas yra ne tik valdžios institucijų, bet ir visuomenės sprendžiamas problema. Suimtųjų (nuteistųjų) socialinė rehabilitacija bei sėkminga integracija yra Lietuvos bausmių sistemos ilgalaikė perspektyva, tačiau šios funkcijos reikalauja kryptingo valdymo.

Bausmės ir baudimo socialinis, teisinis, psichologinis kontekstai. Bausmės, baudimo suvokimas skirtingose situacijose gali būti suprantamas nevienodai. Šiose situacijose svarbus klausimas: kas ką baudžia? Bandzevičienė teigia, kad socialiniai vaidmenys ir jų sąlygų ypatumai pagrįsti tuo, kad vaidmuo siejamas su valdžia ir galia remiantis ne tik įstatymais, bet ir kultūrine tradicija, socialiniais stereotipais: socialinis vaidmuo „įpareigoja“ asmenį elgtis tam tikru būdu (Bandzevičienė, 2009). Įkalinimo įstaiga baudimo socialiniame kontekste yra baudėjas bei turi valdžios pranašumą prieš baudžiamąjį. Tai sukelia tam tikro „skausmo“ baudžiamam asmeniui, todėl svarbus suimtųjų (nuteistųjų) teisingas supratimas apie bausmės tikslus ir paskirtį.

Valstybė, siekdama kontroliuoti nusikalstamumą savo teritorijoje, pati renkasi baudžiamosios politikos kryptį.

Dermontas, Blaževičius, Staloraitis, Usik (2004) pažymi, kad ši kryptis priklauso nuo:

1. Nusikaltimo būklės ir dinamikos.
2. Valstybės ekonominio išsivystymo.
3. Teisinių tradicijų ir papročių.
4. Tarptautinės teisės reikalavimų.

Bausmė negali būti skiriama kaltininko šeimos nariams ar kitiems asmenims. Antra vertus, bausmės paskyrimas kaltininkui tam tikru mastu paveikia kitus asmenis, pavyzdžiui, turtinės bausmės sumažina turtą, kuriuo naudojasi ir kiti šeimos nariai, laisvės atėmimo bausmė izoliuoja kaltininką nuo artimųjų ir kitaip suvaržo teises (Blaževičius ir kt., 2004).

Teisės kontekste bausmė gali būti apibūdinama kaip negatyvi socialinė sankcija, taikoma individui arba grupei už nusižengimą ar teisinį pažeidimą, sudarytą iš turėtų galimybių apribojimo ar socialinio statuso pažeminimo (Vasiljev, 2006). Drakšas pabrėžia, kad vienas iš pagrindinių ir visuotinai pripažintų baudžiamosios teisės principų yra atsakomybės neišvengiamumo principas. Jis reiškia, kad kiekvienas padaręs nusikalstamą veiką asmuo turi sulaukti bausmės arba kitokių baudžiamojo teisinio poveikio priemonių, kurias numato baudžiamasis įstatymas (Drakšas, 2004). Baudžiamojo kodekso (Žin., 2000-10-25, Nr. 89-2741) 41 straipsnyje konstatuojama, kad bausmė yra valstybės prievartos priemonė, skiriama teismo nuosprendžiu nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą padariusiam asmeniui. Bausmės paskirtis yra 1) sulaikyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo; 2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį; 3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas; 4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų; 5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.

Psichologijos moksle baudimo terminas analizuojamas kaip elgesio keitimo būdas, o bausmė apibūdinama kaip neigiamo elgesio sustabdymo priemonė. Biheavioristinės psichologijos atstovai apie bausmės griežtumą formuoja neigiamą nuomonę. Skinneris (1972) ,svarstydamas bausmės klausimą, teigė, kad nors griežta bausmė duoda greitą poveikį, vertinant ilgesnio poveikio rezultata, tenka įsitikinti, kad griežta bausmė iš tikrųjų nepašalina nemalonaus elgesio kartojimo, o laikino laimėjimo kaina yra labai didelė. Pasak Žukauskienės, laikas, praėjęs nuo nusikaltimo atlikimo ir bausmės, yra gana ilgas (mėnesiai, metai), bausmės efektyvumas yra gerokai mažesnis negu tada, kai žmogus baudžiamas iškart, arba gana greitai. Kalėjimai ir pataisos įstaigos dažnai yra vietos, kuriose mokomasi agresyvaus, asocialaus elgesio, kur toks elgesys įtvirtinamas, todėl buvimas šiose įstaigose atlieka tik bausmės funkciją, tačiau neatlieka rehabilitacijos funkcijos (Žukauskienė, 2006).

Laisvės atėmimo bausmes atliekančių asmenų *socialinės reabilitacijos* specifika domisi nemažai Lietuvos bei kitų šalių mokslo sričių atstovų. J. Dermonto teigimu - „įstatymų ir bausmių griežtinimas negali sustabdyti nusikalstamumo, o atvirkščiai – tik paruošia palankią dirvą jo plitimui. Atskleidžiant nepalankią minimos socialinės rizikos grupės atžvilgiu dabartinę situaciją, pristatoma griežtesnėms bausmių normoms lygiagreti laisvės atėmimo bausmių reabilitacijos alternatyva – socialinė reabilitacija arba resocializacija, kaip visateisio piliečio ugdymas, reikalinga nuteisto asmens maksimaliam funkcionavimui, naudingumui, vertingumui tiek sau pačiam, tiek šeimai, tiek ir visuomenei“ (Dermontas, 2005). Žemiau esančioje lentelėje pateikiamas skirtingas įvairių mokslo sričių požiūris į „socialinės reabilitacijos“ sąvoką (žr. 2 lent.).

2 lentelė.

Socialinės reabilitacijos apibrėžimų analizė

Nr.	Mokslo sritis	Apibrėžimas	Autorius
1	Kriminologija	Nuteistųjų socialinė reabilitacija – tai visuomenės kultūros, pataisos įstaigos darbuotojų, valstybės bei savivaldybių institucijų bei įstaigų, visuomeninių organizacijų, religinių bendruomenių ir bendrijų bei kitų juridinių ir fizinių asmenų ir nuteistųjų konstruktyvi sąveika, apimanti nuteistųjų gero vardo atitaisymą, humaniškų santykių su auka atkūrimą, moralinės ir materialinės žalos atlyginimą, teisių grąžinimą, teistumo panaikinimą, fizinį, psichologinį, pedagoginį, medicininį, teisinį, dorovinį parengimą integruojantis į visuomenę, socialinio statuso atkūrimą, visateisio piliečio ugdymą, kad nuteistasis galėtų pakankama gerai funkcionuoti visuomenėje ir taptų naudinga bei vertinga asmenybė tiek pačiam sau, tiek šeimai ir visuomenei.	Dermontas, 2004
2	Psichologija	Psichosocialinė reabilitacija - tai procesas, kuriame imamės veiksmų, padedame asmenims su psichosocialine negalia, geriname jų gyvenimo kokybę ir savarankiškumą, kad jie galėtų funkcionuoti įvairioje laisvai pasirinktoje aplinkoje (būsto, darbo, kitoje) ir būtų patenkinti tiek asmeniškai, tiek socialiai. Tai dinamiškas modelis, kuriame priežiūra nuolat derinama su kliento motyvacija ir sugebėjimu siekti galutinio tikslo – geriausios įmanomos gyvenimo kokybės.	Wilken and Hollander, 2005
3	Medicina	Medicininė reabilitacija – asmens sveikatos priežiūros paslaugų rūšis, apimanti kompleksinę reabilitacijos priemonių taikymą (sugrąžinant, kompensuojant sutrikusias funkcijas, palaikant pasiektą lygį) siekiant didžiausio galimo fizinio, psichinio, socialinio asmens savarankiškumo.	Lietuvos Respublikos neįgalųjų socialinės integracijos įstatymas, 2004
4	Pedagogika	Profesinė reabilitacija – asmenybės gyvenimo kokybės užtikrinimas bendromis ir abipusiškai determinuotomis asmens ir bendruomenės pastangomis.	Baranauskienė, 2008
5	Psichologija	Socialinė reabilitacija – sutrikusių socialinių ir psichinių funkcijų atkūrimas, elgesio korekcija, socialinis asmens identiteto formavimas.	Psichologijos žodynas, 1993
6	Socialinė pedagogika	Socialinė reabilitacija - visateisio piliečio ugdymas, reikalinga nuteisto asmens maksimaliam funkcionavimui, naudingumui, vertingumui tiek sau pačiam, tiek šeimai, tiek ir visuomenei.	Prakapas, Katinaitė 2007
7	Sociologija	Nuteistųjų resocializacija – tai kompleksinis procesas, kurio esmė yra pakartotinė socializacija, siekiant, kad asmuo ateityje savo tikslų	Žilinskienė, Tumilaitė, 2011

		siektų teisėtais būdais ir priemonėmis.	
8	Psichologija	Nuteistųjų socialinė rehabilitacija – asmens efektyvumo didinimas, siekiant išvengti nusikaltimų ateityje.	Blackburn, 1996

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, remiantis lentelėje nurodytais autoriais.

Išanalizavus duotus apibrėžimus galima teigti, kad *socialinė rehabilitacija* naudinga ne tik procese dalyvaujančiam, kuriam ir skirtos šios paslaugos, asmeniui, bet ir visuomenei. Tam, kad socialinės rehabilitacijos procesas būtų efektyvus, reikalinga visų lentelėje išvardintų mokslo sričių specialistų konstruktyvi sąveika. Įkalinimo įstaigų socialinės rehabilitacijos tikslas – padėti laisvės atėmimo bausmę atliekantiems asmenims vėl tapti vertinga asmenybe visuomenei, sau, šeimai. Socialinė rehabilitacija veiksminga, jei bausmę atlikęs asmuo geba integruotis į visuomenę ir nebedaryti naujų nusikaltimų. Galdikaitė, Kiričenko (2016) teigia, kad šį procesą galima apibūdinti kaip socialinių, psichologinių, pedagoginių bei teisinių priemonių taikymą asmenims, kuriems trūksta elementarių asmeninių įgūdžių, kurie yra silpnos fizinės ir psichinės sveikatos bei praradę socialinį ir dorovinį statusą. Pabrėžtina, kad socialinės rehabilitacijos paslaugos suimtiesiems (nuteistiesiems) nėra privalomos, todėl būtinas abipusis supratimas ir sutikimas bei motyvacija dalyvauti siūlomose programose.

1.2 Socialinė rehabilitacija kaip vienas pagrindinių įkalinimo įstaigų tikslų

Laisvės atėmimo įstaigų administracija kaskart susiduria su iššūkiais, reikalaujančiais psichologinių, socialinių, didaktinių, pedagoginių žinių bei įgūdžių. Šioje sistemoje dirbama su viena socialiai jautriausių visuomenės grupių – asmenimis, kurių laisvė apribota dėl įvykdytos nusikalstamos veikos. Darbas su šiais asmenimis vyksta įkalinimo įstaigos teritorijoje, todėl procesą sunkina apsaugos užtikrinimo būtinybė. Šios būtinybės nėra paslaugas suteikiant iš laisvės atėmimo vietų paleistiems asmenims, tačiau tuomet susiduriama su didele socialinės atskirties rizika, darbo rinkos diskriminacija bei integracijos į bendruomenę problema. Kalėjimų departamento bei departamentui priklausančių įstaigų darbuotojai atlieka ne vien tik suimtųjų (nuteistųjų) asmenų socialinės rehabilitacijos, bet ir minėtų asmenų integracijos į visuomenę funkcijas. Suimtųjų (nuteistųjų) *rehabilitacija* yra vienas iš pagrindinių pataisos sistemos tikslų. Šis tikslas grindžiamas prielaida - kalinami asmenys gali būti pataisomi tam, kad grįžę į laisvę neatliktų naujų nusikaltimų.

Kaip jau pasakyta 1.2., skirtingų mokslo sričių atstovai įkalinimo įstaigose laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų *socialinės rehabilitacijos* procesą apibūdina nevienodai, tačiau čia išvelgiamas vienas bendras tikslas – **kompleksinė pagalba asmeniui**, kurios eigoje atsiranda nauda ir šeimai, bendruomenei, visuomenei, ir pačiam asmeniui. Dar vienas, bet ne mažiau svarbus nuteistųjų socialinės rehabilitacijos uždavinys – **pakartotinio nusikalstamumo (recidyvo) mažinimas**.

Recidyvizmas yra viena pagrindinių baudžiamojo teisingumo sąvokų. Sąvoka tiesiogiai susijusi su asmens reakcija į nusikalstamą elgesį. Recidyvas (lot. recidyvus - grįžtantis) – reiškia kokio nors reiškinio, dažniausiai neigiamo, pasikartojimą. Apie nusikalstamų veikų recidyvą galima kalbėti tik tada, kai asmuo vieną po kito padarė dvi ir daugiau nusikalstamų veikų. *LR Baudžiamojo kodekso 27 straipsnis (TAR, 2015, Nr. 2015-04087)* konstatuoja - nusikaltimų recidyvas yra tada, kai asmuo, jau teistas už tyčinį nusikaltimą, kurį padarė būdamas pilnametis, ir jeigu teistumas už jį neišnykęs ar nepanaikintas įstatymų nustatyta tvarka, vėl padaro vieną ar daugiau tyčinių nusikaltimų. Toks asmuo yra recidyvistas. Įstatymo sumanytojai pabrėžia nusikaltimų recidyvo pavojingumą bei nustato aiškius asmens pripažinimo pavojingu recidyvistu kriterijus:

1. Neišnykus teistumui, naujai padarytas nusikaltimas turi būti kvalifikuojamas kaip labai sunkus.
2. Naujai padarytą nusikaltimą atlieka jau recidyvistu pripažintas asmuo.

Atsižvelgęs į visas su padarytu nusikaltimu susijusias aplinkybes, teismas gali asmenį pripažinti pavojingu recidyvistu.

Anot Babachinaitės, Galinaitytės, Jurgelaitienės, Kiškio (2010), recidyvinis nusikalstamumas kartu su nepilnamečių nusikalstamumu sudaro viso nusikaltimo branduolį. Dvi nusikaltėlių kategorijos – nepilnamečiai ir recidyvistai – atlieka būtiną visai nusikalstamumo sistemai išlikti funkciją. Jų dėka išlieka kriminalinė subkultūra, kuri yra nusikaltėlių sociumo karų kaitos grandis. Žemiau esančioje lentelėje pateikiami Lietuvos valstybės statistikos departamento 2013 – 2014 metų šalies pakartotinio nusikalstamumo veikų duomenys (žr. 3 lent.).

3 lentelė

Asmenys, pakartotinai atlikę nusikalstamas veikas

	Nusikalstamos veikos		Nusikaltimai		Baudžiamieji nusižengimai	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Suaugusieji						
Pakartotinai	2586	2444	2365	2218	221	226
Nepilnamečiai						
Pakartotinai	118	142	107	122	11	20

Šaltinis: Lietuvos statistiko departamentas. Internetinė prieiga: <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=18098> Žiūrėta: 2017-03-11

Kaip matyti iš šios lentelės, 2013 – 2014 pakartotinių nusikaltimų tarp suaugusiųjų mažėjo, tačiau labai iš lėto. To negalima teigti apie nepilnamečių pakartotinį nusikalstamumą, kuris linkęs didėti. 2014 metais nepilnamečiai atliko 24 nusikalstamomis veikomis daugiau nei 2013 metais. Gintaras Sakalauskas savo monografijoje „Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prognozės iki 2015 metų“ pažymi, kad, atrankinių tyrimų duomenimis, kas 3-4 recidyvistas pirmą nusikaltimą yra padaręs dar vaikystėje. Be to, kriminologinių tyrimų duomenimis, kuo jaunesnio amžiaus padaromas pirmas

nusikaltimas – tuo didesnė jo recidyvo tikimybė. Nuteisimo realia laisvės atėmimo bausme už pirmą nusikaltimą atveju recidyvo tikimybė padidėja apie 17 – 19 kartų (Sakalauskas, 2008). Didėjantis nepilnamečių pakartotinis nusikalstamumas ir recidyvo tikimybė reikalauja aktyvesnių socialinės reabilitacijos priemonių.

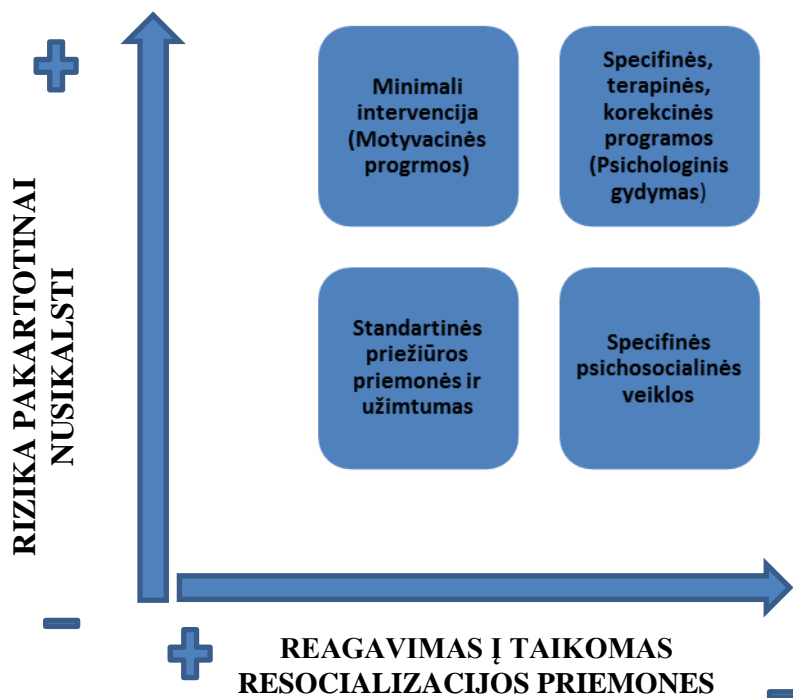
Nusikalstamos veikos yra skirstomos į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Nusikaltimas vertinamas kaip pavojinga veikla, kurią padarius numatyta laisvės atėmimo bausmė, o baudžiamasis nusikaltimas (išskyrus areštą) yra nesusijęs su laisvės atėmimu, tačiau taip pat vertinamas kaip pavojinga ir uždrausta veika, už kurią numatyta bausmė. Atsižvelgus į 2013 – 2014 metų duomenis, suaugusiųjų nusikalstamų veikų sumažėjo 142 vienetais. Nepilnamečių pakartotinis nusikalstamumas turėjo neigiamą reikšmę, padidėjo 24 nusikalstamomis veikomis.

Laisvės apribojimas ne visada buvo populiariausia baudimo forma. Pirmoji ir seniausia bausmės teorija yra atpildo teorija. Jos šaknys glūdi bendruomeninėje santvarkoje galiojusiame keršte, kurio esmė apibūdinama taisykle „dantis už dantį, akis už akį“ (Blaževičius, Dermontas, Stalioraitis, Usik, 2004). Fizinės bausmės, priverstinis darbas, socialinis ostrakizmas ankstesniuose laikotarpiuose pasižymėjo didesniu populiarumu nei kalinimas ne tik viduramžių Europoje, bet ir Anglijoje, kolonijinėje Amerikoje. Esminis pokytis įvyko XVIII amžiuje Prancūzijoje ir Anglijoje, kai pradėjo formotis liberalesnis požiūris į kalinamuosius asmenis, žmogaus prigimtį. Įkalinimas kaip bausmė, o ne sulaikymas ar izoliavimas, tapo nauja koncepcija, apribojanti žmogaus laisvę atitinkamam laikotarpiui, atsižvelgiant į padarytą nusikaltimą. Iki XIX amžiaus pabaigos, nuolatinis pasipiktinimas dėl kalnimo sąlygų lėmė kelias reformas, kurių eigoje įkalinimo įstaigose pradėtos teikti švietimo, užsiėmimų, socialinės pagalbos paslaugos. Sekančios 2 reformos susiformavo XX amžiuje. Įkalinimo įstaigos pradėjo taikyti „didelio namo“ terminą, pastatai iškeldinti į mažiau apgyvendintas teritorijas, juose stengtasi sutalpinti kuo daugiau kalinamųjų. Didelis kalinamųjų skaičius sąlygojo žemą aptarnavimo, teikiamų paslaugų, higienos, saugumo lygį. 1950 metais, remiantis sociologų tyrimų rezultatais ir patarimais, pradėta formuoti nauja reforma, kuri kalėjimų sistemas orientavo į kalinamųjų „pataisymo“ modelius. 1955 metais paskelbtos Jungtinių tautų minimalios elgesio su kalniais taisyklės. Pagrindinis įkalinimo įstaigų tikslas pamažu tampa kalinamųjų asmenų socialinė reabilitacija bei integracija. *Resocializacijos* vertinimo prieštaravimas slypi pačiame reabilitacijos paskirties klausime – „ar reabilitacija veikia?“ Tokia klausimo formuluotė yra nukreipta į patį reabilitacijos procesą, jo taikymo efektyvumą. Tikslingiau būtų klausti, „ar tai padeda?“ (Ward, Maruna 2007). Šis klausimas skirtas ne vien reabilitacijos paslaugą gaunantiems asmenims, tai svarbu ir *socialinės reabilitacijos* procese dalyvaujantiems specialistams. Žilinskienė ir Tamulaitienė (2011) pabrėžia, kad

skirtingų nuteistųjų resocializacijos modelių formavimąsi pirmiausia įtakoja šalies baudžiamoji politika. Ne mažiau svarbus yra kultūrinis, socialinis, ekonominis ir politinis šalies kontekstas bei vykstantys socialiniai pokyčiai visuomenėje. Atsižvelgus į šiuolaikinius resocializacijos modelius galima išskirti šias pagrindines kryptis:

1. Rizikos-poreikio-reakcijos (angl. Risk-Need- Responsivity Model) modeliai;
2. Gero gyvenimo (Good Lives Model) modeliai.

Rizikos – poreikio – reakcijos modelis. (toliau – RPR) Šiame modelyje prioritetu laikomas rizikos valdymas, būdingos visuomenės pastangos išvengti blogiausio (žr. 1 pav.). Beck (1992), Ward, Maruna (2007) nuomone, taikant RPR modelį, institucijų veikla nukreipiama *pavojų išvengimo* linkme, o esant padarytai žalai linkstama *atsakomybę perkelti kitiems*. 1980 metais sukurtas ir 1990 metais pirmą kartą Kanadoje panaudotas RNR modelis šiuo metu sėkmingai pritaikytas nusikaltusių asmenų įvertinimui ir reabilitavimui visame pasaulyje (žr. 1 pav.).

1 pav. Rizikos – poreikio – reakcijos (RPR) modelis

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, remiantis Uscila, R., (2015). Nuteistųjų resocializacijos pokyčiai Lietuvos bausmių sistemoje.

Kaip jau matyti iš modelio pavadinimo, remiamasi **trimis principais**:

1. **Rizikos principu**, kuriuo teigiama, kad nusikalstamas elgesys gali būti patikimai prognozuojamas. *Rizikos vertinimas* – pavojaus padaryti nusikaltimą ištyrimo procesas, siekiant sumažinti jo pasireiškimo tikimybę; šio proceso uždavinys – pateikti nusikaltimo pasireiškimo prognozes atsižvelgus į galimą recidyvo prevenciją (Andrews, Bonta, 1998). Pasak R. Bandzevičienės (2009),

rizikos tyrimas paprastai sudarytas iš trijų etapų: duomenų surinkimo, duomenų analizės ir įvertinimo, išvadų formulavimo. Gydymui privalu sutelkti dėmesį į didesnės rizikos pažeidėjus, o mažesnės rizikos pažeidėjams taikyti minimalią intervenciją. Išskiriamos keturios *rizikos faktorių grupės* – polinkiai (asmenybės bruožai), gyvenimo istorijos faktai (ankstesni teistumai, polinkis į smurtą), santykių kontekstas (socialiniai ryšiai) ir klinikiniai (psichologiniai sutrikimai).

2. **Poreikio principas** pabrėžia *kriminogeninį poreikį* kuriant ir pristatant gydymo svarbą. Mokslininkai (Bandzevičienė, R., Žukauskienė, R., Laurinavičius, A.) išskiria *kriminogeninius* ir *nekriminogeninius* poreikius. Rizikos faktoriai yra tiesiogiai susiję su asmens poreikiais, kadangi jų nepatenkinimas gali tiesiogiai įtakoti nusikalstamumą, tačiau *nekriminogeniniai poreikiai* nevertinami, nes jie neturi įtakos rizikos faktorių atsiradimui.
3. **Reakcijos principu** aktualizuojama, kaip turi būti teikiamas gydymas. Pritaikoma programa privalo būti nukreipta į suimtojo (nuteistojo) motyvaciją, kultūrinius aspektus (Ward, Maruna 2007). Žilinskienė ir Tamulaitienė savo moksliniame tyrime atskleidžia RPR modelio kritiką. RPR modelis kritikuojamas dėl mažai skiriamo dėmesio socialiniams bei kultūriniais veiksniams, kurie taip pat gali turėti įtakos rizikos suvokimui, pvz., baudžiamoji politika, kuri akcentuoja griežtą nuteistųjų kontrolę, gali sukliudyti asmeniui sėkmingai integruotis į visuomenę. Kitas svarbus RPR modelio kritikos aspektas yra tas, jog pagrindiniu nuteistųjų *resocializacijos* tikslu laikoma nauda visuomenei, kitų visuomenės narių apsauga nuo nusikaltimais padaromos žalos. Siekiant įgyvendinti šį tikslą susiduriama su suimtųjų (nuteistųjų) motyvacijos problema, nes naudą akivaizdžiai gauna kiti asmenys. (Žilinskienė, Tamulaitienė, 2011).

Gero gyvenimo modelis (GLM). Gero gyvenimo modelis (toliau – GLM) sukurtas 2004 metais Tony Ward ir jo kolegų. Šiuo metu sėkmingai taikomas ir plėtojamas Jungtinių Amerikos Valstijų, Australijos, Anglijos, Švedijos ir kitose pasaulio valstybėse. Modelis plėtojamas įvairiose jurisdikcijose tiek lokaliai, tiek tarptautiniu mastu. GLM modelio sėkmė yra tai, kad pagrindinis dėmesys skiriamas ne tik nuteistąjį supančios aplinkos, gyvenimo gerinimui, tačiau ir asmens poreikiams tam, kad **nuteistasis būtų motyvuotas siekti jam pačiam svarbių tikslų**. Savo straipsnyje Žilinskienė, Tamulaitienė (2011) atkreipia dėmesį, kad GLM kūrėjai ir taikytojai vertinimo procese greta tokių svarbiausių aspektų, kaip *rizika*, *poreikiai* ir *reakcija*, ne mažiau svarbiu laiko ir ketvirtąjį – *prioritetus*, kurie skatina motyvaciją keistis.

GLM programose nuteistieji dalyvauja dėl kelių tikslų:

1. Siekia pagerinti gyvenimo kokybę, atrodyti geresni prieš šeimos narius;
2. Siekia geresnės charakteristikos ar paskatinimų iš baudžiamosios justicijos atstovų.

Tačiau šio modelio kūrėjai jokių būdu nesiekia skatinti įkalinimo įstaigose bausmę atliekančius asmenis dalyvauti minėtoje programoje dėl antrojo tikslo. Programų šalininkai išskiria, kad svarbu suteikti asmeniui pasirinkimo laisvę. GLM tikslas – skatinti asmenų gebėjimą formuluoti ir pasirinkti gyvenimo tikslus, juos pasitelkus kurti planus ir savarankiškai veikti juos įgyvendinant. Ward, Brown, Marchal (2004), atlikę išsamią psichologinių, socialinių, biologinių, antropologinių tyrimų analizę, įvardino 10 pagrindinių „žmogiškųjų gėrybių“, bendrojo gyvenimo tikslus ir jų apibrėžimus (žr. 4 lent.).

4 lentelė

GLM modelis: žmogiškosios gėrybės, bendri gyvenimo tikslai, antrinės gėrybės, instrumentai

<i>Pagrindinės gėrybės</i>	<i>Bendri gyvenimo tikslai</i>	<i>Apibrėžtis</i>	<i>Antrinės gėrybės (Instrumentai)</i>
Gyvenimas (sveika gyvensena ir funkcionalumas).	Gyvenimas: Gyventi ir išlikti.	Fizinės sveikatos priežiūra, sveika gyvensena.	Sveiko maisto dietos propagavimas, nuolatiniai sportiniai užsiėmimai, specifinių ligų profilaktika. Pagrindinių funkcijų siekiant išgyventi užtikrinimas užsidirbant arba vagiant.
Žinios	Žinios: mokymasis ir žinojimas.	Žinių kaupimas apie save, aplinkinius, aplinką ir specifinius objektus.	Dalyvavimas mokslinėje veikloje, asmeninis indėlis į mokymąsi (skaitymas), kitų asmenų mokymas, dėstymas, dalyvavimas reabilitacinėse programose.
Užsiėmimo ir laisvalaikio meistriškumas.	Tobulėti užsiėmimo ir laisvalaikio srityse.	Meistriškumo siekis darbe, laisvalaikio metu.	Prasmingas darbas ir savanoriška veikla, pažanga asmeninėje karjeroje, dalyvavimas sporte, mokymasis groti muzikos instrumentu, dailė ir amatai.
Nepriklausomybės ir asmenybės kryptingumo meistriškumas.	Asmeninio pasirinkimo ir nepriklausomybės siekis.	Individo siekis tapti laisvu ir nepriklausomu, pačiam rinktis savo gyvenimo kelią.	Siekis įgyvendinamas per gyvenimo planų kūrimą, užsispyrimą, kitų žmonių kontroliavimą, manipuliavimą bei piktnaudžiavimą kitais asmenimis.
Vidinė ramybė (emocijų ir streso valdymas).	Dvasios ramybė.	Emocinės pusiausvyros patirtis. Blogų emocijų ir streso valdymas.	Užsiėmimai, meditacija, alkoholis, narkotikai ir kiti užsiėmimai – mažinantys stresą ir blogas emocijas.
Sąryšis (intymumas, romantiškumas, ryšiai su šeima)	Santykiai ir draugystė	Artimų ryšių su partneriu, šeima ir aplinkiniais palaikymas	Laiko praleidimas su šeima ir artimaisiais. Artimi santykiai su priešingos lyties partneriu.
Bendruomenė	Dalyvavimas bendruomenėje	Priklausymas grupei, kuri turi savo bendrą tikslą, siekius, vertybes.	Priklausymas bendruomenės, savanorių grupei, sporto komandai.
Dvasingumas (gyvenimo tikslas bei siekiai)	Dvasingumas: gyvenimo tikslo siekimas.	Gyvenimo tikslas siekimas, siekiant turėti platesnį požiūrį į aplinką.	Religinės apeigos, malda, dvasinės grupės.
Laimė.	Laimė.	Noras siekti laimės ir pasitenkinimo.	Bendravimas su draugais, filmų peržiūra, seksas, jaudinančių užsiėmimų siekimas, alkoholis, narkotikai.
Išradingumas.	Išradingumas.	Noras kurti, elgtis skirtingai,	Tapymas, fotografija, kitos

		įsisavinti naujus dalykus.	meninės išraiškos. Dalyvavimas naujose meno srityse.
--	--	----------------------------	--

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis Prescott, D., S.,(2013). Gero gyvenimo modelis (GLM). Teorija ir praktika.

Įvertinus GLM tikslus ir instrumentus, galima teigti, kad taikant šį modelį daugiau naudos gauna asmuo, kuris dalyvauja programoje. Aukščiau pateiktoje lentelėje išskiriami gyvenimo tikslai ir pagrindinės gėrybės, kurios padeda išvelgti gyvenimo prasmę, jo teigiamą kontekstą. Dėl skirtingų gyvenimo prioritetų kiekvienas žmogus pasirenka sau tinkamas gyvenimo gėrybes bei tikslus. Taikant šį modelį, socialinės reabilitacijos specialistui svarbu identifikuoti asmeniui reikalingas gėrybes tam, kad būtų galima parinkti reikiamus instrumentus.

Lyginant GLM su RPR modeliu, pastarasis labiau orientuotas į naudą visuomenei, nei į paslaugą gavusį asmenį, todėl iškyla kalinamų asmenų motyvacijos problema. GLM modelyje taip pat suvokiama rizika, tačiau tai atliekama daug platesniame diapazone – paliečiami socialiniai, kultūriniai, situaciniai veiksniai. Šio modelio pritaikymo sėkmė priklauso nuo įsigilinimo į nusikaltusių asmenų skirtingus poreikius, tiriama, kokios aplinkybės bei savijauta buvo tuo metu, kai įvyko nusikaltimas. Problemos paieška GLM modelyje gali būti išvelgiama per žmogiškųjų gėrybių lentelę. Tarkime, asmuo puikiai supranta ir savo gyvenime bando taikyti „pagrindines gėrybes“, tačiau siekdamas tikslų blogai pasirenka instrumentus. To pasėkoje vykdomi nauji nusikaltimai. Anot Ward, Maruna, remiantis GLM, žmonės elgiasi nusikalstamai tada, kai dėl tam tikrų kliūčių (vidinių ar išorinių) jie negali pasiekti savo užsibrėžtų tikslų teisėtais būdais.

Tam, kad asmenys nebe nusikalstų, jiems turi būti suteikiamos žinios, įgūdžiai, galimybės ir ištekliai gyventi „gerą“ gyvenimą, atsižvelgiant į jų konkrečias preferencijas, interesus ir vertybes (Ward, Maruna 2007). GLM atstovų nuomone, motyvuoti nuteistuosius keistis geriausia susitelkiant ties teisėtais būdais siekti tų tikslų, kurių jie linkę siekti neteisėtais veiksmais. Asmuo neturi atsisakyti to, kas jam svarbu, jis turi išmokti siekti tikslų kitokiais būdais (Žilinskienė ir Tamulaitienė, 2011).

Kalėjimų departamento direktoriaus aprobuotos metodikos ir programos. Šiuo metu šalies suimtųjų (nuteistųjų) resocializacija programiniu principu vykdoma įkalinimo įstaigose bei už jos ribų. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 137 straipsnyje (TAR., 2015 Nr. 2015-11069) nurodoma - „Nusikalstamo elgesio rizika vertinama vadovaujantis Kalėjimų departamento direktoriaus aprobuotomis metodikomis ir programomis“. Programose teikiama individuali ir grupinė pagalba. Remiantis Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuteistųjų pataisos programų ir pozityvaus užimtumo priemonių taikymo tvarkos aprašu (TAR, 2015-12-28, Nr. 20677), Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymu (TAR, 2012-06-25, Nr. V-

211), 2016 metais įkalinimo įstaigose buvo vykdomos 10 Kalėjimo departamento aprobuotų ir privalomų programų bei 9 laisvės atėmimo vietų įstaigose parengtos programos (žr. 5 lent.).

5 lentelė

Kalėjimo departamento ir laisvės atėmimo vietų įstaigose parengtos ir 2016 m. vykdomos programos.

Kalėjimo departamento aprobuotos ir privalomos programos	Laisvės atėmimo vietų įstaigose parengtos programos
<ul style="list-style-type: none"> • Naujai atvykusių į pataisos įstaigą nuteistųjų adaptacijos programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Elgesio korekcijos programos
<ul style="list-style-type: none"> • Nuteistųjų integracijos į visuomenę programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Psichologinio konsultavimo programos
<ul style="list-style-type: none"> • Asmenų, kuriuos rengiamasi paleisti iš laisvės atėmimo vietų, teisinio ir socialinio švietimo programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Socialinių įgūdžių lavinimo programos
<ul style="list-style-type: none"> • Savižudybių ir savęs žalojimo laisvės atėmimo vietose prevencijos programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Neformalaus švietimo programos
<ul style="list-style-type: none"> • Kriminalinės subkultūros apraiškų laisvės atėmimo vietose prevencijos programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Kultūrinio ir meninio ugdymo programos
<ul style="list-style-type: none"> • „Tik tu ir aš“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Fizinio lavinimo ir sveikos gyvensenos programos
<ul style="list-style-type: none"> • „Equip“ 	<ul style="list-style-type: none"> • Dvasinio ugdymo programos
<ul style="list-style-type: none"> • „Elgesys – Pokalbis – Pasikeitimas“ (EPP) 	<ul style="list-style-type: none"> • Pozityvaus užimtumo priemonės
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualiai nusikaltusių asmenų terapijos programa (SeNAT) 	<ul style="list-style-type: none"> • Projektų metu vykdomos programos
<ul style="list-style-type: none"> • Priklausomų nuo psichiką veikiančių medžiagų asmenų reabilitacijos programa 	<ul style="list-style-type: none"> • Elgesio korekcijos programos

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus remiantis Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuteistųjų pataisos programų ir pozityvaus užimtumo priemonių taikymo tvarkos aprašu (TAR, 2015-12-28, Nr. 20677).

Galima daryti išvadą, kad Kalėjimo departamento patvirtintos programos numato nuteistųjų įtraukimą į socialinę reabilitaciją nuo pat atėjimo į įkalinimo įstaigą (adaptacija) iki pasirengimo vėl integruotis į visuomenę; taip pat ir specializuotos programos: ypač didelius nusikaltimus padariusiems, nesutariantiems su savimi, priklausomybių turintiems asmenims. Laisvės atėmimo įstaigos yra parengusios ne tik elgsenos korekcijas, bet ir užimtumo (kultūrinio, dvasinio ir meninio ugdymo, fizinio lavinimo, sveikatingumo, neformalaus švietimo) programas.

Pateiktose nuteistųjų elgesio korekcinėse programose 2016 metais dalyvavo 4420 nuteistųjų.

Pakartotinio nusikalstamumo prevencijos metodikos. Siekiant, kad nusikalstę asmenys negrįžtų prie nusikalstamos veiklos vėl, dėmesys skiriamas plačiai ir kitose pasaulio valstybėse taikomoms kartotinio nusikalstamo elgesio rizikos metodikoms.

Šiuo metu laisvės atėmimo įstaigose taikomos 5 tokio tipo vertinimo **metodikos**:

1. **OASys** – naudojant šią programą nustatoma teisės pažeidėjų keliami rizika, keliamas pavojus kitiems, ieškoma efektyvių rizikos sumažinimo bei įveikimo būdų. Programa sukurta Jungtinėje

Karalystėje, tačiau puikiai **tinkama naudoti Lietuvos valstybės įkalinimo sistemoje**. Naudojant šią programą įmanoma fiksuoti asmens pokyčius bausmės įkalinimo įstaigoje atlikimo metu.

2. **HCR-20** – plačiai naudojama metodika, kurios metu prognozuojama smurtinių nusikaltimų rizika. Metodika sukurta 1995 metais. Anot Penney, HCR-20 metodika buvo sukurta remiantis struktūruotu klinikinio sprendimo modeliu pripažįstant ir statistinių, ir dinaminių rizikos valdymo veiksnių svarbą norint atlikti tinkamą individo rizikos įvertinimą, atitinkamai HCR-20 apima rizikos numatymą, įvertinimo procedūrą, prevenciją ir rizikos komunikavimo ypatumus (Penney, 2014).

3. **SV** – rizikos vertinimo metodikos, kurios skirtos vertinti smurtinių ir seksualinių nusikaltimų riziką. Minėtos metodikos klausimynai pateikia psichopatijos išreikštumą tarp nuteistųjų. Metodika sukurta Jungtinėse Amerikos Valstijose, rizikos vertinimo metodikos autorius – psichologas R. Hare.

4. **PCL: SV** – dviejų veiksnių psichopatijos modelis; pagal minimumus du veiksnius galima numatyti ryškų ir chronišką neprisitaikymą. Vertinant Lietuvos mokslininkų (Žukauskienė, Laurinavičius, Česnienė, 2010) nuteistiesiems pritaikyto ir atlikto PCL - SV psichopatijos klausimyno - rezultatus, galima teigti, kad **ši rizikos vertinimo metodika Lietuvoje veikia taip pat gerai, kaip ir kitose šalyse**.

5. **SARA** – vertinimo metodika, skirta įvertinti šeimoje vykstantį pakartotinį smurtinį elgesį prieš moterį. Remiantis šia metodika, įvertinus visus pasikartojančio smurto šeimoje veiksnius, galima nustatyti smurto rizikos laipsnį. Žukauskienės, Laurinavičiaus, Česnienės (2010) teigimu, vertinimas atliekamas interviu su įtariamuoju ir auka, fizinės ir emocinės prievartos standartizuoto vertinimo, priklausomybės nuo alkoholio ir narkotikų standartizuoto vertinimo, papildomų duomenų pagrindu. Remiantis gautais rezultatais prognozuojami galimi smurto protrūkiai ateityje.

1.3 Socialinės reabilitacijos valdymo Lietuvoje teisinis administracinis kontekstas

1.3.1 Teisinė socialinės reabilitacijos bazės analizė

Pasak Galdikaitės, bausmių vykdymo sistema yra viena iš jautriausių valstybės aparato sudedamųjų dalių, apie kurią vengiama šnekėti, bandoma ją paslėpti bei nepastebėti. Visgi jos sėkmingas valdymas yra būtinas norint užtikrinti visuomenės saugumą, efektyvų išteklių valdymą bei elementarias žmonių teises (Galdikaitė, 2016). Siekiant atskleisti efektyvų socialinės reabilitacijos valdymą būtina apibrėžti jos teisinį reglamentavimą.

Kalėjimų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos savo veikloje vadovaujasi *Lietuvos Respublikos Konstitucija, Bausmių vykdymo kodeksu, Baudžiamuoju kodeksu, Baudžiamojo proceso kodeksu, Suėmimo vykdymo įstatymu*, kitais įstatymais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis

ir kitais teisės aktais. Probacijos tarnybos, areštinės, pataisos namai, nepilnamečių pataisos namai, kalėjimai, atviros kolonijos, tardymo izoliatoriai ir Kalėjimų departamento Mokymo centras veikia pagal *Biudžetinių įstaigų įstatymą*, gydymo ir pataisos namai ir laisvės atėmimo vietų ligoninės – pagal *Biudžetinių įstaigų įstatymą* ir sveikatos priežiūrą reglamentuojančius teisės aktus (Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos..., 2015). Norminis teisės aktas nustato konkrečias elgesio taisykles, skirtas individualiais požymiais neapibūdintai subjektų grupei, gali būti įstatymas, nuostatai, įstatai, kiti teisės aktai.

Teisės aktų hierarchija:

1. Konstitucija. Pasak Švedo, Konstitucija, kurią sudaro konstitucinės normos ir konstituciniai principai, yra aukščiausia teisė formuojant teisės sistemą bei nustatant teisinio reguliavimo pagrindus. Tuo tarpu Konstitucinis teismas, aiškindamas Konstitucijos tekste suformuluotas itin bendro pobūdžio normas ir principus, atskleidžia tikrąjį jų turinį ir ribas, tuo pačiu jų reikšmę baudžiamajai ir kitoms teisės šakoms (Švedas, 2006). Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18-ajame straipsnyje akcentuojama, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės (Žin., 1992, Nr. Nr. 33-1014).¹ Šios teisės niekam neturi būti atimtos kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokias yra numatęs įstatymas (Žin., 1992, Nr. Nr. 33-1014). Nesilaikant minėtų Lietuvos Respublikos teisės normų, t.y. padarius nusikaltimą, asmens teisės gali būti apribojamos įstatymo. Bausmės Lietuvos Respublikos įkalinimo įstaigose atliekantys asmenys turi visas šios šalies įstatymų nustatytas teises, laisves ir pareigas su apribojimais, kuriuos numato Lietuvos Respublikos įstatymai ir teismo nuosprendžiai (TAR., 2015, Nr. 2015-11069).

2. Konstituciniai įstatymai, aktai. Pažymėtina, kad Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis.² Teisėtą žmogaus teisių suvaržymo vykdymą stebi ir kontroliuoja ne tik už šią veiklą atsakingos organizacijos Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, bet ir kitos tarptautinės organizacijos, kurių narė yra Lietuvos Respublika.

3. Ratifikuotos tarptautinės sutartys ir su jų įgyvendinimu susijusios veiklos. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija yra ypatingas tarptautinės teisės šaltinis, kurio tikslas kitoks nei daugumos kitų tarptautinės teisės aktų. Šis tikslas yra visuotinis – siekti, kad Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje skelbiamos teisės būtų visuotinai ir veiksmingai pripažįstamos ir kad jų būtų laikomasi ginant ir toliau įgyvendinant žmogaus teises ir pagrindines laisves. Šiuo, tai yra tikslo, požiūriu Konvencija atlieka tokią pat funkciją kaip ir konstitucinės žmogaus teisių garantijos, nes

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Žin., 1992-11-30. Nr. 33-1014).

² Lietuvos Respublikos Konstitucijos papildymo Konstituciniu aktu "Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje" ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 150 straipsnio papildymo įstatymas (Žin., 2004-07-17, Nr. 111-4123).

Konstitucija įtvirtina šias garantijas šalyje, o Konvencija – tarptautiniu lygiu (LR Konstitucinio teismo išvada bylos nr. 22/94). Pagal Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 19-ąją straipsnį, 1950 metais įkurtas Europos žmogaus teisių teismas (toliau – EŽTT). Šis, Prancūzijoje įsikūręs, žmogaus teisių teismas kitaip dar vadinamas Strasbūro teismu. Visos konvenciją ratifikavusios šalys turi teisę deleguoti savo valstybės atstovą atstovavimui minėtame teisme.

4. Įstatymai. (žr. 6 lent.)

6 lentelė

Įkalinimo įstaigų socialinę reabilitaciją reglamentuojantys įstatymai

Įstatymas	Socialinės reabilitacijos aspektas	Socialinę reabilitaciją įgyvendinančios institucijos
<i>Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas</i> (Žin. 2002, Nr. 73-3084).	Įstatymų rinkinys <u>apibrėžia nuteistųjų socialinės reabilitacijos organizavimą bei vykdymą</u> pataisos namuose ir kito tipo įkalinimo įstaigose. Kodekse numatoma reabilitacijos paslaugas teikti ne tik įkalinimo įstaigų administracijos padaliniais, bet ir kitoms vyriausybinėms ir nevyriausybinėms organizacijoms, probacijos tarnybai. Nuteistųjų kolektyvo tarybos organizavimo galimybė (139 str.) <u>suteikia galimybę nuteistiesiems tiesiogiai įtakoti resocializacijos procesą pataisos įstaigoje.</u>	Pataisos namai, kt. tipo įkalinimo įstaigos. NVO, probacijos tarnyba
<i>Suėmimo vykdymo įstatymas</i> (Žin., 1996-02-09, Nr. 12-313).	Dokumentas <u>reglamentuoja socialinių poreikių tenkinimą</u> tardymo izoliatoriuose. Dėl izoliacijos tarp asmenų reikalingumo, šio tipo kalinimo įstaigose nėra galimybės visus suimtuosius (nuteistuosius) <u>aprūpinti darbu</u> . Funkcija užtikrinama pagal galimybes asmens rašytinio prašymo užsiimti darbine veikla atveju. Socialinį užimtumą izoliatoriuose organizuoja įstaigos administracijos padaliniai.	Tardymo izoliatoriai, Laisvės atėmimo vietų ligoninė.
<i>Tarnybos Kalėjimų departamente</i> (TAR, 2014-12-31, Nr. 21326).	Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutai nustato Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžių įstaigų veiklos teisinius pagrindus, uždavinius, finansavimą, kontrolę, pataisos pareigūnų teisinę padėtį, specialias priėmimo į valstybės tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės ir kitas su tarnybos ypatumais susijusias sąlygas	Kalėjimų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos.
<i>Socialinių paslaugų įstatymas</i> (Žin., 2006-02-11, Nr. 17-589).	Teisės aktas apibrėžia socialinių paslaugų sampratą, tikslus ir rūšis Lietuvos Respublikoje. Įkalinimo įstaigų administracijos darbuotojai remiasi šiuo įstatymu organizuodami socialinių paslaugų valdymą, skyrimą bei teikimą.	Tardymo izoliatoriai, pataisos namai ir kt. tipo įkalinimo įstaigos
<i>Pataisos įstaigų vidaus tvarkos</i>	Šiose taisyklėse numatoma bausmių vykdymo ir atlikimo tvarka, įgyvendinimas. Vienas iš pagrindinių šių taisyklių tikslų – taisykles taikyti taip, kad po baismės	Pataisos namai

<i>taisyklės</i> (Žin., 2003-08-01, Nr. 76-3498).	atlikimo nuteistieji sėkmingai reintegruotusi į visuomenę ir neatliktų naujų nusikaltimų. Remdamiesi šiomis taisyklėmis, nuteistieji dalyvauja socialinės rehabilitacijos, individualios kūrybos, mokymosi ir kitose veiklose.	
<i>Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės</i> (Žin., 2009-06-09, Nr. 68-2782).	Šios taisyklės galioja tardymo izoliatoriuose bei laisvės atėmimo vietų ligoninėse. Teisės aktas apibrėžia suimtųjų teisių ir laisvių apribojimo bei pareigų realizavimo tvarką.	Tardymo izoliatoriai

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinės rehabilitacijos pagrindas yra žmogus. Konstitucija, tarptautiniai teisės aktai, Lietuvos valstybės įstatymai ir kiti teisės aktai akcentuoja, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės. Jei asmuo dėl padarytos nusikalstamos veikos patenka į laisvės atėmimo įstaigą, jam pradedami taikyti įkalinimo įstaigų socialinę rehabilitaciją reglamentuojantys teisės aktai. Anksčiau minėti teisės aktai privalo būti taikomi taip, kad laisvės atėmimo bausmę atlikę asmenys sėkmingai integruotųsi į visuomenę ir nebeatliktų naujų nusikaltimų. *LR bausmių vykdymo kodekse* (Žin. 2002, Nr. 73-3084) teigiama, kad nuteistųjų socialinė rehabilitacija grindžiama nuteistųjų nusikalstamo elgesio rizikos valdymu ir atkuriamojo teisingumo įgyvendinimu.

1.3.2 Socialinės rehabilitacijos Lietuvoje administracinis kontekstas

Stoškus, Beržinskienė pabrėžia, kad bendrąja prasme organizavimas yra kokio nors objekto sudėliojimas į vieną visumą, sistemą, gali būti sandaros, struktūros projektavimas, sudarymas. Organizavimo sąvoka glaudžiai susijusi su planavimu. Planavimas formuoja bazę, kad būtų realizuoti organizacijos tikslai, o organizavimas kaip valdymo funkcija formuoja darbinę struktūrą, kurios pagrindinis komponentas yra žmogus, kuriam svarbu numatyti uždavinius, funkcijas, atsakomybę ir kiekvieno pavaldumą. Organizavimo procesas struktūrizuoja darbą ir formuoja padalinius, atsižvelgdamas į organizacijos dydį, jos tikslus, technologiją bei personalą. Egzistuoja daugybė elementų, kuriuos būtina struktūrizuoti, kad organizacija galėtų įvykdyti savo planus ir pasiekti užsibrėžtą tikslą (Stoškus, Beržinskienė, 2005).

Remiantis *LR tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos statuto pakeitimo įstatymu* (Žin., 2014, Nr. 21326), Kalėjimų departamentui pavaldžios įstaigos yra: probacijos tarnybos, pataisos įstaigos, tardymo izoliatoriai ir pataisos pareigūnų švietimo įstaigos. Pasak Gibson ir kt. (1994), organizacijos struktūra yra formali ir neformali politikos bei taisyklių sistema, kurioje organizacija nustato pavaldumo bei komunikacijos ryšius ir paskirsto teises

bei pareigas. Organizacijos struktūra apibrėžia metodus bei įvardija lygmenį, kaip vaidmenys, galia bei įsipareigojimai yra deleguojami, kontroliuojami, koordinuojami ir kaip informacija keliauja bei pasiskirsto skirtinguose organizacijos valdymo lygiuose. Organizacijos struktūra yra absoliučiai priklausoma nuo organizacijos tikslų bei jiems pasiekti pasirinktos strategijos (Gibson, 1994).

LR Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto pakeitimo įstatymo (TAR, 2014-12-31, Nr. 21326) 2 straipsniu, Kalėjimų departamentui pavaldžios probacijos tarnybos, pataisos įstaigos, tardymo izoliatoriai ir pataisos pareigūnų švietimo įstaigos (žr. 7 lent.)¹. Lietuvoje yra vienuolika įkalinimo įstaigų:

7 lentelė

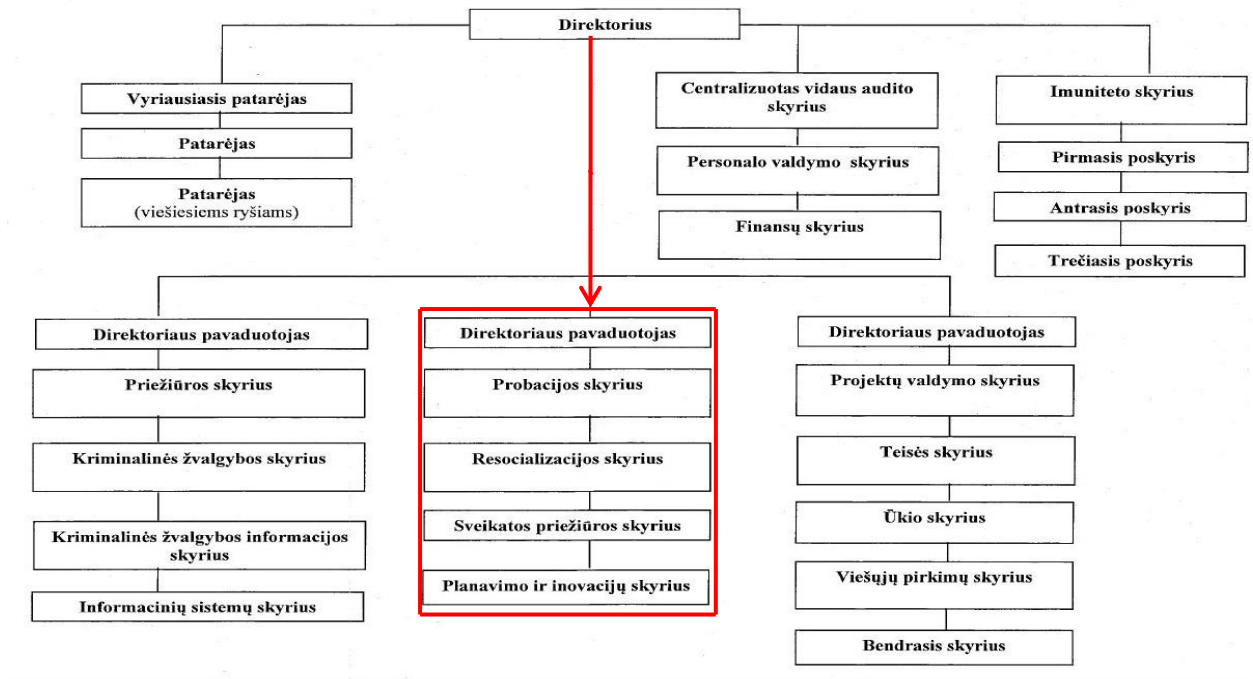
Lietuvos Respublikos Kalėjimų departamentui pavaldžios įkalinimo įstaigos

KALĖJIMŲ DEPARTAMENTAS PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJOS				
Alytaus pataisos namai	Kybartų pataisos namai	Panevėžio pataisos namai	Lukiškių tardymo izoliatorius – kalėjimas	Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius - pataisos namai
Pravieniškų pataisos namai – atviroji kolonija	Marijampolės pataisos namai	Vilniaus pataisos namai	Šiaulių tardymo izoliatorius	Kauno tardymo izoliatorius
Laisvės atėmimo vietų ligoninė				

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Kalėjimų departamento tinklalapyje pateikta administracinių padalinių informacija.

Pagal *Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatas* (2015), Kalėjimų departamentas (žr. 2 pav.) yra įstaiga prie Teisingumo ministerijos. Minėtos įstaigos paskirtis yra metodiškai vadovauti ir kontroliuoti probacijos tarnybų ir laisvės atėmimo vietų įstaigų veiklą. **Socialinės reabilitacijos** skyrių įkalinimo įstaigose **veiklą tiesiogiai prižiūri Kalėjimų departamento Resocializacijos skyrius**, kuris pavaldus šio departamento direktoriui ir direktoriaus pavaduotojui, kuruojančiam šią sritį (žr. 2 pav.).

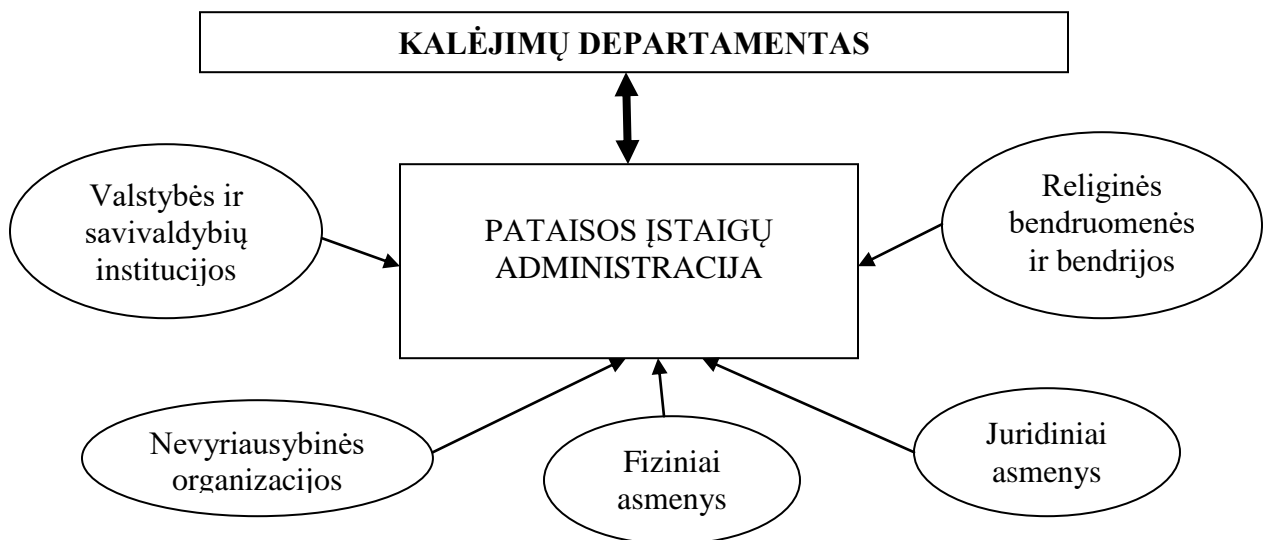
¹ Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto pakeitimo įstatymas (TAR, 2014-12-31, Nr. 21326).

2 pav. Kalėjimų departamento valdymo struktūrinė schema

Šaltinis: Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2016 m. rugsėjo 1 dienos įsakymas Nr. V-316.

Kaip teigiama *Bausmių vykdymo kodekso* 136 straipsnyje, „Laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų socialinę reabilitaciją organizuoja pataisos įstaigų administracija. Teisę dalyvauti šiame darbe turi valstybės ir savivaldybių institucijos, nevyriausybinės organizacijos, religinės bendruomenės ir bendrijos, jų nariai, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys“ (Žin. 2002, Nr. 73-3084) (žr. 3 pav.).

3 pav. Pataisos įstaigų socialinės reabilitacijos organizavimo schema

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 136 straipsniu.

Galima daryti išvadą, kad socialinę reabilitaciją įkalinimo įstaigose kuruoja už šią sritį atsakingi įstaigos darbuotojai, tačiau paslaugų vykdymui pasitelkiamos ir kitos vyriausybės bei nevyriausybės organizacijos. Šiuo būdu užtikrinamas pagrindinis reabilitacijos principas - savanoriškumas, iniciatyva bei visų sąveikaujančių šalių noras pasiekti bendrą tikslą.

1.3.3 Socialinės reabilitacijos administravimas įkalinimo įstaigoje

Remiantis Vaitkevičiumi, kiekviena organizacijos struktūra susideda iš individualių darbo vietų ir padalinių (Vaitkevičius, 2012). Padalinys susideda tik iš individualių darbo vietų ir neturi kitų jam pavaldžių pavaldinių. Išskiriami du viešojo sektoriaus organizacijų modeliai:

1. Biurokratinis viešojo sektoriaus organizacijos modelis.
2. Postbiurokratinis modelis.

Biurokratinis viešojo sektoriaus organizacijos modelis pasižymi griežtomis ir siauromis procedūromis. Struktūra gali egzistuoti nekisdama ilgą laikotarpį. Kiekviename skyriuje egzistuoja organizacinė schema, todėl kiekvienas suvokia, už ką jis yra atsakingas ir kokia jo atsakomybė kiekvienoje situacijoje. Tokiose struktūrose vadovas yra hierarchijos viršuje, o informacija nuleidžiama „iš viršaus į apačią“. Vienas privalumų – aukščiausio lygio vadovai gali laisvai kontroliuoti organizacinių struktūrų sprendimus. Biurokratinių struktūrų trūkumas yra tas, kad tai gali atgrasyti kūrybiškumą ir inovacijas organizacijoje. Tai gali trukdyti organizacijai prisitaikyti prie besikeičiančių sąlygų aplinkoje (Vaitkevičius, 2012).

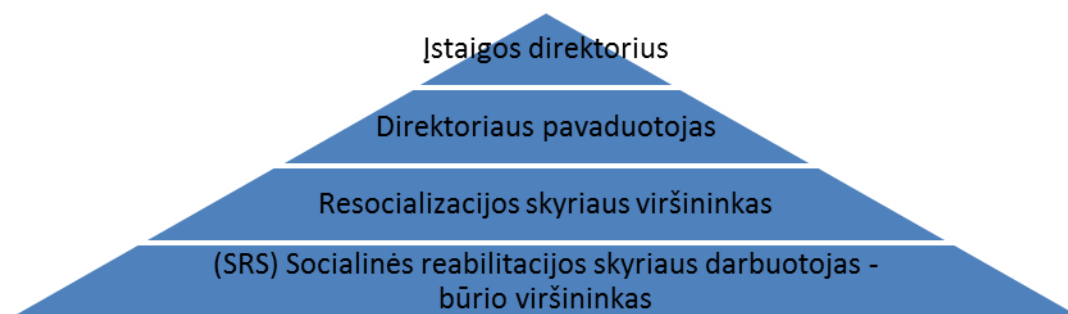
Postbiurokratinis modelis pasižymi biurokratinio modelio kritika bei siūlo būdus, kaip patobulinti organizacijos veiklą. Buškevičiūtė, Raipa pažymi, kad terminas „postbiurokratinis“, kaip M. Veberio „idealaus tipo biurokratijos“ antipodas, viešojo valdymo teorijoje pradėtas vartoti apie 1980 m., sprendimų rengimą ir įgyvendinimą koordinuojančias ir atsakingas struktūras įvardijant kaip šiuolaikines organizacijas, įvaldžiusias ir tobulinančias naujausias valdymo technologijas:

- 1) orientuotą organizacinę elgseną;
- 2) nuolatinį organizacijos strategijos atnaujinimą;
- 3) sprendimų įgyvendinimo auditą ir kontrolę, užtikrinančius nuolatinę tikslų ir uždavinių rengimo ir įgyvendinimo stebėseną;

Tokiose organizacijose sprendimai dažniausiai priimami konsensu, dialogu, o ne įsakymais ar nurodymais; organizacijų struktūra, paremta vadybos tinklinėmis koncepcijomis – viešosios politikos

tinklų teorijomis, o ne hierarchiniais principais. Pati organizacinė struktūra, kaip matricinė (arba hibridinė), yra gerokai atviresnė išorinės aplinkos poveikiui, kas leidžia įtvirtinti kompleksinį tinklaveikos poveikį viešojo valdymo sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo procesuose (Buškevičiūtė, Raipa, 2011).

Vienas iš pagrindinių įkalinimo įstaigos socialinės rehabilitacijos skyriaus uždavinių – organizuoti Lietuvos Respublikos įstatymų, Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimų, teisingumo ministro, Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir Laisvės atėmimo vietų ligoninės įsakymų bei kitų teisės aktų, susijusių su nuteistųjų socialine rehabilitacija, vykdymą. Žemiau pateikiama tipinė įkalinimo įstaigos resocializacijos skyriaus administracinė valdymo schema (žr. 4 pav.).

4 pav. Įkalinimo įstaigos resocializacijos skyriaus administracinė valdymo schema

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos įkalinimo įstaigų pateiktomis administracinio valdymo schemomis.

Iš pateiktos vidinės organizacijos struktūros galima daryti išvadą, kad Kalėjimų departamentui pavaldžios įstaigos, jų padaliniai bei skyriai sudaryti remiantis biurokratinio modelio procedūromis. Keli lygmenys, nuo aukščiausių vadovų iki specialistų; tokia struktūra dažniausiai sudaroma ilgalaikėms administracinėms užduotims atlikti, sistemiškai koordinuojant didelio asmenų skaičiaus darbą. Gineitienė, Domarkas (2000) pabrėžia, kad strateginės sudėties viršuje būna asmenys, tiesiogiai atsakingi už organizacijos veiklą, tai – organizacijos vadovai, jų pavaduotojai ir pan. Tada seka vidurinės grandies atstovai, asmenys, atliekantys vadybines funkcijas. Ši grandis tiesiogiai bendrauja su organizacijos vadovais; priklausomai nuo organizacijos struktūros, būna vieno, arba kelių hierarchinių lygių. Trečioji grandis – vadybos padaliniai, tai - strateginei viršūnei tarnaujantys padaliniai, kurie parengia vadybiniam sprendimams reikalingą medžiagą. Tokie padaliniai gali būti strateginio planavimo skyrius, vidinio audito skyrius ar auditorius, finansų skyrius, personalo skyrius ir kt. Vykdančios struktūros ir aptarnaujantys padaliniai atsiduria pačioje struktūrinės grandies apačioje.

Pirmieji atlieka pagrindinį darbą vykdant organizacijai numatytas funkcijas, o antrieji padeda kitiems organizacijos nariams.

Socialinės reabilitacijos skyriaus (toliau – SRS) darbuotojai (būrio viršininkai) yra priskiriami organizacijos vykdančiajai struktūrai. Remiantis Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos įsakymu (TAR, 2015-08-26, Nr. 13017), individualų **socialinės reabilitacijos planą** į įstaigą naujai atvykusiam asmeniui sudaro reabilitacijos skyrių būrių viršininkai. Tačiau vien tik SRS darbuotojų veiklos nepakanka. Tam, kad individualus naujai atvykusio asmens socialinės reabilitacijos planas būtų visiškai įgyvendintas, reikalinga apsaugos ir priežiūros, kriminalinės žvalgybos, sveikatos priežiūros bei psichologinės tarnybų specialistų priežiūra bei pagalba (žr. 8 lent.).

8 lentelė

Funkcijų papildomumas tarp padalinių atliekant socialinės reabilitacijos administravimą įkalinimo įstaigoje

Padalinys	Funkcijos	Atsakomybė / rezultatas
Socialinės reabilitacijos skyrius	Socialinės reabilitacijos planas naujai atvykusiam asmeniui.	SRS viršininkas specialistas – kiekvienam naujai atvykusiam asmeniui.
Apsaugos ir priežiūros skyrius	Režimas, higiena, priežiūra.	Apsaugos ir priežiūros skyriaus pareigūnas specialistas – kiekvienam naujai atvykusiam asmeniui.
Kriminalinės žvalgybos skyrius	Adaptacija, izoliacija, skyrimas į kameras/ būrį.	Kriminalinės žvalgybos pareigūnas specialistas – kiekvienam naujai atvykusiam asmeniui.
Sveikatos priežiūros skyrius	Asmens fizinės ir psichinės sveikatos pirminis patikrinimas, tyrimai, tolimesnė priežiūra.	Sveikatos priežiūros specialistas – kiekvienam naujai atvykusiam asmeniui.
Psichologijos tarnyba	Asmeninių ir socialinių problemų sprendimas.	Psichologas/ė – kiekvienam naujai atvykusiam asmeniui.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus.

LR Bausmių vykdymo kodekso 137 straipsnyje (Žin. 2002, Nr. 73-3084) patikslinama: „Individualus socialinės reabilitacijos planas sudaromas atsižvelgiant į nuteistojo nusikalstamo elgesio rizikos mastą, kriminogeninius veiksnius, numatytas kriminogeninių veiksnių šalinimo priemones, pataisos įstaigos, kurioje atlieka bausmę nuteistasis, režimą. Nepilnamečiams nuteistiesiems individualus socialinės reabilitacijos planas sudaromas atsižvelgiant ir į jų socialinę brandą, asmenybės ugdymo poreikius.“ (TAR, 2015, Nr. 2015-11069).

1.4 Socialinės reabilitacijos specifika įkalinimo įstaigose

Resocializacijos ir reabilitacijos paslaugų vykdymas įkalinimo įstaigose skiriasi nuo šių paslaugų teikimo už pataisos įstaigos ribų. Blaževičius, Dermontas, Staloraitis, Usik (2004) savo knygoje „Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė“ nurodo, kad socializacijos procesas laisvės sąlygomis pabrėžia

laisvos asmenybės ugdymą, socializaciją. Vienas iš pagrindinių resocializacijos procesą įkalinimo įstaigose reglamentuojančių dokumentų - *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas* (Žin. 2002, Nr. 73-3084), kuris jau vien savo pavadinimu neatitinka socialinės reabilitacijos tikslų, nes yra orientuotas į bausmę. Socialinę pagalbą teikiantys socialiniai darbuotojai yra savivaldybių ir nevyriausybinų organizacijų darbuotojai. Įkalinimo įstaigose – socialinės reabilitacijos skyriaus darbuotojas – statutinis Lietuvos valstybės tarnautojas, kuris dėvi karinę uniformą ir yra prisisekęs antpečius. *Lietuvos Respublikos tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas* (TAR, 2014-12-31, Nr. 21326) reglamentuoja griežtą įkalinimo įstaigos darbuotojų hierarchiją, vidaus tvarką bei kontrolę. LR bausmių vykdymo kodekse¹ ir suėmimo vykdymo įstatyme² reglamentuojama griežta suimtųjų (nuteistųjų) ir administracijos darbuotojų padėtis ir tarpusavio santykiai. Taikant laisvės atėmimo bausmes betarpiškai sukuriama izoliacija nuo likusios visuomenės, atsiranda draudimai, apribojimai, kitos režimo priemonės. Tokiu būdu iškreipiama pati socializacijos sąvoka, kuri numato ir ugdymą. Jovaiša ugdymą pabrėžia kaip tikslingą ugdytojo ir ugdytinio sąveiką gėrybėmis brandinamą žmogaus biofizinę sandarą, psichiką, santykius, kultūrą ir dvasią (Jovaiša, 2001).

Galima kelti prielaidą, kad anksčiau minėtos teisinės nuostatos (bausmių vykdymas), asmenų kalinimo sąlygos, reglamentuojamos LR teisės aktais, griežti kalinamųjų ir administracijos darbuotojų tarpusavio santykiai – visa tai **sunkina suimtųjų (nuteistųjų) reabilitacijos proceso užtikrinimą** laisvės atėmimo įstaigose.

Kitas aspektas – **socialinė (kriminalinė) kalinamų asmenų aplinka**. Mokslininkų tyrimai, penitencinės veiklos efektyvumo tyrimai, vykdyti Lietuvoje 2014-2016 m., liudija, kad ji **yra nepalanki** asmenybės augimui, resocializacijai. Resocializacijos procesui neigiamą įtaką daro perpildytos laisvės atėmimo įstaigos bei fiziškai pasenę šių įstaigų pastatai (Blaževičius, Dermontas, Staloraitis, Usik, 2004). Kalinimo įstaigų modernizavimo klausimas - šiuo metu intensyviai aptarinėjama tema ne tik žiniasklaidoje ir visuomenėje, bet ir valstybės aukščiausių struktūrų lygmenyje. Turinčiai vienuolika įkalinimo įstaigų valstybei tiek dėl nacionalinių teisės aktų, visų pirma Konstitucijos, tiek dėl tarptautinių įsipareigojimų, prisiimtų prisijungiant prie tokių teisės aktų kaip Europos žmogaus teisių konvencija, kyla pareiga gerbti ir užtikrinti žmogaus teises, tarp jų ir teisę į orumą. Patekęs į įkalinimo įstaigą, žmogus savo gyvenimo sąlygų kontroliuoti nebegali, jis yra tiesiogiai priklausomas nuo valstybės, todėl ir reikalingos investicijos į kalėjimų modernizavimą,

¹ Lietuvos Respublikos Bausmių vykdymo kodeksas (Žin. 2002, Nr. [73-3084](#)).

² Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas (Žin. 1996, Nr. [12-313](#)).

siekiant bent minimaliai užtikrinti žmogaus teisių apsaugos standartus, įgalinančius visų pirma nežeminti žmogaus orumo.

Pastaraisiais metais šioje srityje jau yra poslinkių, pradėtas įkalinimo įstaigų modernizavimas. Įkalinimo įstaigų modernizavimas vykdomas laikantis keletos nuostatų ir turint ilgalaikių tikslų:

1. Nauji laisvės atėmimo vietų pastatai bei infrastruktūra padeda užtikrinti geras suimtųjų (nuteistųjų) laikymo sąlygas, kurios tiesiogiai įtakoja minėtų asmenų resocializacijos procesą.
2. Geresnės personalo darbo sąlygos pritraukia daugiau profesionalios darbo jėgos bei skatina tobulėti.
3. Naujų pastatų, įrengimų, techninių priemonių taikymas mažina valstybės biudžeto išlaidas.

Pagrindinė įkalinimo įstaigų problema – nuteistųjų ir suimtųjų gausa, patalpų trūkumas, tarpusavio konfliktai, gaujų susidarymas, naujų nusikaltimų įvykdymas pataisos įstaigos teritorijoje. Svarbu ir tai, kad lėšų stygius tokiose situacijose negali būti akcentuojamas kaip tinkamas pasiteisinimas: „Europos Žmogaus Teisių Teismas ne kartą pabrėžė, kad valstybė negali pateisinti savo vykdomų žmogaus teisių pažeidimų, motyvuodama finansiniais sunkumais“, – teigia Žmogaus teisių stebėjimo instituto teisininkas Karolis Liutkevičius.

Mokslininkų darbai turėjo įtakos modernizavimo procesui LR. Jau 2010 m. buvo akcentuotos pagrindinės priežastys, paskatinusios įkalinimo įstaigų pertvarkos reformą:

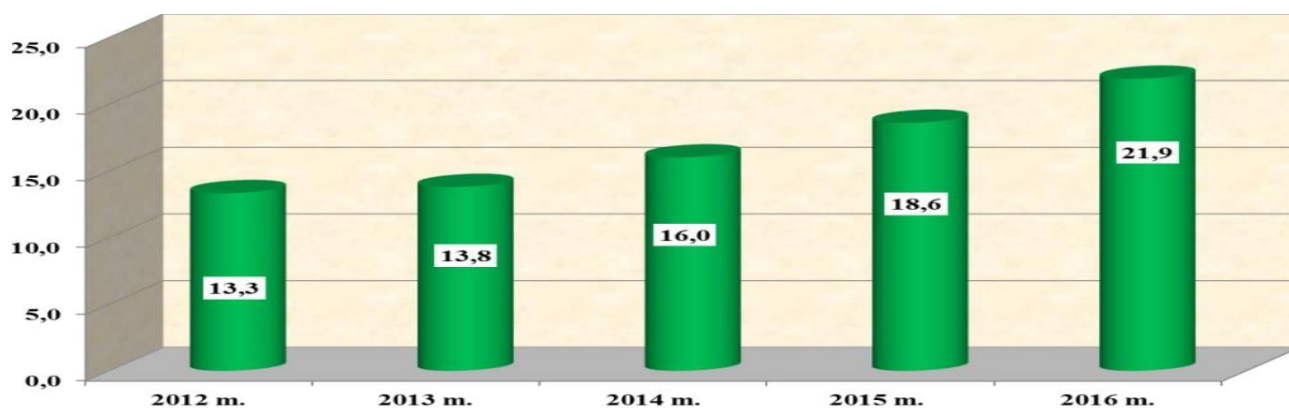
- didėjantis įkalintų asmenų skaičius ir tardymo izoliatorių perpildymas;
- modernių saugumo priemonių trūkumas;
- pasenę įkalinimo įstaigų pastatai;
- neefektyvus lėšų paskirstymas;
- asmenų laikymo laisvės atėmimo įstaigose sąlygų neatitikimas Lietuvos ir tarptautinių teisės aktų reikalavimams (Andrulionis, 2010).

Dėl šių priežasčių ir kitų laisvės atėmimo institucijų patiriamų problemų iškilo sisteminės laisvės atėmimo vietų pertvarkos poreikis. Pagrindinis šios reformos dokumentas – 2009 metų rugsėjo 30 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1248 patvirtinta „Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategija ir jos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metams planas“¹. Šis dokumentas numato, kad per aštuonerius metus bus modernizuotos laisvės atėmimo įstaigos. Laisvės atėmimo vietų modernizavimą numatyta vykdyti iš privataus kapitalo investicijų, parduoto turto ir valstybės biudžeto lėšų (Andrulionis, 2010). Tačiau 2014 metų liepos 22 dieną LR Vyriausybė išleidžia naują nutarimą dėl „Laisvės atėmimo vietų

¹ Dėl Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plano patvirtinimo (Žin., 2009-10-10, Nr. 121-5216).

modernizavimo patvirtinimo (TAR, 2014-07-29, Nr. 10619), kuriame teigiama, kad programa bus įgyvendinama 2014 – 2022 metais, t. y. penkeriais metais vėliau nei numatyta pirmoje modernizavimo programoje. Planuojama atnaujinti, pastatyti, rekonstruoti penkias laisvės atėmimo vietų įstaigas.

Išanalizavus įvairius dokumentus ir straipsnius (Žin., 2014, Nr. 740; Mauricas, 2015; Kalėjimų departamento 2016 m. veiklos ataskaita) paaiškėjo, kad vieno asmens išlaikymui laisvės atėmimo įstaigose skiriamos lėšos kasmet didėja (žr. 5 pav.)

5 pav. Vieno asmens išlaikymui per dieną vidutiniškai panaudotų lėšų įkalinimo įstaigose kaita

Šaltinis: Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2016 metų veiklos ataskaita.

Pagal nustatytus nacionalinius teisės aktus ir tarptautinius standartus (patalpų temperatūra, drėgmė, apšvietimas, minimalus gyvenamasis plotas), Lietuvoje **įkalinimo įstaigos neatitinka laikymo sąlygoms keliamų reikalavimų**. Suimtųjų ir nuteistųjų apgyvendinimas higienos reikalavimų neatitinkančiose patalpose daro žalą ne tik moralinei ir fizinei asmenų sveikatai, bet ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžetui. Valstybė, neužtikrinanti įkalintam asmeniui tinkamų gyvenimo sąlygų (minimalaus priklausančio gyvenamojo ploto), įpareigojama šiam asmeniui atlyginti jo patirtą neturtinę žalą. Į teismus kreipiasi vis daugiau suimtųjų ir nuteistųjų, kuriems priteisiamas neturtinės žalos dydis (žr. 9 lent.).

9 lentelė

2015 – 2016 metais dėl prastų kalinimo sąlygų nagrinėtų bylų skaičius, priteistos sumos

Nr.	Metai	Nagrinėtų bylų skaičius	Priteista suma
1.	2015 m.	1334 bylos	713 tūkst. Eur.
2.	2016 m.	1081 bylos	323,3 tūkst. Eur.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2016 metų veiklos ataskaita.

Nagrinėdamas šias bylas, Europos Žmogaus Teisių Teismas kaip esminį faktorių nurodė kalintiems pareiškėjams tekusį itin mažą gyvenamąjį plotą ir ribotas jų galimybes judėti, taip pat

laikymo tokiomis sąlygomis trukmę (Žin., 2014, Nr. 740). Dauguma Lietuvos įkalinimo įstaigų pastatų (Lukiškių tardymo izoliatorius - kalėjimas, Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos, Šiaulių tardymo izoliatorius) siekia šimtmečius, dalis jų pripažinti kritinės būklės, todėl juose sunku atlikti visas administracijos darbuotojams pavestas funkcijas bei atitikti visus šiuolaikinius kalinamų asmenų laikymo, higienos reikalavimus. Dėl vietos trūkumo socialinės reabilitacijos funkcijoms atlikti reikalingos patalpos įrengiamos nenaudojamose kameroose, sandėliuose, garažuose. Lietuvos pataisos įstaigose nuteistieji patalpinami į bendrabučius. Vieno bendrabučio tipo kambaryje gyvena apie 20 nuteistųjų. Tokio tipo sąlygos tiesiogiai įtakoja nuteistųjų bei juos prižiūrinčių administracijos darbuotojų aplinką: gyvenamosios vietos nepakankamumas skatina konkurenciją, agresyvumą, kovojimą už būvį, grupuočių susidarymą, naujų nusikaltimų atlikimą įstaigos viduje.

Galima daryti išvadą, kad teisės aktuose apibrėžiama bausmės kultūra skiriasi nuo tos, kuri išryškinama socialinės reabilitacijos programose ir jų siekiuose. Griežti suimtųjų (nuteistųjų) ir įkalinimo laisvės atėmimo įstaigų darbuotojų santykiai, perpildytos laisvės atėmimo įstaigos, fiziškai pasenę šių įstaigų pastatai sunkina socialinės reabilitacijos procesą.

Baudimo praktika ir kultūra visame pasaulyje yra suprantama ir įgyvendinama skirtingai. Sakalauskas (2007) teigia, kad Vakarų kultūros siekiamybė yra vertinti žmogų ir jo orumą, gerinti bendro gyvenimo sąlygas, mažinti socialinę atskirtį, ugdyti socialinio mąstymo kultūrą ir kompetenciją. Dobrynina, Pocienė ir kt. (2015) priduria, kad pasaulio lyderės šalys: JAV, Didžioji Britanija, Rusija, pasižymi aukštu įkalinimo sąlygų lygiu. Kitaip tariant, šalis turi daug ir didelių kalėjimų arba jų kiek mažiau, tačiau jie visi perpildyti. Postsovietinės bloko šalys - Baltarusija, Gruzija, Ukraina, Moldova, Lenkija ir kt., neatsilieka nuo anksčiau paminėtų šalių. Kai kuriose Vakarų Europos valstybėse (Slovėnija, Italija, Airija, Prancūzija, Graikija, Belgija, Vokietija) ir taip pat Skandinavijos šalyse (Danija, Suomija, Norvegija, Švedija) egzistuoja naujas ir modernus nusikaltimų problemos sprendimo modelis. Šiam modeliui būdinga: žemas įkalinimo lygis, nedaug ir nedidelės įkalinimo įstaigos, kuriose gyvena nedaug nuteistųjų (Dobrynina, Pocienė ir kt., 2015).

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvai, kuri pagal gyventojų skaičių ir užimamą teritoriją nėra viena iš didžiųjų pasaulio valstybių, neparanki aukšto įkalinimo lygio sistema. Lietuvos Respublikos Kalėjimų departamentas bei jam pavaldžios įstaigos orientuojasi į modernius nusikaltimų sprendimų modelius bei laisvės atėmimo įstaigas, kurios jau kurį laiką yra naujai statomos ir rekonstruojamos; pradėta taikyti ne baudimo, o reabilitavimo politika. Panaši politika jau kurį laiką taikoma Vokietijoje ir Nyderlanduose; ši praktika tapo kasdienybe. Modernizavus kalėjimų sistemas ženkliai mažėja kalinamų asmenų skaičius. Vokietijos kalėjimuose 2001 metais kalinamų asmenų skaičius siekė visų

laikų aukštumas – 80 333 asmenys. Tačiau nuo 2001 iki 2012 metų taikant naujausius modernizavimo, socialinės reabilitacijos, reintegracijos metodus šis skaičius sumažėjo 20 procentų, 2012 metais užfiksuoti 64 379 laisvės atėmimo bausmę atliekantys asmenys. Analogiškai Nyderlanduose 2004 metais kalėjo 23 075 kalinių, 2012 metais šį skaičių pavyko sumažinti 36 procentais – 13 749 kalinamų asmenų. Švedijoje 2011 – 2012 metais bendras kalinamų asmenų skaičius sumažėjo 6 procentais, remiantis tuo šalyje uždarytos 4 įkalinimo įstaigos.¹

¹ Tarptautinio kalėjimų studijų centro statistika. Prieiga per internetą. Žiūrėta: 2016-10-21.

2. Socialinės reabilitacijos valdymo tobulinimo įkalinimo įstaigose teoriniai aspektai

2.1 Naujojo viešojo valdymo ypatumai ir problematika

Viešasis valdymas yra laikomas sudėtingu viešosios politikos ir administravimo procesų rezultatu (Šaparnienė, Krupavičius, 2013). Mokslinėje literatūroje viešasis valdymas suprantamas kaip plati valdžios ir valdymo institucijų veikla, jungianti politikos formavimą, sprendimų priėmimą ir jų įgyvendinimą, realizuojant viešąsias programas ir projektus. Viešasis administravimas taip pat suprantamas kaip valstybės tarnyba, profesija ar akademinės studijos, arba kaip valstybės institucijų, viešųjų organizacijų atsakomybė, sąveikoje su privataus verslo ir nevyriausybinių organizacijų parama vykdančios tam tikras funkcijas – viešosios politikos identifikavimą, jos rekomendavimą, įgyvendinimą bei strateginių uždavinių prognozavimą (Pauliukevičienė, Raipa, 2012). Raipa kartu pabrėžia ir organizacinių darinių reorganizavimo būtinumą. Viešojo valdymo institucijos reorganizuojamos siekiant plėtoti horizontalią ir vertikalią institucijų specializaciją, jas koordinuoti, viešosios politikos ciklą geresnės sąveikos (A.Raipa, 2012). Viešojo sektoriaus vadyba įgauna vis daugiau verslo administravimo bruožų, rengiant viešąsias programas ir projektus, įgyvendinant valstybės institucijų veiklos strategines kryptis. Nors teoretikai įvairiai vertina ir traktuoja naująją viešąją vadybą, visi autoriai pabrėžia tradicinio bei naujojo viešojo administravimo ir naujosios viešosios vadybos skirtumus. Naujoji viešoji vadyba reikalauja naujų biudžeto valdymo principų įgyvendinimo, kontraktų ir viešųjų pirkimų kultūros (taip pat ir tarnautojų kontraktų), antreprenerystės principų tobulinimo, atsakomybės už priimtus sprendimus didinimo (prisiimant tam tikrą rizikos dalį) bei monitoringo ir kontrolės visapusiškumo stiprinimo valdymo praktikoje, (Raipa, 2012). Todėl sutiktina su A. Raipa, kad pagrindinis viešojo sektoriaus organizacijų uždavinys – naujai pritaikyti valdymo teorinę patirtį ir gerosios praktikos elementus, siekiant modernizuoti viešųjų paslaugų teikimą, diegiant inovatyvias valdymo formas; stiprinti visų sektorių partneryste paremtus vertikalius ir horizontalius organizacijų ryšius. (A.Raipa, 2012). Kalbant apie teisinį reglamentavimą, Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas apibrėžia viešojo administravimo sąvoką, kaip įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojamą viešojo administravimo subjektų veiklą, skirtą įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti: administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas (Žin., 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975).

Teismų praktikos teigimu, ne kiekviena viešąją reikšmę turinti veikla gali būti laikoma viešuoju administravimu. Viešasis administravimas yra tik tokia veikla, kuri atitinka Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje ir Administracinių bylų teisenos įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą apibrėžimą (žr., pvz., 2015 m. spalio 28 d. nutartį administracinėje byloje Nr. AS-1289-438/2015; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. birželio 1 d. patvirtintą Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo normas, apibendrinimą, 2016 m. Nr. 30, p. 430). Pagal šiuo metu įstatymų leidėjo įtvirtintą apibrėžimą, **viešasis administravimas** – tai įstatymų ir kitų teisės aktų reglamentuojama viešojo administravimo subjektų veikla, skirta įstatymams ir kitiems teisės aktams įgyvendinti: administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, įstatymų nustatytų administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas (Viešojo administravimo įstatymo 2 str. 1 d. (2009 m. birželio 11 d. įstatymo Nr. XI-283 redakcija); Administracinių bylų teisenos įstatymo 2 str. 1 d. (2009 m. birželio 11 d. įstatymo Nr. XI-284 redakcija). Vadinasi, viešasis administravimas apima **penkias pagrindines sritis**, kuriose funkcionuoja viešojo administravimo subjektai, tai yra: *administracinių sprendimų priėmimas, įstatymų ir administracinių sprendimų įgyvendinimo kontrolė, administracinių paslaugų teikimas, viešųjų paslaugų teikimo administravimas ir viešojo administravimo subjekto vidaus administravimas* (Lietuvos vyriausiojo administracinio ...2016).

Apibendrinant - naujasis viešasis valdymas yra viena iš paskutinių valdymo teorijų ar paradigmu. Modernizavimas ir privataus sektoriaus valdymo gerosios praktikos diegimas yra šios teorijos pagrindas ir ypatybė.

2.2 Lietuvos bausmių vykdymo sistemos valdymo kaitos politika

Europos kalėjimų taisyklės (Europos Tarybos Ministrų Komiteto... 1987) ragina įkalinimą organizuoti taip, kad: „<...> būtų sumažintas žalingas įkalinimo poveikis ir skirtumai tarp gyvenimo įkalinimo įstaigoje ir laisvėje, galintys pakenkti kalinių rūpesčiui savimi ir atsakomybei <...>“. *Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso* (Žin., 2002, Nr. 73-3084) 1 straipsnio 2 dalis nurodo, jog bausmių vykdymo įstatymų paskirtis – „nustatyti tokią bausmės vykdymo tvarką, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis“. G. Sakalauskas (2015) apibendrina ir nurodo, kad tokiu būdu netiesiogiai, įtvirtinant įstatymų paskirtį, bausmių vykdymo sistemai iškeliamas vienintelis **nuteistųjų resocializacijos / integracijos tikslas**.

Reikia pastebėti, kad „vienas pagrindinių baudžiamosios justicijos Lietuvoje trūkumų – pernelyg dažnas laisvės atėmimo bausmių taikymas (Mackevičius, Rakštelis, 2010). 2016 m. pabaigoje Lietuvoje buvo iš viso 6815 kalinių - nuteistųjų ir suimtųjų, kai tuo tarpu 2012 m. – 9729 (Kalėjimų departamentas, 2016). Akivaizdi mažėjimo tendencija vis tik dar nesprendžia visų pataisos įstaigų problemų, todėl socialinės rehabilitacijos proceso valdymas ir jo reformos yra viena iš esminių sąlygų tinkamam įkalinimo procesui organizuoti ir bausmių vykdymo sistemos tikslų siekimui. Nors *Laisvės atėmimo vietų modernizavimo programoje*, patvirtintoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. liepos 22 d. nutarimu Nr. 740 konstatuojama, kad Lietuvos laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų daugėja. Per 2009–2014 metus jų pagausėjo nuo 8 000 asmenų (2009 m. sausio 1 d.) iki 9 248 asmenų (2014 m. sausio 1 d.), arba 15,8 procento. Laisvės atėmimo vietų įstaigų vidutinis užimtumas 2013 metais: Lukiškių tardymo izoliatoriaus – 118 procentų, Šiaulių tardymo izoliatoriaus – 120 procentų, Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos – 112 procentų, Kybartų pataisos namų – 105 procentai (TAR, 2014-07-29, Nr. 10619). Vienas iš svarbiausių Lietuvos pataisos įstaigų reformos tikslų yra „užtikrinti asmenų laikymo laisvės atėmimo įstaigose sąlygų atitikimą Lietuvos ir tarptautinių teisės aktų reikalavimams“ (Malevski, Valentukonis, 2011, p. 116). Kaip teigia G. Sakalauskas (2015), „Asmens kalinimas nėra tinkamiausia resocializacijos priemonė – priešingai, jis dažniausiai veikia kontraproduktyviai, todėl neturėtų būti suvokiamas ir taikomas kaip neva skatinantis teigiamą asmens pokytį. Tačiau net ir šiuolaikinę bausmių sistemą kol kas sunku įsivaizduoti be laisvės atėmimo bausmės, bus sunku ją tokią įsivaizduoti ir netolimoje ateityje. Laisvės atėmimas, taikomas kaip kraštutinė priemonė, kiek įmanoma mažiau ribojanti kalinamų asmenų galimybes ir taikoma kuo trumpesniai laikui, yra baudimo ir bausmių vykdymo politikos realybė, todėl jo vykdymas turi būti organizuojamas pragmatiškai, žvelgiant į visuomenės interesus, išsaugant nuteistųjų žmogiškąjį orumą, nepažeidžiant kertinių žmogaus teisių, nuteistojo asmens judėjimo laisvės neribojant labiau, nei tai yra būtina, žvelgiant į prognozuojamą padėtį po bausmės atlikimo. Kitaip tariant, įkalinimo įstaiga nėra tinkama vieta asmens integracijai, bet jei jis ten pakliuvo, jos būtina siekti, kad perspektyvos iš jos išėjus nebūtų dar blogesnės nei prieš tai“ (G.Sakalauskas 2015). G. Sakalauskas (2015) konstatuoja, kad „socialinės rehabilitacijos“ sąvoka pakeitė ankstesnę *Pataisos darbų kodekse* buvusią „(politinio) auklėjamojo darbo su nuteistaisiais“ sąvoką, nors įstatymuose nėra apibrėžta, ką ji reiškia. Kalbant apie istorinę retrospektyvą, *socialinės rehabilitacijos* proceso valdymas įkalinimo įstaigose kito priklausomai nuo valstybės gyvenamo politinio periodo ir tuo metu sistemai keliamų uždavinių.

Taigi, darytina išvada, kad iš esmės Lietuvos bausmių vykdymo sistemos valdymas yra nukreiptas į laisvės atėmimo bausmės nubaustų asmenų skaičiaus mažinimą. Ši valdymo politika yra grindžiama valstybės baudžiamosios politikos tendencijomis ir pagrindu.

Kalbant apie organizacinį valdymo politikos aspektą, pagrindinė institucija šioje srityje yra Kalėjimų departamentas, įsteigtas 1919 m. vasario 11 d. Sovietiniu laikotarpiu Kalėjimų departamentas pervadintas Pataisos darbų įstaigų valdyba, vėliau – Pataisos reikalų valdyba. 1990 m. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, Pataisos reikalų valdyba pavadinta Pataisos reikalų departamentu. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1995 m. sausio 10 d. priėmė nutarimą Nr. 39 „Dėl Pataisos reikalų departamento santykių su Teisingumo ministerija ir Vidaus reikalų ministerija nustatymo“ (Žin., 1995, Nr. 6-126) (negalioja), kuriame buvo nustatyti esminiai klausimai pereinamuoju laikotarpiu, padalinant funkcijas tarp Teisingumo ir Vidaus reikalų ministerijų departamento atžvilgiu. Nustatyta pavesti ministerijoms ir Vyriausybės įstaigoms derinti sprendžiamus strateginius bausmių vykdymo politikos klausimus su Teisingumo ministerija. Taip pat pereinamuoju laikotarpiu, kol bus perorganizuotas Pataisos reikalų departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, priskiriant jį Teisingumo ministerijos reguliavimo sričiai, Pataisos reikalų departamentui taikyti vidaus reikalų sistemos pareigūnų darbo apmokėjimo sąlygas ir socialines garantijas. Teisingumo ministerijai priskirti teisiniai organizaciniai valdymo aspektai, kai tuo tarpu Vidaus reikalų ministerijai – materialiniai techniniai bei finansiniai valdymo aspektai. Pagal Teisinės sistemos reformą (1998) Bausmių vykdymo sistemos reformą sudaro teisinė ir organizacinė dalys. Teisinę reformos dalį sudaro naujų Baudžiamojo ir Bausmių vykdymo kodeksų, su jais susijusių įstatymų bei kitų teisės aktų parengimas ir priėmimas. Baudžiamajame kodekse nustatomos bausmių rūšys ir apibrėžiamas jų turinys, tuo tarpu Bausmių vykdymo kodeksas reglamentuoja visų bausmių vykdymo tvarką ir sąlygas. (Žin., 1998, Nr. 61-1736). Teisinės sistemos reformoje taip pat akcentuojama, kad, remiantis Europos Tarybos standartais, nuteistųjų teisinę padėtį (teises, laisves ir pareigas) privalo nustatyti tik Bausmių vykdymo kodeksas ir kiti įstatymai, o Vyriausybės nutarimai reglamentuoja tik teisių, laisvių ir pareigų įgyvendinimo tvarką. Naujajame Bausmių vykdymo kodekse atsisakoma nereikalingų teisių ir laisvių (pvz., dėvėti nuosavus drabužius ir pan.) ribojimų ir numatoma daugiau pozityvių pareigų, kurios leistų nuteistiesiems daryti įtaką savo teisei padėčiai pagal principą: geras elgesys – daugiau teisių ir lengvatų, blogas elgesys – mažiau lengvatų. (Žin., 1998, Nr. 61-1736). Reformos metu daugiausia dėmesio skiriama laisvės atėmimo bausmės vykdymui. Esminiai pakeitimai siejami su nuteistųjų klasifikavimu, skatinimo priemonių pagraisvinimu, profesinio rengimo ir mokymo perorientavimu. Nuteistųjų klasifikavimas turi sudaryti prielaidas jiems pataisyti, todėl kaip klasifikavimo kriterijus būtina įtvirtinti ne tik asmens amžių, lytį,

padaryto nusikaltimo pavojingumo pobūdį, bet ir mokymo poreikį, socialinius ryšius bei elgesį. Nuteistuosius į konkrečias pataisos įstaigas skirsto Kalėjimų departamentas, o vienoje įstaigoje į tris grupes – įstaigos direktorius. (Žin., 1998, Nr. 61-1736) Esminis momentas, susijęs su laisvės atėmimo bausmės mažinimo tendencijomis, yra tas, kad lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo vietų prieš terminą taikymo ribos plečiamos trumpinant būtiną atlikti bausmės laiką ir mažinant nuteistųjų, kuriems netaikoma ši priemonė, skaičių (Žin., 1998, Nr. 61-1736).

Organizacinę reformos dalį sudaro Pataisos reikalų departamento prie Vidaus reikalų ministerijos perdavimas Teisingumo ministerijai. Kalėjimų departamentas prie Teisingumo ministerijos tampa civiline įstaiga; jos kompetencija ir funkcijos plečiamos sudarant realias galimybes daryti įtaką bausmių vykdymo politikai. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų pareigūnai tampa Kalėjimų pareigūnais. Jiems nustatomos tokios pat socialinės garantijos kaip ir vidaus reikalų sistemos pareigūnams ir pakeliamas tarnybinis atlyginimas. Nenorintieji dirbti kalėjimų pareigūnais, jeigu jiems iki pensinio amžiaus liko mažiau kaip 5 metai, gali išeiti į pensiją. Jiems mokama visa senatvės pensija (Žin., 1998, Nr. 61-1736). Vykdamas teisinės sistemos reformą, 2000 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos bausmių vykdymo sistema praktiškai perduota iš Vidaus reikalų ministerijos valdymo srities į Teisingumo ministerijos valdymo sritį. Priimtas ir patvirtintas Lietuvos Respublikos tarnybos Kalėjimų departamente statutas (Žin., 2000, Nr. 39-1088). (Statuto nauja redakcija patvirtinta Lietuvos Respublikos 2014 m. gruodžio 16 d. įstatymu Nr. XII-1447 (TAR, 2014-12-31, Nr. 21326)). Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugpjūčio 24 d. nutarimu Nr. 963 (Žin., 2000, Nr. 72-2232). Kalėjimų departamentas organizuoja nuteistųjų socialinę reabilitaciją, siekdamas užtikrinti, kad atlikę bausmę nuteistieji savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis. Kalėjimų departamentas vadovauja pataisos įstaigoms, teisės aktų nustatyta tvarka koordinuoja jų veiklą.

Kaip teigiama moksle, Seimo nutarimas „Dėl teisinės sistemos reformos metmenų ir jų įgyvendinimo“ buvo bene vienintelis dokumentas, kompleksiškai sprendžiantis įvairių viena kitai nepavaldžių valstybės institucijų – teismų, prokuratūros, policijos, įkalinimo įstaigų ir kitų teisėsaugos institucijų – reformos, sąveikos ir bendradarbiavimo klausimus. Po 2003 m. įvykdytos reformos situacija praktiškai negerėja, o kiekviena teisėsaugos institucija dirba „pagal savo planus“: teismai teisia vis griežčiau, įkalinimo įstaigos planuoja „plėtrą“, Vyriausybės ir valdančiosios partijos neturi bendros ilgalaikės baudžiamosios politikos strategijos. (Malevski, Valentukonis, 2011). Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso (Žin., 2002, Nr. 73-3084) 136 straipsnyje nurodyta, kad laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų socialinę reabilitaciją organizuoja pataisos įstaigų administracija. Teisę dalyvauti šiame darbe turi valstybės ir savivaldybių institucijos, nevyriausybines

organizacijos, religinės bendruomenės ir bendrijos, jų nariai, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys. Remiantis Kalėjų departamento direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. V-313, patvirtinta Individualaus socialinės reabilitacijos plano rengimo metodika (TAR, 2015-08-26, Nr. 13017), pagal kurią individualus socialinės reabilitacijos planas yra tęstinis dokumentas, nuolatos peržiūrimas ir koreguojamas, atsižvelgiant į jame numatytų prevencinių ir/ar intervencinių socialinės reabilitacijos priemonių įgyvendinimo rezultatus.

Apibendrinant galima pasakyti, kad įgyvendinama Teisinės sistemos reforma nurodo aiškias kryptis ir šios sistemos valdymo kaitos politikai. Siekis mažinti laisvės atėmimo bausmes suponuoja ir valdymo politikos kaitos šioje srityje tikslus bei uždavinius.

2.3 Naujojo viešojo valdymo principai statutinių institucijų valdyje

Efektyvumo valdyje siekis yra šiuolaikinių viešojo sektoriaus demokratinių reformų tikslas. Kokybiškesnių paslaugų gyventojams teikimas, ryšių tarp visuomenės ir valdžios stiprinimas ir piliečių įtraukimas į viešųjų reikalų valdymą yra šio siekio sąlyga. Naujoji viešoji vadyba apjungia visus šiuos siekius remdamasi „horizontalaus decentralizuoto valdymo tobulinimu, dalies valstybės funkcijų privatizavimu, personalo valdymo kontraktine sistema ir kitais šiuolaikiniais vadybos metodais“ (Bubnys, Smalskys, 2005). Viešosios politikos instituto tyrime „Viešojo administravimo tobulinimo tendencijos: Lietuvos ir Europos šalių vertinimas“ (Viešosios politikos institutas..., 2013) nurodyta, kad viešojo administravimo tobulinimas yra aktualus Europos Sąjungos ir nacionaliniu lygmeniu. *ES 2020 strategijos* įgyvendinimas apima ir viešojo administravimo tobulinimo klausimus, kurių formulavimas ir įgyvendinimas nagrinėjamas konvergencijos bei nacionalinių reformų programose ir jų ataskaitose. Dėl finansų krizės ypač daug dėmesio teikiama viešojo administravimo efektyvumui ir rezultatyvumui, kurie gali prisidėti prie daugelyje ES valstybių narių vykdomos fiskalinės konsolidacijos. 2013 m. Europos Komisija taip pat paskelbė viešojo administravimo reformą kaip vieną iš penkių svarbiausiųjų ekonominės politikos prioritetų sekantiems dviem metams.

Viešojo administravimo tobulinimo tikslai, uždaviniai ir priemonės numatyti *Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programoje* ir programos įgyvendinimo prioritetinėse priemonėse, *Valstybės pažangos strategijoje „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, 2014–2020 metų Nacionalinės pažangos programoje, Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programoje*, rengiamoje 2014–2020 metų ES struktūrinės paramos veiksmų programoje, kituose strateginiuose dokumentuose. Už valstybės politikos formavimą viešojo administravimo srityje, jos įgyvendinimo organizavimą, koordinavimą ir kontroliavimą atsakinga Lietuvos Respublikos vidaus

reikalų ministerija, kuri, vykdydama šias funkcijas, bendradarbiauja su Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija (Viešosios politikos institutas..., 2013). Valstybės tarnybos, kaip politinio, socialinio, sociologinio reiškinių, pagrindinė paskirtis yra garantuoti viešąjį interesą valstybės ir savivaldybių institucijoms vykdant viešąjį administravimą ir teikiant viešąsias paslaugas. Tai reiškia, kad valstybės taryboje dirbantys asmenys negali užsiimti veikla, kuri įgalintų privačius valstybės tarnautojų interesus. Būtent tai lemia, kad valstybės tarnautojų instituciją reikia formuoti ypatinga tvarka, atsižvelgiant į teisinę statuto specifiką bei atsakomybę visuomenei (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo... 2004).

Valstybės tarnybos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 66-2130) be išlygų taikomas valstybės tarnautojams. Statutiniams valstybės tarnautojams *Valstybės tarnybos įstatymo* 31 straipsnis, 51 straipsnis, 9 straipsnio 3 dalies 1 punktą ir 4 dalis, 15 straipsnis, 16 straipsnio 4 ir 6 dalys, 161 straipsnis, 17 straipsnis, 181 straipsnis, 183 straipsnis, 19 straipsnis, 261 straipsnis, 28 straipsnis, 29 straipsnio 2, 5 ir 6 dalys, 31 straipsnis, 311 straipsnis, 32 straipsnis, 33 straipsnis, 34 straipsnis, 341 straipsnis, 381 straipsnis, 39 straipsnio 1 dalis, 42 straipsnio 2 dalis, 43 straipsnio 5 dalies 9 punktą, 44 straipsnio 1 dalies 19 ir 20 punktai taikomi be išlygų. Kitos šio įstatymo nuostatos statutiniams valstybės tarnautojams taikomos tiek, kiek jų statuso nereglamentuoja jų statutai ar *Diplomatinės tarnybos įstatymas*. Statutiniams valstybės tarnautojams, taip pat ir diplomatams, *Valstybės tarnybos įstatymas* taikomas su išimtimis, jų statusą ir veiklą nustato skirtingi įstatymai, pavyzdžiui, *Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėdinių departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto pakeitimo įstatymas* (TAR, 2014-12-31, Nr. 21326), *Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas* (Žin., 2003, Nr. 42-1927), *Lietuvos Respublikos tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas* (Žin., 2000, Nr. 94-2917), *Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas* (Žin., 2003, Nr. 38-1656), *Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymas* (Žin., 1999, Nr. 7-140) ir kt.

Statutinis valstybės tarnautojas – valstybės tarnautojas, kurio tarnybą reglamentuoja įstatymo patvirtintas statutas arba *Diplomatinės tarnybos įstatymas*, nustatantys specialias priėmimo į valstybės tarnybą, tarnybos atlikimo, atsakomybės ir kitas su tarnybos ypatumais susijusias sąlygas ir (ar) turintis viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldžių asmenų atžvilgiu (Žin., 1999, Nr. 66-2130). Įstatymas statutinės valstybės tarnybos sąvokos neapibrėžia.

Statutinės valstybės tarnybos, sprendžiančios specifinius valstybės valdymo uždavinius, skiriasi nuo paprastos valstybės tarnybos savo konservatyvesniu ir griežtesniu požiūriu į naujoves. Tačiau ir jos neišvengia reformų, siekiančių efektyvinti veiklą ir diegti naujus valdymo metodus bei siekti

modernios vadybos principų. Manytina, kad tokių organizacijų specifika lemia ir specifinius naujosios viešosios vadybos taikymo principus ir elementus, tačiau iš esmės, kaip organizacija, statutinė institucija pasižymi tais pačiais bruožais ir jai galima pritaikyti šiuolaikinius valdymo metodus.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. vasario 7 d. nutarimo Nr. 171 „Dėl Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 22-1009) 13.3.4. punkte numatyta tobulinti statutinės valstybės tarnybos ir valstybės pareigūnų statuso reguliavimą. Bus siekiama kuo labiau vienodinti statutinių valstybės tarnautojų statuso reguliavimą, atsižvelgiant į jų tarnybos ypatumų kompensavimo principą, o diferencijuotai reguliuoti tik tuos santykius, kurie pagal tarnybos pobūdį turi būti reguliuojami skirtingai, aiškiai apibrėžti statutinio valstybės tarnautojo sąvoką, kuo labiau suvienodinti valstybės pareigūnų statuso reguliavimą, atsižvelgiant į jų statuso išskirtinumą ir savarankiškumo būtinybę. Programoje taip pat nurodyta, kad viešojo valdymo procesų efektyvumą lemia viešojo valdymo institucijų ir visuomenės pastangos ir gebėjimai mažiausiomis sąnaudomis priimti ir įgyvendinti viešojo valdymo sprendimus, labiausiai atitinkančius visuomenės poreikius (Žin., 2012, Nr. 22-1009). *Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos įgyvendinimo 2016–2018 metų veiksmų plane*, patvirtintame Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2016 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. 1V-329 (TAR, 2016-04-29, Nr. 10760) numatyta sukurti kompetencijomis grįstą statutinių valstybės tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimo ir atrankos modelį vidaus tarnybos sistemoje ir užtikrinti jo įgyvendinimą.

Taigi, sutiktina su G. Bubniu ir V. Smalskiu, kad „naujosios viešosios vadybos tendencijų įsivertinimas skatina tapimą organizacija, teikiančia piliečiams paslaugas“ (G.Bubnys, V. Smalskys, 2005). Todėl ir statutinės organizacijos orientuojamos į tai, siekiant efektyviai įgyvendinti organizacijų tikslus.

2.4 Tardymo izoliatorių reabilitacijos paslaugų, veiklų teikimo valdymas

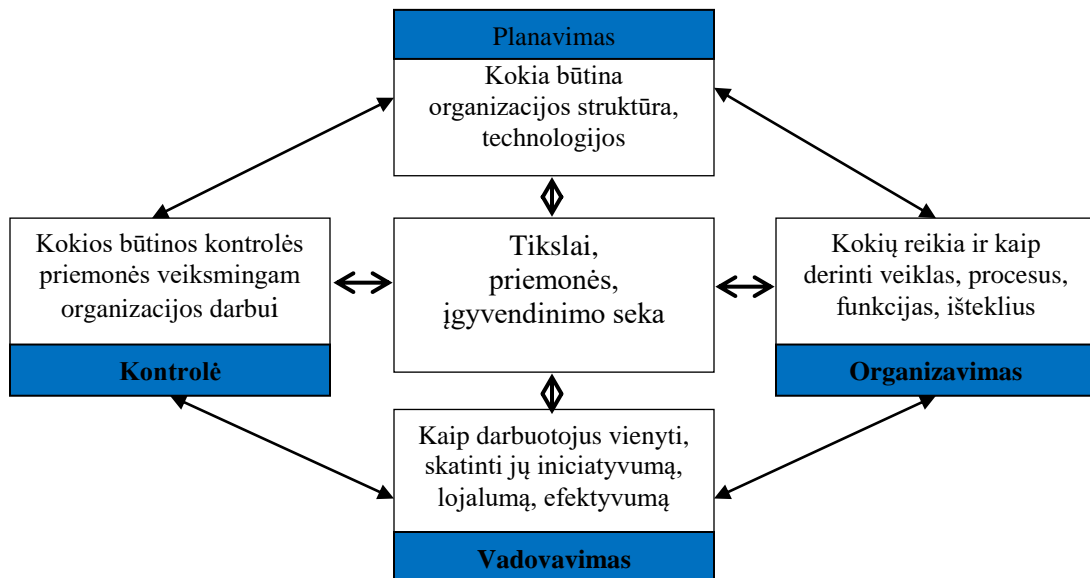
Kryptingai valdomas įkalinimo įstaigų *socialinės reabilitacijos* procesas suteikia galimybę laisvės atėmimo bausmę atlikusiems asmenims sėkmingai reabilituotis į visuomenę. Organizacijos paslaugų ir veiklų teikimo valdymą analizuoja nemažai Lietuvos ir Užsienio šalių mokslininkų: Andrijauskaitė (2015), Bitinas (2010), Guogis (2010), Vengrienė (2006), Willey (2009), Babbie (2013), Shilton (2008), Stoner, Freeman, Gilbert (2001) ir kt. Bitinas, Guogis, Migun, Važgytė (2010) teigia, kad socialinių paslaugų organizavimo bei teikimo tema tapo aktuali po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, išlieka svarbi ir šiandien. Socialinės paslaugos yra integrali valstybės gerovės dalis, padedanti visuomenei spręsti iškylančias problemas (Bitinas ir kt., 2010). Pagrindinis

socialinių paslaugų sistemos uždavinys – teikti socialinę pagalbą įvairiomis nepiniginėmis formomis ir globos pinigais tiems žmonėms, kurie negali patys savimi pasirūpinti. Socialinė paramos sistema organizuojama taip, kad būtų stiprinamas pačių žmonių aktyvumas ir atsakomybė už save bei savo šeimą (Pilipavičienė, 2006).

Remdamiesi *Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymu*, žinome, kad **viešoji paslauga** – valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Įstatymų numatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys (Žin., 2006-07-14, Nr. 77-2975). Mokslinėje literatūroje galima rasti nemažai paslaugos apibrėžimų. Magistro darbe aktualios paslaugų universalios savybės, kurias savo publikacijoje išvelgia Vengrienė: paslauga – tai veikla, arba veikimo procesas; paslauga neapčiuopiama; paslauga – tai santykiai tarp teikėjo ir paslaugos vartotojo arba kliento, tam tikras jų tarpusavio kontaktas (Vengrienė, 2006). Šiame apibrėžime akcentuojama veikla, procesas, paslaugos rezultato nustatymo problemiškas, paslaugos teikėjo ir gavėjo sąveikos svarba. Šie aspektai ir svarbūs organizuojant socialinės reabilitacijos valdymą kaip procesą, veiklą organizacijoje. Lietuvoje socialinių paslaugų valdymą, skyrimą, teikimus, tikslus ir rūšis reglamentuoja *Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas* (Žin., 2006-02-11, Nr. 17-589) bei kiti teisės aktai. Šio dokumento 10 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad ***socialinių paslaugų valdymas apima socialinių paslaugų planavimą, organizavimą, kompetencijos pasiskirstymą ir socialinių paslaugų kokybės vertinimą, priežiūrą bei kontrolę valstybės ir vietos savivaldos lygmenimis.***¹

Paslaugų planavimas yra parengiamasis žingsnis. Tai svarbi sisteminė veikla, kuri nustato kas, kada, kaip ir kur turi atlikti tam tikrą funkciją. Pasak Tamošiūno (Tamošiūnas, 2013), planavimo funkcija turi būti organizuojama visais organizacijos lygmenimis. Nuo pasirinktų tikslų ir priemonių tiems tikslams pasiekti priklauso organizacijos, struktūros, darbo organizavimo ir atlikimo, vadovavimo ir kontrolės metodų bei jiems vykdyti būtinų žmogiškųjų, finansinių, materialinių, informacinių išteklių pobūdis (žr. 6 pav.).

¹Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006-02-11, Nr. 17-589).

6 pav. Planavimo funkcijos vaidmuo visų valdymo funkcijų kontekste.

Šaltinis: A.Tamošiūnas, (2013). Vadybos funkcijos ir priemonės. Vilniaus Gedimino technikos universitetas. Vilnius.

Paaiškinti planavimo veiklą pagal kiekvieną valdymo lygmenį (ir jų sąveiką) galima toliau pateiktomis planavimo procesui svarbiomis sąvokomis:

- Aukščiausio lygmens vadovai, savininkai – maža asmenų grupė, apibrėžianti organizacijos viziją, misiją, tikslus, vystanti strategiją ir formuojanti veiklos politiką.
- Vidurinio lygmens vadovai – didelė vadovų grupė, atsakinga už strategijų įgyvendinimą ir veiklų koordinavimą. Jie dalyvauja rengiant strateginius planus, rengia taktinius planus, būtinus strateginiams planams įgyvendinti, ir atitinkamai formuoja reikalavimus operatyviniams planams.
- Žemiausio lygmens vadovai dalyvauja rengiant taktinius planus, jiems įgyvendinti rengia operatyvinius planus, kuriuos įgyvendina jiems pavaldus personalas (Tamošiūnas, 2013).

Organizavimo, kaip valdymo funkcijos, paskirtis yra apibrėžti kiekvieno organizacijos elemento vaidmenį, nustatyti jų tarpusavio santykius taip, kad būtų sudarytos palankiausios sąlygos siekti tikslų. Organizavimui tenka integruojantis vaidmuo, būtent organizavimas elementų visumą paverčia darniai veikiančia sistema, vadinama organizacija (Bivainis, 2011). Tamošiūnas (2013) teigia, kad organizacijos funkcijos objektas nagrinėtinas organizacijos veiklos (proceso) ir organizacijos, kaip valdymo sistemos, požiūriais. Analizuojant įkalinimo įstaigas bendroje institucijų, organizuojančių socialinę rehabilitaciją pagal savo funkcijas, struktūroje, matyti, kad yra griežtas pasiskirstymas procesais ir atsakomybėmis valstybės, ministerijos, departamento prie ministerijos ir įkalinimo įstaigos lygmenimis.

Kontrolė, Stebėjimas, priežiūra – tai faktinės ir numatytos būsenų lyginimas, jų neatitikimų nustatymas (Bivainis, 2011).

Ši funkcija užima svarbią vietą vadybos sistemoje. Ją realizuojant siekiama, kad įvairiuose organizacijos lygmenyse būtų laikomasi veiklos standartų. Paslaugos yra heterogeniškos, kintančios, todėl sunkiai standartizuojamos. Čia dažnai pasiteisina ne griežtai standartizuotos procedūros, o laisvesnė, labiau prie kliento pritaikyta veikla (Vengrienė, 2006). Bivainis patikslina, kad kontrolė yra veiksmų visuma. Šią visumą arba, kitais žodžiais tariant, kontrolės procesą, priimta skaidyti pagal veiksmų atlikimo tvarką į etapus. Išskiriami tokie tipiniai kontrolės etapai:

- 1) norminės būsenos nustatymas (numatymas);
- 2) faktinės būsenos nustatymas;
- 3) faktinės ir norminės būsenų lyginimas, jų skirtumų apskaičiavimas;
- 4) sprendimų priėmimas (Bivainis, 2011).

Norminė paprastai dar vadinama standartine būsena. Šiai būsena būdingos tolerancijos ribos – leistinas nukrypimas. Techninių parametrų tolerancijos yra pagrįstos skaičiavimais, tuo tarpu ekonominių ir socialinių - vadovaujasi logika ir intuicija. Minėtų veiksnių tolerancijos ribos dažniausiai niekur nėra rodomos. Jų atžvilgiu paliekama galimybė sprendimus rengiantiems ar priimantiems darbuotojams, lyginant faktinę ir norminę būsenas, tiesiog vadovautis savo nuovoka. Kad norminės ir faktinės būsenų lyginimas būtų nesudėtingas, jas aprašant būtina naudoti analogiškus rodiklius, tuos pačius matavimo vienetus (Bivainis, 2011).

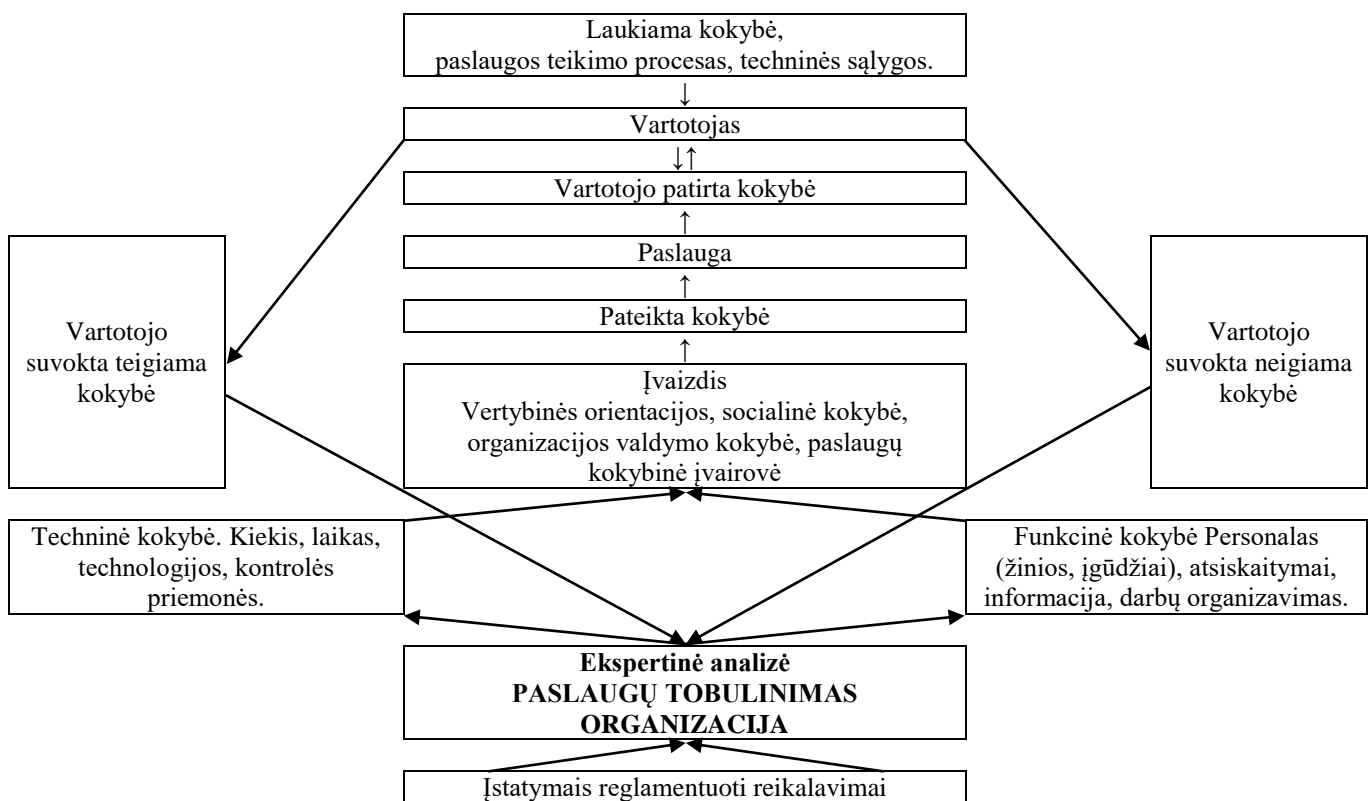
A. Raipa pažymi, kad pagrindinis viešojo valdymo reformų tikslas - tiesiogiai paveikti sprendimų rengimą ir įgyvendinimą, planavimo, kontrolės ir vertinimo galimybes, t.y. svarbiausiu strateginiu uždaviniu laikomas viešojo valdymo ir viešojo sektoriaus veiklos efektyvumas (A. Raipa, 2009). A. Tamošiūnas (2013) pabrėžia, kad bet kurio proceso valdymo sėkmė priklauso nuo laiku atliktos kontrolės. Reikia ne tik priimti racionalų sprendimą, tinkamai organizuoti, bet ir kontroliuoti jo vykdymą, laiku gauti informaciją reikiamoms korekcijoms atlikti.

Vertinimas. Pasak Guogio, Gudelio, viena iš priemonių socialinių paslaugų organizavimui tobulinti yra socialinių paslaugų vertinimas. Vertinant, kokie yra socialinių paslaugų teikimo procesai ir rezultatai, užtikrinama socialinėms paslaugoms skiriamų lėšų naudojimo kontrolė, nustatomi socialinių paslaugų kokybės tobulinimo atskaitos taškai. Vieni iš svarbiausių organizacijos veiklos, taip pat ir socialinių paslaugų teikimo, vertinimo kriterijų yra efektyvumas, veiksmingumas ir ekonomiškumas. Svarbu pažymėti, kad sąnaudos, išeiga ir pasekmės, taip pat ir santykiniai ekonomiškumo, efektyvumo, veiksmingumo, sąnaudų veiksmingumo kriterijai, kuriant veiklos vertinimo sistemą socialinių paslaugų

sirtyje, turi būti išreiškiami kiekybiniais rodikliais. Veiklos vertinimo sistemoje turi būti taip pat įdiegti veiklos matavimo ir vertinimo, vertinimo metu gautos informacijos naudojimo mechanizmai bei procedūros (Guogis, Gudelis, 2005).

Socialinių paslaugų vertinimas biudžetinėse organizacijose neapsiriboja vien tik ekonomišku, efektyvumu ir veiksmingumu. Dauguma šias paslaugas teikiančių organizacijų yra valstybinės, todėl remiasi teikiamas paslaugas reglamentuojančiais teisės aktais. Kiekvienas asmuo suteiktas ar teiktinas paslaugas vertina skirtingai, pagal savo požiūrį. Čia atsiranda atlikto darbo kokybės ir orientavimosi į klientą poreikis. Žalimienės teigimu, tam, kad įvertinti socialinių paslaugų kokybę, reikalingas kliento, gaunančio šias paslaugas, nuomonės nustatymas (Žalimienė, 2003).

Tobulinimas – tai veikla, nukreipta galiojančių standartų gerinimui (Obrazcovas, 2006). Gargasas, A.Mūgienė (2007) teigia, jog norint įvertinti teikiamų paslaugų kokybę, privalu atlikti tokius veiksmus: užtikrinti grįžtamąjį ryšį su klientais, nustatyti kliento požiūrį į teikiamą paslaugą, išanalizuoti klientų nepasitenkinimo priežastis, **nustatyti paslaugų tobulinimo kryptis, imtis veiksmų tobulinimams įgyvendinti** (žr. 7 pav.).

7 pav. Paslaugų tobulinimo funkcija

Šaltinis: Gargasas, A. Mūgienė, I., (2012). Paslaugų kokybės tobulinimo kryptys žemės ūkio produkciją superkančiose įmonėse.

Galima daryti išvadą, kad siekiant teigiamai patobulinti teikiamų paslaugų kokybę reikalinga palanki teisinė aplinka, organizacijos darbuotojų profesionalumas, išteklių, materialinės padėties gerinimas, organizacijos socialinė, valdymo kokybė.

3 Socialinės reabilitacijos valdymo kaitos Šiaulių tardymo izoliatoriuje tyrimo metodologija

3.1 Tyrimo metodologijos pagrindas

Lietuvos laisvės atėmimo įstaigose vykdoma kalinamų asmenų socialinė reabilitacija bei paruošimas integracijai į visuomenę yra šiandienos aktualus klausimas. Išanalizavus resocializacijos valdymo proceso kaitą, atsižvelgus į asmenų, kurie dalyvauja programose, bei informantų, kurie prisideda prie šių programų kūrimo bei įgyvendinimo nuomonę, siekiama apibrėžti Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos valdymo tobulinimo galimybes.

Tyrimo ginamasis teiginys: Šiaulių tardymo izoliatoriuje įgyvendinamos kalinamųjų socialinės reabilitacijos valdymo kaita teigiamai veikia kalinamųjų asmenų socialinę integraciją į visuomenę.

Tyrimo objektas – socialinės reabilitacijos valdymas įkalinimo įstaigose.

Tyrimo dalykas – Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos valdymo kaita.

Empirinio tyrimo tikslas – išsiaiškinti Šiaulių tardymo izoliatoriuje įgyvendinamos socialinės reabilitacijos kaitos rezultatus ir tolesnes proceso valdymo gerinimo galimybes.

Empirinio tyrimo uždaviniai:

1. Pasirinkti tyrimui tinkamus metodus ir juos pagrįsti.
2. Atlikti kiekybinį tyrimą, siekiant išsiaiškinti kalinamųjų nuomonę apie socialinės reabilitacijos kaitos rezultatus Šiaulių tardymo izoliatoriuje.
3. Kokybinio pusiau struktūrizuoto interviu metodu apklausus resocializacijos skyriuje dirbančius asmenis išsiaiškinti resocializacijos proceso valdymo problemas ir gerinimo galimybes.
4. Remiantis atliktais tyrimais modeliuoti proceso gerinimo kryptis.

Empirinio tyrimo įgyvendinimo loginė seka pristatoma 8 paveiksle.

8 pav. Tyrimo loginė schema

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Tyrimui atlikti pasirenkamas **Šiaulių tardymo izoliatorius**. Organizacijos pasirinkimą lėmė keli faktoriai:

- 1) Magistro darbo autorius dirba šioje įstaigoje ir dalyvavo įgyvendinamuose pokyčiuose, kai buvo tobulinama resocializacijos veikla;
- 2) minėtoje organizacijoje dar niekada nebuvo atliktas panašus tyrimas, t.y. ši organizacija nebuvo viešojo valdymo tyrimo lauku;
- 3) Tardymo izoliatoriuose kalinami asmenys apima beveik visas skirstytinas grupes – suimtieji, nuteistieji, nuteistieji arešto bausme bei nuteistieji, kurie priskirti ūkio būriui. Šis veiksnys gali parodyti socialinės rehabilitacijos įgyvendinimo problemas;
- 4) Šiaulių tardymo izoliatoriuje laikomi suaugę vyrai, moterys ir nepilnamečiai;
- 5) Dauguma Šiaulių tardymo izoliatoriuje kalinamų asmenų dažnai rotuojami ir yra bausmę atlikę kitose Lietuvos laisvės atėmimo įstaigose. Bausmės atlikimas keliose įkalinimo įstaigose suteikia galimybę į platesnį požiūrį apie šalies įkalinimo įstaigose vykdomos socialinės rehabilitacijos bei užimtumo paslaugų privalumus ir trūkumus;

6) Šiaulių tardymo izoliatorius (žr. 1 pried.) yra suinteresuotas šiuo tyrimu.

Kiekybinis, kokybinis tyrimas. Mišrių metodų prieiga numato ir kiekybinių, ir kokybinių duomenų rinkimą tyrimo klausimui atsakyti. Pagrindiniai mišrių metodų prieigos taikymo motyvai:

- ✓ Siekis įveikti atskirų metodų trūkumus.
- ✓ Siekis surinkti įvairesnę, turtingesnę empirinę medžiagą.
- ✓ Siekis pagrįsti tyrimo rezultatus skirtingais duomenų šaltiniais ir formomis.

Pirmaisiais pradėjusiais taikyti mišrius metodus laikomi D. T. Cambell ir D. W. Fiske, kurie 1959 metais pritaikė „multi - metodinę“ prieigą, siekdami įvertinti psichologinių savybių matavimo pagrįstumą (Creswell, 2006). Šioje, mišrių metodų, prieigoje taikomas nuoseklių procedūrų tyrimas. Abu tyrimai atliekami nuosekliai, vienas po kito. Palyginus ir išanalizavus abiejų tyrimų duomenis gaunama gilesnė, detalizuota informacija. Pasirenkant šią metodiką, imponavo Creswell nuomonė (2006), kad taikant nuoseklių procedūrų tyrimo strategiją ataskaitoje kiekybinių ir kokybinių duomenų analizė pateikiama nuosekliai atskirose dalyse, bet paskesnio tyrimo instrumento kūrime pasitelkiami kiekybinio tyrimo rezultatai, o analizuojant kokybinio interviu medžiagą, išvadose su jungiami skirtingų duomenų pagrindu gauti rezultatai. Pasak Bitino, kiekybinių ir kokybinių tyrimų ypatumų lyginamoji analizė leidžia daryti išvadą, kad kiekybinis ir kokybinis pažinimas gali būti interpretuojamas kaip dvi metodologinės paradigmos, kurių taikymas grindžiamas ne konfrontacija, o abipuse mokslinė tolerancija (Bitinas, 2006).

Rezultatų apibendrinimas. Kiekybinio ir kokybinio atliktų tyrimų rezultatai apibendrinami atskirame skyriuje.

Išvados ir rekomendacijos. Išvados ir rekomendacijos pateikiamos atskiruose skyriuose. Išvados neturi būti abstrakčios, tai turėtų būti teorinės dalies ir tyrimo rezultatų apibendrinimas. Rengiant išvadas rekomenduojama naudotis skyrių ir poskyrių apibendrinimais, sujungti juose esančią informaciją. Tačiau pažymėtina, kad išvados nėra vien faktų konstatavimas ar poskyrių apibendrinimų perrašymas. Išvadose reikėtų konceptualiai įvardyti pagrindinius rezultatus, susijusius su iškeltų uždavinių sprendimu (Balčiūnas, 2014).

Tyrimo etika. Tyrimo etikos klausimas aktualus ne tik tyrimo eigoje, etikos principus būtina apsvarstyti prieš pradėdant baigiamojo darbo tyrimą. Nepakanka vien tik įvardinti tyrimo etikos principus, būtina žinoti kaip jų laikytis konkrečiose situacijose tyrimo eigoje.

Kiekybiniam ir kokybiniam tyrimams atlikti buvo gautas Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriaus pavaduotojo socialinės reabilitacijos klausimais leidimas. Kokybinio tyrimo metu informantams buvo suteikta galimybė pasirinkti jiems tinkamą laiką bei, jų reikalavimu, iš anksto

supažindinta su klausimų tematika. Kiekybinis tyrimas atliktas savanorišku būdu, prieš tai gavus respondentų sutikimą dalyvauti apklausoje. Darbo autorius dalyvavo atliekant abu tyrimus.

3.2 Tyrimo metodika ir organizavimas

Siekiant išsiaiškinti resocializacijos poreikius organizacijoje bei apibrėžti Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos valdymo tobulinimo galimybes, įstaigoje atliktas suimtųjų (nuteistųjų) **nuomonės apie reabilitacijos paslaugas tyrimas**. Tyrimas atliktas 2017 metų balandžio 13 dieną, respondentais pasirinkti tuo metu Šiaulių tardymo izoliatoriuje kalintys 397 vyrai ir moterys, nepilnamečių įstaigoje nebuvo. Tyrėjas turėjo galimybę susitikti su kiekvienu respondentu, todėl į klausimus atsakyti buvo suteikta galimybė visiems, tuo metu izoliatoriuje kalintiems asmenims. Paruošta ir išdalinta 300 anketų, atsakymus į klausimus pateikė ir pilnai anketas užpildė 279 respondentai.

Anketuojant respondentus pasiteisino mokslininkų nuomonė, kad anketinė apklausa – pats patogiausias būdas norint apklausti kuo didesnę respondentų skaičių ir gautus duomenis paversti skaitine išraiška (Pruskus, 2012). Šis tyrimo tipas leidžia atrankos kontrolę, todėl į klausimus turėjo galimybę atsakinėti visos įstaigoje kalinamųjų asmenų grupės: suimtieji, nuteistieji arešto bausme, nuteistieji, atliekantys ūkio darbus, kiti, kameroje laikomi, nuteistieji.

Anketa sudaryta iš vieno atviro ir 14 uždarų, netiesioginių bei plataus pasirinkimo klausimų, iš viso 15 klausimų. Respondentams pateiktos anketos tikslas – išsiaiškinti nuteistųjų nuomonę apie Izoliatoriuje vykdomos socialinės reabilitacijos veiksmingumą jiems, apie socialinės reabilitacijos specialistų veiklos kokybę, apie aplinkos poveikį visam resocializacijos procesui. Kiekybinio tyrimo turinys išreiškiamas 5-iais pagrindiniais teminiais klausimų blokais (žr. 10 lent.), kurie anketoje (žr. 2 pried.) buvo išskaidyti į smulkesnius klausimus (15).

Kiekybinio tyrimo klausimų formulavimas

Pagrindinės klausimų temos	Klausimai
Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos specialistų funkcijų vertinimas	<ul style="list-style-type: none"> Kokią įtaką Jūsų socialinei reabilitacijai daro būrio viršininkas? Kiek svarbi tardymo izoliatoriaus darbuotojų pagalba Jūsų socialinei reabilitacijai?
Organizacijos paslaugų kaitos valdymas	<ul style="list-style-type: none"> Kiek kartų esate atlikę laisvės atėmimo bausmę įkalinimo įstaigoje? Ar kito socialinių paslaugų kokybė pakartotinai atliekant laisvės atėmimo bausmę? Pastabos ir pasiūlymai dėl socialinių paslaugų, užimtumo proceso gerinimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje
Socialinės reabilitacijos veiksmingumas	<ul style="list-style-type: none"> Kokiose socialinės reabilitacijos programose Jums teko dalyvauti? Ar naudojotės galimybe mokytis tardymo izoliatoriuje? Ar turi įtakos Jūsų gyvenimui nelaisvėje socialinė reabilitacija? Ar veiksmingos socialinės adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonės?
Aplinkos įtaka socialinės reabilitacijos valdymui	<ul style="list-style-type: none"> Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susidūrėte, patekęs į laisvės atėmimo įstaigą? Kaip dažnai Jūs atsiduriate konfliktinėse situacijose?
Demografiniai duomenys	<ul style="list-style-type: none"> Lytis Amžius Išsilavinimas Teisinis statusas

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Gautiems kiekybiniais duomenims susisteminti ir analizuoti panaudota statistinė IBM SPSSstatistics 2.0 programa. Tyrimo metu, siekiant atskleisti respondentų socialinės reabilitacijos ir užimtumo paslaugų vertinimus, taikant aprašomosios statistikos metodus, buvo skaičiuoti visų kintamųjų vertinimo vidurkiai (M) ir vertinimų vieningumas (standartinis nuokrypis).

11 lentelėje pateikiami visi respondentų teiginių vertinimai.

11 lentelė

Respondentų reabilitacijos ir užimtumo paslaugų kintamųjų vertinimai (N = 279)

Kintamieji	Vidurkis (M) *	Standartinis nuokrypis (SD)

* **Paaiškinimai:**

- **Vidurkis (M)** - arba aritmetinis vidurkis, kuris reiškia vidutinę požymio reikšmę. Kai aritmetinis vidurkis rodo skaičių, kuris vertinimo skalėje randasi arčiau 5 balų (vertinimo skalė -nuo 1 iki 5), tai reiškia, kad tiriamas teiginys vertinamas reikšmingiau ir respondentų nuomone yra svarbesnis.
- **Standartinis nuokrypis (SD)** nurodo kaip konkrečios požymio reikšmės imtyje yra pasklidusios standartinio vidurkio atžvilgiu. Kai standartinis nuokrypis randasi arčiau 0, tai reiškia, kad respondentai teiginį vertina vieningiau, o jeigu toliau nuo 0 – tai vertinimų vieningumas mažėja, respondentai teiginį vertina nevienodai.

Kiekybinio tyrimo hipotezėms tikrinti naudojamas studento t statistinis kriterijus. Bekešienė pažymi, kad t-testai yra naudojami, kai turite dvi grupes (pvz., vyrų ir moterų) arba du duomenų rinkinius (prieš ir po) ir norite palyginti tolydžiojo kintamojo vidurkius. Yra du pagrindiniai t-testų tipai:

1. Poriniai t-testai (pakartotiniai) yra naudojami, kai tiriami tos pačios imties pokyčiai įvertinant ją pirmą kartą, o tada antrą kartą po tam tikro įsikišimo.
2. Nepriklausomi t-testai yra naudojami analizei, jei yra dvi skirtingos (nepriklausomos) grupės (pvz., vyrų ir moterų) ir reikia jas lyginti. Šiuo atveju tiriama informacija vienam atsitiktiniam dydžiui, bet dviem skirtingoms grupėms (Bekešienė, 2015).

Tyrimo rezultatų vidurkių palyginimui naudojamas SPSS programos ANOVA vidurkių palyginimo ir dispersinė analizė. Dispersinė analizė (ANOVA) – procedūra, kuria nustatomas skirtumų tarp duomenų, gautų iš dviejų ar daugiau tiriamųjų grupių, vidurkių reikšmingumas; taip pat taikoma keleto kintamųjų tarpusavio sąveikai nustatyti ().

Kokybiniame tyrime naudojant pusiau struktūruoto interviu metodą buvo apklausti organizacijoje ilgametę darbo patirtį turintys resocializacijos skyriaus specialistai. Pusiau struktūruotas kokybinis interviu buvo pasirinktas siekiant surinkti išsamesnę informaciją apie socialinės reabilitacijos valdymą Izoliatoriuje, bet ir užduoti ne vien iš anksto numatytus, konkrečius, bet ir papildomus, interviu metu kilusius klausimus. Remiantis mokslininkų nuomone, galima teigti, kad interviu pagrindinis elementas yra klausimas (atviras arba struktūruotas), kad interviu sudaro galimybę įeiti į individo pasaulį, kad čia svarbiausia kokybė, bet ne kiekybė (Prakapas, 2011), tad buvo pasirinktas „akis – į akį“, asmeninis interviu. Kokybinio metodu gaunama informacija, kaip žinia, gali būti plačiai interpretuojama, atsižvelgiant į kontekstą ir papildomą informaciją (kiekybinį tyrimą), o tai ganėtina reikšminga siekiant apibrėžti respondentų suvokimą ir esamą situaciją. Kokybinis tyrimas atliktas siekiant identifikuoti Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos skyriaus specialistų

nuomonę apie resocializacijos valdymo tobulinimo galimybes bei papildyti ankstesnio tyrimo pagrindu gautus rezultatus. Tyrimo klausimų formuluotę įtakojo darbo teorinėje dalyje atlikta socialinės reabilitacijos valdymo teorinių ir tobulinimo aspektų analizė, teisinės bazės bei paslaugų teikimo valdymo įkalinimo įstaigose analizė (žr. 12 lent.)

12 lent.

Pusiau struktūruoto interviu klausimų formuluotė

Pagrindinės interviu temos, klausimai	Detalūs, iš anksto nusimatyti klausimai
Kaip keitėsi įkalinimo įstaigų socialinės reabilitacijos valdymas per pastarąjį dešimtmetį? Kokios priežastys?	<ul style="list-style-type: none"> • Papasakokite, su kokiais iššūkiais susiduriate dirbdamas šioje srityje Jūs asmeniškai, Jūsų kolegos, Jūsų skyrius, Jūsų įstaiga ? • Įvardinkite, kokie pokyčiai įvyko įgyvendinant socialinę reabilitaciją įstaigoje per pastaruosius 7- ius metus? • Šiuo metu įkalinimo įstaigos yra modernizuojamos. Kas pasikeitė socialinei reabilitacijai reikalingais aspektais: įstaigos struktūroje, aplinkoje, santykiuose tarp personalo ir įkalinčiųjų, proceso organizavime?
Kaip Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos skyriaus veikla įtakoja suimtųjų (nuteistųjų) socialinę integraciją?	<ul style="list-style-type: none"> • Kokių pagrindinių rezultatų siekia Jūsų skyrius, dirbdamas socialinės reabilitacijos darbą? • Kokias įkalinčiųjų socialinio užimtumo programas kuria Jūsų SRS ir kodėl būtent tokias? • Kokios paveikiausios priemonės, formos? • Kiek pasiteisina Jūsų vykdoma veikla? • Kaip patys nuteistieji įsitraukia į socialinę reabilitaciją: kurios kalinamų asmenų grupės labiau tuo domisi, kurios ne ir kodėl? • Kokiomis socialinės reabilitacijos programomis, formomis, priemonėmis suinteresuotieji domisi? • Kurios paveikiausios ir kaip matuojate tą rezultatą?
Kokias kompetencijas turi atitikti įkalinimo įstaigų suimtųjų (nuteistųjų) socialinės reabilitacijos srityje dirbantys asmenys?	<ul style="list-style-type: none"> • Šiandienos iššūkiai reikalauja aukštų kompetencijų ir atsakomybės vykdant įkalinčiųjų socialinę reabilitaciją. Įvardinkite 3-5 pagrindines kompetencijas, kurios būtinos izoliatoriaus darbuotojui, organizuojančiam socialinę reabilitaciją. • Socialinėje reabilitacijoje gana paveikus savanorių, NVO, ugdymo, kultūros įstaigų įtraukimas, bendradarbiavimas su įkalinimo įstaigomis organizuojant SR. Kokios Jūsų įstaigos patirtys šiuo aspektu, kas pasiteisino, kokie rezultatai?
Kokie valdymo bei vykdymo pokyčiai reikalingi valstybiniu ir organizaciniu lygmeniu siekiant įkalinimo įstaigų socialinės reabilitacijos proceso efektyvumo?	<ul style="list-style-type: none"> • Kokias matote socialinės reabilitacijos proceso įgyvendinimo gerinimo galimybes Šiaulių tardymo izoliatoriuje? • Kokias matote socialinės reabilitacijos proceso valdymo gerinimo galimybes Šiaulių tardymo izoliatoriuje? • Kokias matote socialinės reabilitacijos vykdymo gerinimo įkalinimo įstaigose perspektyvas Valstybės mastu? • Kokie pokyčiai turėtų įvykti sistemoje?

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis 1-2 magistro darbo dalyse padarytomis mokslininkų išvalgomis bei teisės aktuose išsakytomis socialinės reabilitacijos įgyvendinimo nuostatomis.

Interviu duomenų sisteminimas. Informantams buvo pateikti 8 pagrindiniai klausimai, kurie 12 lentelėje suskirstyti į keturis atskirus skyrius. Pirmajame skyriuje siekiama aptarti įkalinimo įstaigų valdymo kaitą per pastaruosius 7- ius metus, iššūkius, su kuriais teko susidurti darbinėje veikloje,

sistemos modernizacijos naudą. Antrasis skyrius skirtas Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos skyriaus veiklos analizei. Trečiajame klausimų skyriuje analizuojama resocializacijos specialistų kompetencijos, reikmė bei savanorių, NVO, ugdymo, kultūros įstaigų įsitraukimas organizuojant socialinę reabilitaciją. Paskutinis, ketvirtasis klausimų skyrius apima socialinės reabilitacijos valdymo bei vykdymo pokyčių klausimus.

Respondentų imties pagrindimas. Kokybinio tyrimo dalyje apklausiami Šiaulių tardymo izoliatoriuje, socialinės reabilitacijos srityje dirbantys specialistai. Tyrime sutiko dalyvauti 6 informantai (žr. 13 lent.). Pasirenkant informantus buvo atsižvelgta į jų darbo patirtį tiriamoje organizacijoje. Visi informantai turi ne mažesnę kaip 10 metų darbo patirtį. Siekiant atskleisti organizacijos socialinės reabilitacijos valdymo kaitą, apklausti už socialinės reabilitacijos sritį Šiaulių tardymo izoliatoriuje atsakingi vadovai. Socialinės reabilitacijos skyriaus būrio viršininkų pasirinkimą lėmė informantų darbinė patirtis bei siekis apklausti kuo įvairesnę patirtį turinčius būrio viršininkus. Pasirinktas būrio viršininkas, kuris dirba su nuteistaisiais, priklausančiais tardymo izoliatoriaus ūkio būriui, bei būrio viršininkai, dirbantys su suimtaisiais, nuteistaisiais, nuteistaisiais arešto bausmė įstaigos režiminiame korpuse.

13 lentelė.

Kokybinio tyrimo informantų demografiniai duomenys

Nr.	Išsilavinimas	Darbo stažas Šiaulių tardymo izoliatoriuje	Pareiginis rangas	Pareigos
1.	Aukštasis universitetinis	16 m.	Pataisos vyresniojo pareigūno I rangas.	Direktoriaus pavaduotojas
2.	Aukštasis universitetinis	20 m.	Pataisos vyresniojo pareigūno I rangas.	SRS skyriaus viršininkas
3.	Aukštasis universitetinis	20 m.	Pataisos pareigūno I rangas.	SRS būrio viršininkas
4.	Aukštasis universitetinis	18 m.	Pataisos pareigūno I rangas.	SRS būrio viršininkas
5.	Aukštasis universitetinis	9 m.	Pataisos vyresniojo pareigūno III rangas.	SRS būrio viršininkė
6.	Aukštasis universitetinis	12 m.	Pataisos pareigūno I rangas.	SRS vyresnioji specialistė

Saltinis: sudaryta darbo autoriaus.

Tyrimas atliktas 2017 metų balandžio mėnesį. Visi pokalbiai su informantais buvo konspektuojami. Empirinių duomenų sisteminimui ir analizei naudojamos kompiuterinės programos - „Ms Excell“ ir „Ms Word“.

4. Socialinės reabilitacijos paslaugų teikimo valdymo ir jo gerinimo galimybių tyrimas Šiaulių tardymo izoliatoriuje

4.1 Šiaulių tardymo izoliatoriaus vykdomų socialinės reabilitacijos paslaugų valdymo teisinio ir administracinio konteksto tyrimas

Įkalinimo įstaigose įgyvendinama socialinė reabilitacija yra griežtai *reglamentuota* LR teisės aktais, kurie numato ir aiškų pasiskirstymą veiklomis bei atsakomybėmis strateguojant (planuojant) ir įgyvendinant procesą. Šiame poskyryje pasitelkta pagrindinių teisės aktų ir dokumentų (*Bausmių vykdymo kodekso* (Žin., 2002-07-19, Nr. 73-3084); *Kalėjimų Departamento ir jam pavaldžių įstaigų veiklos planavimo metodikos* (Nr. V-386, 2016); *Lietuvos Respublikos vyriausybės 2002-06-06 m. įsakymu Nr. 827 patvirtinta strateginio planavimo metodika*; *Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2016 metų veiklos planas*, Nr. PL-1) analizė parodo ir įkalinimo įstaigų atsakomybės už socialinės reabilitacijos proceso valdymą ribas bei procesų tobulinimo galimybes.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija (toliau – Ministerija) atlieka teisės aktų, susijusių su bausmių vykdymo teise ir suėmimo vykdymu, taip pat Kalėjimo departamento prie ministerijos veiklos klausimais ir jų taikymo, teisės normų būklės bei jų efektyvumo, taip pat jų vystymosi perspektyvų analizę. Ministerija padeda organizuoti ir koordinuoti bausmių ir suėmimo vykdymą, nuteistųjų integravimą į visuomenę.¹ Galima daryti išvadą, kad atlikdama jai paskirtas funkcijas, Ministerija valdymo lygmens ir planų hierarchijos požiūriu atlieka aukščiausio lygmens vadovų, savininkų funkciją.

Kalėjimų departamentas (toliau – Departamentas) tiesiogiai dalyvauja įgyvendinant tarpinstitucinius veiklos planus ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro valdymo sričių strateginį veiklos planą, teikia pasiūlymus dėl šių planų priemonių, asignavimų ir vertinimo kriterijų ministerijos, o įgyvendinant tarpinstitucinius veiklos planus – ir atitinkamą tarpinstitucinį veiklos planą koordinuojančios institucijos – nustatyta tvarka ir terminais. Remiantis pateikta informacija, valdymo lygmens ir planų hierarchijos požiūriu, ši organizacija atlieka vidurinio lygmens vadovo vaidmenį.

Bausmių vykdymo kodekso (Žin., 2002-07-19, Nr. 73-3084) 136 straipsnyje teigiama, kad „Laisvės atėmimo bausmę atliekančių nuteistųjų socialinę reabilitaciją organizuoja pataisos įstaigų administracija. Teisę dalyvauti šiame darbe turi valstybės ir savivaldybių institucijos, nevyriausybines organizacijos, religinės bendruomenės ir bendrijos, jų nariai, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys“. Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktorius tiesiogiai atsakingas už šios įstaigos funkcionavimą, tačiau socialinės

¹Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos veiklos sritys. Prieiga per internetą: www.tm.lt

reabilitacijos skyriaus darbą organizuoti pavesta direktoriaus pavaduotojui ir socialinės reabilitacijos skyriaus viršininkui.¹ Valdymo lygmens ir planų hierarchijos požiūriu, šiai grandžiai priskiriami tinkliniai, operatyviniai planai, kuriuos vykdo žemiausios grandies vadovai.

Remiantis Kalėjų departamento direktoriaus įsakymu dėl planavimo veiklos metodikos patvirtinimo, **Departamento ir jam pavaldžių įstaigų veiklos planavimo sistema sudaro:**

1. Planavimo sistemos subjektai (Kalėjų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos);
2. Asmenys, atsakingi už planavimo dokumentų parengimą, tvirtinimą, įgyvendinimą, vertinimą, atsiskaitymą už pasiektus rezultatus ir veiklos kontrolę;
3. Teisės aktai, reglamentuojantys veiklos planavimo, stebėsenos, kontrolės ir atsiskaitymo už rezultatus dokumentai;
4. Tarpusavyje susiję veiklos planavimo, stebėsenos, kontrolės ir atsiskaitymo už rezultatus dokumentai.²

Departamento ir jam pavaldžių įstaigų veiklos planavimo metodikos (Nr. V-386, 2016) bendrųjų nuostatų skyriaus 1 dalyje pažymima, kad departamentas nustato įstaigų veiklos sistemą ir principus, veiklos planavimo dokumentų rengimo tvarką, jų įgyvendinimo rezultatų stebėseną, kontrolę, vertinimą ir atsiskaitymą už rezultatus. To paties dokumento 2 skyriuje papildoma, kad departamento ir jam pavaldžių įstaigų planavimas ir biudžeto formavimas yra vientisa sistema, į kurią įtraukta veiklos kontrolė ir atsiskaitymas už pasiektus rezultatus, šių rezultatų vertinimas. departamento administraciniai padaliniai ir departamentui pavaldžios įstaigos už strateginio veiklos plano priemonių, priskirtų jų kompetencijai vykdymą po kiekvienų metų ketvirčio pabaigos ir metams pasibaigus informaciją įkelia į Departamento informacinės sistemos KADIS-1 Materialinių išteklių valdymo ir strateginio planavimo modelį. Už strateginio plano programos ir metinio veiklos plano veiksmų įgyvendinimo stebėsenos procedūrų organizavimą ir programos vykdymo ataskaitų parengimą Kalėjų departamentui pavaldžiose įstaigose atsako šių įstaigų vadovai.

Pagrindinis **Šiaulių tardymo izoliatoriaus** planavimo dokumentas yra *metinis veiklos planas*. Organizacijos nuostatuose teigiama, kad įstaigos metinis veiklos planas rengiamas vadovaujantis *Lietuvos Respublikos vyriausybės 2002-06-06 m. įsakymu Nr. 827 patvirtinta strateginio planavimo metodika*. 2016 metų Šiaulių tardymo izoliatoriaus metiniame veiklos plane pažymima, kad vienas iš pagrindinių organizacijos siekių yra vykdyti veiksmingą nuteistųjų resocializaciją. Remiantis organizacijos metiniu veiklos planu grupuojamos metinės organizacijos vadovų užduotys. Šiaulių

¹Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžių įstaigų veiklos planavimo metodika

²Ten pat.

tardymo izoliatoriaus 2017 metų vadovybės veiklos užduotys priskirtos organizacijos vadovui ir direktoriaus pavaduotojams, atsakingiems už atskiras veiklos sritis (žr. 14 lent.).

14 lentelė

Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2017 metų vadovybės veiklos užduotys

Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriaus pavaduotojui (apsaugai ir priežiūrai) priskirtos 2017 metų veiklos užduotys	Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriui priskirtos 2017 metų veiklos užduotys	Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriaus pavaduotojui (socialinei rehabilitacijai) priskirtos 2017 metų veiklos užduotys
Didinti įstaigos veiklos efektyvumą	Didinti resocializacijos proceso veiksmingumą	Gerinti suimtųjų ir nuteistųjų laikymo sąlygas bei įstaigos darbuotojų darbo sąlygas
Padidinti resocializacijos veiksmingumą, efektyvinant socialinio darbo (suimtiesiems) ir socialinės rehabilitacijos procesus	Pagerinti laisvės atėmimo įstaigos kriminogeninę būklę	Užtikrinti įstaigos saugumą ir kriminogeninės būklės stabilumą
Vykdyti aktyvias personalo komplektavimo priemones, didinti darbuotojų kompetencijas ir kelti jų motyvacija dirbti.	Optimizuoti išteklių valdymo procesus ir užtikrinti skaidrų bei racionalų jų panaudojimą	Užtikrinti projekto „Šiaulių tardymo izoliatoriaus statyba“ veiklų įgyvendinimą
Didinti savęs žalojimo ir savižudybių prevencijos efektyvumą		Užtikrinti kardomosios priemonės suėmimo, arešto bausmės ir laisvės atėmimo bausmės vykdymo teisėtumą
Užtikrinti tinkamą kuruojamų administracinių padalinių veiklą		Tobulinti įstaigos veiklą

Šaltinis: Sudaryta darbo autoriaus, pasitelkus Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2017 metų vadovybės veiklos užduočių sąrašą.

Vykdydamas jam pavaldžių įstaigų veiklos efektyvumo tobulinimą, Kalėjimų departamentas diegia šiuolaikines personalo, materialių, finansinių išteklių ir dokumentų valdymo technologijas. Kalėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos ir Europos socialinio fondo agentūros bendras projektas „Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų vidaus administravimo tobulinimas ir veiklos efektyvumo didinimas, diegiant šiuolaikines technologijas personalo, materialinių ir finansinių išteklių bei dokumentų valdyme“ pradėtas vykdyti 2010 m. balandžio 22 dieną. KADIS-I elektroninių dokumentų valdymo sistemos modulio Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose tikslas – įdiegti elektroninę duomenų valdymo sistemą Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose. Šis sisteminis pokytis inicijuotas dėl Kalėjimų departamento, jam pavaldžių įstaigų ir valstybės įmonių prie pataisos įstaigų galimybės atlikti teisės aktuose nustatytas funkcijas realiu laiku ir minimaliomis sąnaudomis stokos.

Remiantis Kalėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos direktoriaus įsakymo (Žin. 2013-09-17), siūlymus dėl įstatymų, Vyriausybės nutarimų, teisingumo ministro įsakymų ir kitų teisės aktų tobulinimo departamento direktoriui teikia direktoriaus pavaduotojai, patarėjai, departamento padalinių ir departamentui pavaldžių įstaigų vadovai.

Dėl Kalėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų veiklos strategijos formavimo ir įgyvendinimo, tobulinimo pasiūlymus, pagal kompetenciją, departamento patarėjai teikia departamento direktoriui (Žin., 2006-01-31).

Pagal Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2016 metų veiksmų planą ir 2017 metų vadovybės veiklos užduočių sąrašą socialinės reabilitacijos proceso efektyvinimui išskiriami šie veiksniai:

- 1) Teikti psichologinę pagalbą įstaigoje laikomiems suimtiesiems ir nuteistiesiems;
- 2) Ugdyti nuteistųjų dorovines savybes;
- 3) Teikti socialinę pagalbą įstaigoje laikomiems suimtiesiems ir nuteistiesiems;
- 4) Vykdyti kriminalinės subkultūros išgyvendinimo tarp nuteistųjų prevenciją;
- 5) Suimtiesiems ir nuteistiesiems teikti švietėjišką veiklą narkomanijos žalos ir kitais priklausomybių ligų klausimais;
- 6) Įtraukti nuteistuosius į darbinę veiklą;
- 7) Suimtųjų ir nuteistųjų užimtumas pozityviomis veiklomis;
- 8) Siekiant didinti nuteistųjų galimybes integruotis į darbo rinką išėjus į laisvę, organizuoti ir sudaryti sąlygas nuteistiesiems įsigyti profesinę kvalifikaciją (Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2016 metų veiklos planas, Nr. PL-1).

Galima daryti išvadą, kad už socialinės reabilitacijos paslaugų ir veiklų strateginį valdymą atsakinga Teisingumo ministerija, kuri atlieka aukščiausio lygmens vadovo vaidmenį. Kalėjimų departamento paskirtis - organizuoti, planuoti, kontroliuoti socialinės reabilitacijos paslaugų valdymą jam pavaldžiose įstaigose bei teikti pasiūlymus Teisingumo ministerijai dėl kryptingo socialinės reabilitacijos paslaugų ir veiklų valdymo šalies įkalinimo įstaigose. Ši organizacija atsakinga už strategijų įgyvendinimą ir veiklų koordinavimą. Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdomi socialinės reabilitacijos tinkliniai, operatyviniai planai. Už socialinės reabilitacijos paslaugų ir veiklų funkcionavimą atsakingas šios įstaigos direktorius, kuris organizacinę dalį perleidžia šią sritį kuriojančiam direktoriaus pavaduotojui bei socialinės reabilitacijos skyriaus viršininkui. Socialinio užimtumo ir resocializacijos operatyvinius planus vykdo skyriai, kuriems priskirta ši funkcija.

4.2 tardymo izoliatoriuje laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų nuomonės apie reabilitacijos ir užimtumo paslaugas tyrimas.

4.2.1 Tyrimo dalyvių charakteristika

Apklausoje dalyvavo 279 respondentai. Kaip matyti iš 15 lentelės, didžioji dalis apklaustųjų (95 %) buvo vyrai, moterys sudarė 5 % apklaustųjų. Pagal amžių, tyrime vyravo 18-40 metų amžiaus grupė, kuri apėmė 76 % atsakinėjusių respondentų. Kitos amžiaus grupės susidarė iš 22,2 % (41-55 m.) ir 1,1 % (56 ir daugiau) asmenų. Kiekybinio tyrimo metu respondentų buvo paklausta apie jų turimą išsilavinimą. Didžioji dauguma atsakinėjusių turi pagrindinį (47,7 %) išsilavinimą, pradinį (21,5 %) ir profesinį (22,9 %) išsilavinimą turinčių respondentų skaičius pasiskirstė apylygiai. 22 asmenys teigė turintys aukštąjį išsilavinimą. Išsilavinimas nėra kriterijus, kuris konstatuoja turimos informacijos kiekį, tačiau gali reikšti asmens suinteresuotumą kaupti, ir gebėjimą dalintis turima informacija. Siekiant detalesnės informacijos apie socialinės reabilitacijos paslaugų kaitą, respondentams buvo pasiūlyta nurodyti jų teistumų skaičių. Rezultatai parodė, kad 49,8 % asmenų laisvės atėmimo įstaigoje kali 1 kartą, 48,7 respondentų patvirtino, laisvės atėmimo bausmę jau yra atlikę anksčiau.

15 lentelė

Kiekybinio tyrimo respondentų charakteristika

Lytis		
	Respondentų skaičius (N=279)	%
Vyrai	265	95
Moterys	14	5
Amžius		
18-40 m.	214	76.7
41-55 m.	62	22.2
56 ir vyresni	3	1.1
Išsilavinimas		
Pradinis	60	21.5
Pagrindinis	133	47.7
Profesinis	64	22.9
Aukštasis	22	7.9
Teistumas		
Teisti 1 kartą	139	49.8
Teisti daugiau nei 1 kartą	136	48.7

4.2.2 Šiaulių tardymo izoliatoriaus kalinamųjų nuomonės tyrimo rezultatų analizė

Šiame skyriuje analizuojama Šiaulių tardymo izoliatoriuje kalinčių asmenų nuomonė apie organizacijoje teikiamas užimtumo paslaugas, jų kokybę, socialinės reabilitacijos kaitą, reabilitacijos proceso įtaką kalinamų asmenų gyvenimui nelaisvėje. Anketinės apklausos būdu gauti atsakymai suskirstyti į penkis klausimų blokus.

Antrasis anketinio tyrimo klausimų blokas sudarytas siekiant nustatyti kaip respondentai vertina Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos specialistų funkcionalumą. Respondentų buvo

paklausta, kiek svarbi tardymo izoliatoriaus darbuotojų pagalba suimtųjų ir nuteistųjų socialinei reabilitacijai (žr. 16 lent.).

16 lentelė

Socialinės reabilitacijos srities darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas			
Kintamieji	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)
Sveikatos priežiūros specialistas	83,9 %	3,97	1,234
Būrio viršininkas	86,6 %	3,86	1,292
Psichologas	83,2 %	3,49	1,411
Prižiūrėtojas	80,3 %	3,35	1,384
Mokytojas	72,8 %	3,23	1,462

Vertinama nuo vieno iki penkių balų sistemoje. Kuo vidurkio reikšmė arčiau penkių balų, tuo kintamojo vertinimas yra svarbesnis.

Kaip matyti iš duomenų, pateiktų 16 lentelėje, respondentai vieningai sutinka, kad didžiausią įtaką tardymo izoliatoriaus suimtųjų ir nuteistųjų kasdieninėje veikloje daro sveikatos priežiūros specialistas (M = 3,97) ir būrio viršininkas (M = 1,29). Suimtųjų ir nuteistųjų teigimu, mažiausiai pagalbos jie sulaukia iš prižiūrėtojų (M = 3,35) ir švietimo srities atstovų (M = 3,23). Socialinės reabilitacijos srities darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas atsižvelgiant į amžių, išsilavinimą ir teisinį statusą statistiškai reikšmingų skirtumų neatskleidė (žr. pried. 4, pried. 5, pried. 6), išskyrus punktą - programos dėl savižudybių ir savęs žalojimo. Paaikškėjo, kad 18- 40 metų amžiaus grupė šias programas vertina labiau, nei „41 m. ir daugiau“ amžiaus grupė (žr. 4 pried.).

SRS būrio viršininkas užtikrina nuolatinę nuteistųjų elgesio kontrolę ir korekciją, bei yra atsakingas už nuolatinę socialinės reabilitacijos priemonių vykdymą ir jų efektyvumą (žr. 17 lent.).

17 lentelė

Būrio viršininko atliekamų funkcijų vertinimas (pritarimo procentas, vidurkis ir standartinis nuokrypis)

Kintamieji	Pritarimas (proc.)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)
Priima prašymus, pasiūlymus	72,4%	1,72	0,448
Suteikia reikalingą informaciją	54,8%	1,55	0,499
Skatina dalyvauti laisvalaikio veikloje	28%	1,28	0,450
Motyvuoja dalyvauti užimtumo veiklose	23,7%	1,24	0,426
Sprendžia socialines problemas	19,7%	1,20	0,399
Sprendžia buitines problemas	17,9%	1,18	0,384
Paruošia išėjimui i laisvę	16,5%	1,16	0,372
Padedą spręsti tarpasmeninius konfliktus su kitais įkalintaisiais	13,6%	1,14	0,344
Padedą spręsti tarpasmeninius konfliktus su izoliatoriaus darbuotojais	11,1%	1,11	0,315

Vertinama nuo vieno iki dviejų balų, kur 1 reiškia Ne, o 2- Taip. Kuo vidurkio reikšmė arčiau dviejų balų, tuo požymio vertinimas yra svarbesnis.

Į klausimą apie socialinės reabilitacijos skyriaus viršininkų vykdomas funkcijas atsakė visi (n=279) tyrime dalyvavę respondentai. Įvertinus respondentų atsakymų vidurkį paaiškėjo, kad labiausiai vertinamos būrio viršininkų funkcijos yra rytinio patikrinimo metu vykstantis prašymų priėmimas ir pasiūlymų teikimas (M=1,72), bei reikalingos informacijos suteikimas (M=1,55). Respondentų teigimu, būrio viršininkai nėra linkę spręsti tarpasmeninių konfliktų su kitais įkalintaisiais (M=1,14, klausimui pritarė 13.6% respondentų) ir tarpasmeninių konfliktų su izoliatoriaus darbuotojais (M=1,11, klausimui pritarė 11% respondentų). Būrio viršininko atliekamų funkcijų vertinimas atsižvelgiant į amžių, išsilavinimą ir teisinį statusą statistiškai reikšmingų skirtumų neatsklaidė (žr. pried. 4, pried. 5, pried. 6), išskyrus punktus – paruošia išėjimui į laisvę, suteikia reikalingą pagalbą, padeda spręsti tarpasmeninius konfliktus su izoliatoriaus darbuotojais, skatina dalyvauti laisvalaikio veikloje, motyvuoja dalyvauti užimtumo veiklose. T- testo gautų duomenų analizės metu paaiškėjo, kad „41 m. ir daugiau“ metų amžiaus grupė šią SRS būrio viršininkų atliekamą funkciją vertina labiau, nei 18-40 metų amžiaus grupė (žr. 4 pried.). Atlikus ir išanalizavus Anova statistinio testo duomenis galima teigti, pradinį išsilavinimą turintys kalinamieji labiau vertina būrio viršininkų suteiktą pagalbą. Profesinį išsilavinimą turintys kalinamieji akcentavo, kad būrio viršininkas labiausiai jiems padeda dalyvauti užimtumo veiklose ir spręsti tarpasmeninius konfliktus su izoliatoriaus darbuotojais (žr. 6 pried).

Trečiasis klausimų blokas skirtas analizuoti organizacijos paslaugų kaitos valdymą. Siekiama išsiaiškinti kaip kito paslaugų kokybę apklausiant tuos suimtuosius ir nuteistuosius, kurie laisvės atėmimo bausmę atliko daugiau nei vieną kartą. Šiame bloke suimtiesiems ir nuteistiesiems pasiūlyta pateikti savo nuomonę apie Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinių paslaugų, užimtumo gerinimo galimybes. Respondentų, kurie laisvės atėmimo bausmę įkalinimo įstaigose atliko daugiau nei vieną kartą, buvo paprašyta pateikti nuomonę apie SR paslaugų kaitą (žr. 18 lent.)

18 lentelė

Socialinių paslaugų kokybės kaitos pakartotinai atliekant laisvės atėmimo bausmę vertinimas			
Kintamieji	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis (SD)
Socialinių paslaugų padaugėjo, atsirado naujų užsiėmimų, programų	5,6 %	2,90	1,076
Išaugo teikiamų paslaugų įvairovė	54,1 %	2,65	1,039
Paslaugas teikia aukštesnės kvalifikacijos specialistai	47,7 %	2,49	1,146

Vertinama nuo vieno iki keturių balų sistemoje. Kuo vidurkio reikšmė arčiau keturių balų, tuo kintamojo vertinimas yra svarbesnis.

Įkalinimo įstaigų teikiamų paslaugų vertinimo prieštaringumą galime išvelgti pačiame reabilitacijos paskirties klausime, ar reabilitacijos procesas veikia? Tokia klausimo formuluotė yra nukreipta į patį reabilitacijos procesą, jo taikymo efektyvumą. Ward, Maruna teigimu, tikslingiau būtų klausti, „ar tai padeda?“ (Ward, Maruna 2007). Kaip matome iš X lentelės, 55.6 % respondentų gana reikšmingai (M=2,9) teigė, kad socialinių paslaugų įkalinimo įstaigoje daugėjo, atsirado naujų užsiėmimų, tačiau 47,7 % nesutiko su nuomone (M=2,49), kad paslaugas įstaigoje teikia aukštesnės kvalifikacijos specialistai. Galime daryti išvadą, kad socialinių paslaugų padaugėjo, išaugo jų įvairovė ir šios paslaugos padeda suimtųjų (nuteistųjų) reabilitacijai, tačiau šioms paslaugoms teikti reikalingi aukštesnės kvalifikacijos specialistai. Socialinių paslaugų kokybės kaitos pakartotinai atliekant laisvės atėmimo bausmę vertinimas atsižvelgiant į amžių ir išsilavinimą statistiškai reikšmingų skirtumų neatsklaidė (žr. pried. 4, pried. 6). Socialinių paslaugų kokybės kaitos pakartotinai atliekant laisvės atėmimo bausmę vertinimo atsižvelgiant į teisinį statusą metu paaiškėjo, kad užimtumo paslaugų kiekio bei įvairovės teigiamą kaitą labiau vertina nuteistieji. Taipogi, nuteistieji sutinka su teiginiu, kad paslaugas teikia aukštesnės kvalifikacijos specialistai (žr. pried. 5).

Remiantis minėtais pastebėjimais, sekančiame tyrimo klausime respondentų buvo paprašyta pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl socialinių paslaugų, užimtumo proceso gerinimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje (žr. 19 lent.).

19 lentelė

Socialinės reabilitacijos įgyvendinimo bei vykdymo gerinimo galimybės organizaciniu lygmeniu (Kalinamieji)		
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos	Informantų argumentai
Socialinės reabilitacijos procesų tobulinimas	Suimtųjų (nuteistųjų) adaptacijos ir integracijos į visuomenę proceso kaita (3)	<[...] kalbėti kaip pritapti laisvėje, kad nedarytų nusikaltimų> (R13); <[...] reikalingos paskaitos adaptacijai ir integracijai į laisvę> (R20); <[...] suteikti daugiau galimybių suimtiesiems plėsti akiratį, jaustis naudingiems (R31); <[...] pakviesti žmonių, kurie gali įkvėpti, papasakoti apie savo gyvenimą, po įkalinimo įstaigos (R33); kad kuo daugiau būtų darbuotojų, kurių su mumis dirbti psichologiškai (R38); <[...] daugiau dirbti su psichologais> (R272);
	Suimtųjų įdarbinimo galimybė (3)	<[...] žmonėms darbo duokit, kad būtų užimtumas> (R24); [...] priimti visus norinčius dirbti> (R107); [...] suteikti darbo (R202);
Kalinamųjų užimtumo didinimas	Pareigūnų požiūrio į SR kaita (5)	<[...] pareigūnų bendravimas prilyginamas bendravimui su gyvuliais> (R46); <[...] pareigūnai turi būti mokomi ir rengiamos programos dirbti su suimtaisiais> (R73); kai kuriems pareigūnams praeiti psichologijos kursus> (R84); <[...] trūksta prižiūrėtojų mandagumo> (R237); <[...] supratingi pareigūnai, kurie bendrautų kaip su žmogum> (R267);

	Kalinamųjų užimtumo didinimas (10)	<[...] daugiau, kad būtų sporto užsiėmimų> (R2); <[...] galėtų ilgiau ir dažiau vedžioti į lauką> (R3); <[...] galėtų dažniau vesti į sporto salę, į pasivaikščiavimo kiemelius ir teniso patalpas, nes vieno karto per mėnesį manau mažai> (R16); <[...] daugiu užimtumo> (R19); <[...] trumpų kursų mokslai> (R61); <[...] mokslo kursai, būreliai> (R80); <[...] daugiau skirti užsiėmimų> (R145); <[...] dažniau vesti į sporto salę> (R164); <[...] dažniau leisti sportuoti> (R210); <[...] futbolas> (R222);
Tinkamas finansų valdymas ir tolesnis gerinimas	Infrastruktūros tolesnis gerinimas (4)	<[...] netinkamos gyvenimo sąlygos ir net nėra spintelių indam ar drabužiam sudėti> (R22); <[...] kameroje trūksta karšto vandens> (R155); <[...] gyvenimo sąlygos galėtų būti geresnės> (R40); <[...] nepakankama higiena> (R63);
Socialinėje reabilitacijoje dirbančių pareigūnų darbo optimizavimas	Socialinės reabilitacijos Organizavimo tobulinimas (8)	<[...] rengiat tas paslaugas, tačiau norint dalyvaut, nevedamas> (R24); <[...] kad nereiktų visos dienos praleisti kameroje> (R45); į sporto salę, ar teniso salę, nes dabar į mėnesį, arba kartą į 2 sav. veda> (R52); <[...] dažniau išvesti iš kameros> (R65); <[...] stabilus sporto salės grafikas> (R96); <[...] suimtieji neįtraukiami į įstaigos buitinių reikalų sprendimą> (R101); <[...] trūksta bendravimo su socialiniais darbuotojais> (R134);
	SRS funkcijų tobulinimas (4)	<[...] kas stengiasi, tas turi būti skatinamas sąlygų gerinimu> (R43); <[...] sugrąžinti rytinį būrio viršininkės klausimėlį, nes be jo sunku susitvarkyti rimtus reikalus> (R36); <[...] žmogų reikia taisyti gerumu, o ne jį baudžiant> (R43); <[...] būrio viršininkai neinformuoja apie naujai rengiamus užsiėmimus> (R183); <[...] trūksta teisinės pagalbos specialisto> (R262);

Išskirtos kategorijos liudija, jog įstaigoje kalinami asmenys domisi siūlomomis užimtumo paslaugomis ir taikoma socialine reabilitacija, noriai teikia pastabas ir pasiūlymus dėl SR įgyvendinimo bei vykdymo gerinimo galimybių organizaciniu lygmeniu. Respondentų suinteresuotumas socialinės reabilitacijos kaita suponuoja, kad vystosi teigiamas šių asmenų požiūris į vykdomą SR procesą. Išsakydami savo nuomonę adaptacijos ir integracijos klausimais, respondantai pastebėjo, jog šia tematika norėtusi psichologų pagalbos (R38, R272) ir paskaitų (R20), kuriuose būtų pateikiami gerieji pavyzdžiai, asmeninės patirtys (R33). Sekantis respondentus dominantis aspektas – suimtųjų įdarbinimo galimybė (R24, R107, R202). Remiantis Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (Žin., 1996-02-09, Nr. 12-313) 40 straipsniu, suimtieji gali (jei yra tokia galimybė) dirbti tardymo izoliatoriuje. Penki tyrime dalyvavę respondantai (R46, R73, R84, R237, R267) pažymėjo neigiamo pareigūnų požiūrio į kalinamuosius asmenis kaitos reikalingumą. Kalbėdami apie infrastruktūros gerinimo galimybes, respondantai (R22, R40, R63, R155) nurodė, kad gyvenamosiose kameroje galėtų būti daugiau baldų, tiekiamas karštas vanduo. Socialinės reabilitacijos organizavimo tobulinimo srityje respondantai nurodė, kad norėtų daugiau laiko praleisti už kameros ribų (R24, R45, R65, R96, R134), bei dalyvauti įstaigos buitinių reikalų sprendimuose (R101). Siekdami prisidėti prie socialinės reabilitacijos funkcijų tobulinimo proceso, kalinamieji asmenys pataria atsižvelgti į

informacijos sklaidos (R36, R183, R262) ir suimtujų (nuteistųjų) skatinimo priemonių tobulinimo galimybes (žr. 20 lent.).

20 lentelė

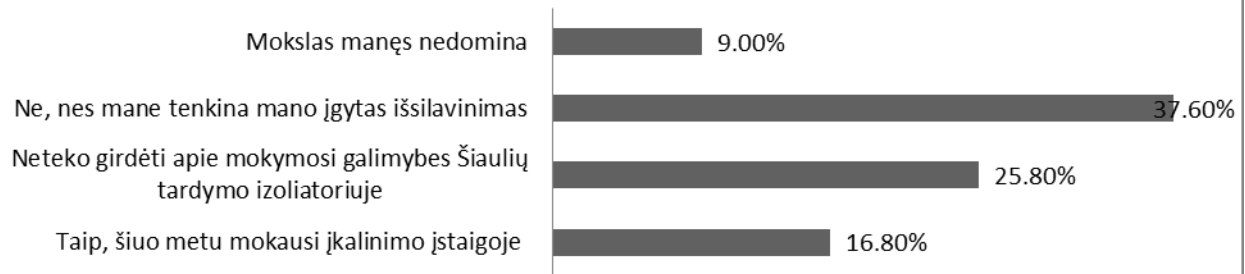
Dalyvavimo socialinės reabilitacijos programose vertinimas (pritarimo procentas, vidurkis ir standartinis nuokrypis)			
Kintamieji	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)
Laisvalaikio užimtumo programos	44,1 %	1,44	0,497
Fizinio lavinimo programos	64,2 %	1,36	0,480
Švietimo programos	16,5 %	1,16	0,372
P P programa	13,3 %	1,13	0,340
Adaptacijos programos	10,4 %	1,10	0,306
Kultūrinio ir meninio ugdymo programos	9,7 %	1,10	0,296
Pozityvaus mąstymo programos	9,3 %	1,09	0,291
Integracijos į visuomenę programos	7,9 %	1,08	0,270
Programos dėl savižudybių ir savęs žalojimo	5 %	1,05	0,219
Pilietinio ugdymo programos	14,7 %	1,05	0,212

Vertinama nuo vieno iki dviejų balų, kur 1 reiškia Ne, o 2- Taip. Kuo vidurkio reikšmė arčiau dviejų balų, tuo požymio vertinimas yra svarbesnis.

Darbo teorinėje dalyje, išsiaiškinome, kad Šiaulių tardymo izoliatoriuje 2016 metais buvo vykdoma 10 socialinės reabilitacijos programų. Iš gautų atsakymų galime pastebėti, kad labiausiai respondentai vertina laisvalaikio užimtumo programos (M=1,44), fizinio lavinimo programos (M=1,36) ir švietimo programos (M=1,16). Reikia paminėti, kad suimtiesiems ir nuteistiesiems skirtoje narkotikų prevencijos programoje (P P programa) dalyvavimas yra privalomas, todėl respondentai (M=1,13) į šią programą įtraukiami automatiškai, prieš tai juos pasirašytinai informuojant. Respondentai pažymėjo, kad pilietinio ugdymo programos (M=1,05) ir programos dėl savižudybių ir savęs žalojimo (M=1,05) jiems kelia mažai susidomėjimo. Dalyvavimo socialinės reabilitacijos programose vertinimas atsižvelgiant į amžių, išsilavinimą ir teisinį statusą statistiškai reikšmingų skirtumų neatsklaidė (žr. pried. 4, pried. 5, pried. 6), išskyrus integracijos į visuomenę, pozityvaus mąstymo ir fizinio lavinimo programos. Anova testo rezultatų analizės metu paaiškėjo, kad nuteistieji integracijos į visuomenę ir pozityvaus mąstymo programos vertina labiau, nei likusios grupės (žr. 5 pried.), o fizinio lavinimo programos labiausiai vertina aukštąjį išsilavinimą turintys kalinamieji asmenys (žr. 6 pav.).

Sekančiu klausimu buvo siekiama nustatyti, ar respondentai žino apie mokymosi galimybes Šiaulių tardymo izoliatoriuje ir, ar jomis naudojasi (žr. 9 pav.).

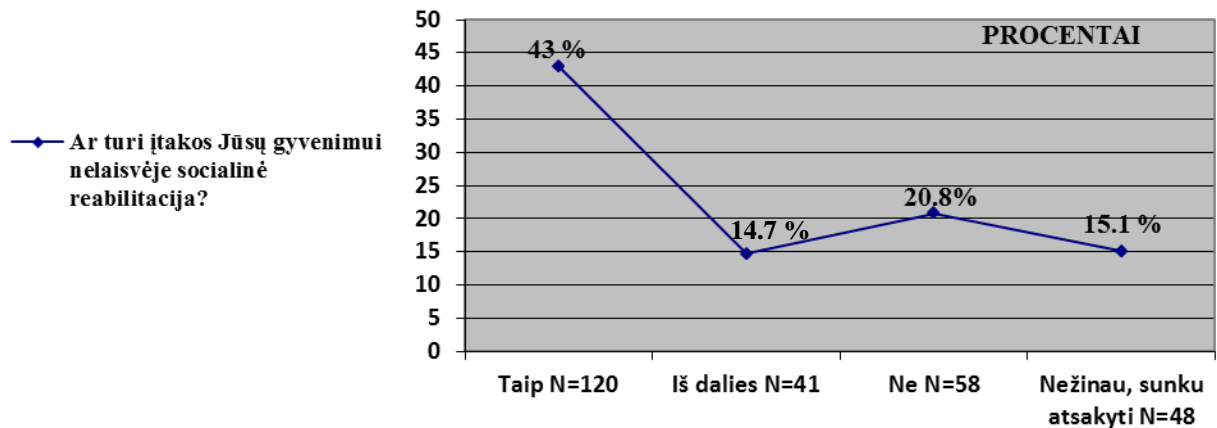
Ar naudojotės galimybe mokytis tardymo izoliatoriuje?

9 pav. Galimybės mokytis Šiaulių tardymo izoliatoriuje vertinimas

Iš gautų atsakymų galime pastebėti, kad nemaža dalis tyrime dalyvavusių suimtųjų ir nuteistųjų nėra suinteresuoti dalyvauti švietimo veikloje. 9 % respondentų patvirtino, kad nenori mokytis, 37,6 % tyrime dalyvavusių asmenų teigė, kad juos tenkina turimas išsilavinimas. 16,8 % apklaustųjų teigė, kad šiuo metu mokosi, likusieji 25,8 % respondentų tvirtino, kad apie šią paslaugą nebuvo informuoti. Šiaulių tardymo izoliatoriuje veikia savivaldybės įsteigtas suaugusiųjų mokymo skyrius, kuriame gali būti realizuojama mokymosi galimybė. Darbo teorinėje dalyje buvo nagrinėjamas gero gyvenimo modelis (Ward, Brown, Marchal, 2004), kuriame pažymima, kad žinios, asmeninis indėlis į mokymąsi, kitų asmenų mokymas, dalyvavimas reabilitacinėse programose yra vienas iš sėkmingos resocializacijos ir integracijos į visuomenę priemonių. Šiam teiginiui pritaria Uscila ir Merfeldaitė (2012), pabrėždami, kad efektyvus nuteistųjų mokymas leidžia realizuoti racionalią ir žmogaus teisėmis grįstą, kad nuteistasis nėra beviltiškas nusikaltėlis, kuris nieko nesugeba ir nemoka, gyvena iš socialinių pašalpų ir kt. Galimybės mokytis Šiaulių tardymo izoliatoriuje vertinimas atsižvelgiant į išsilavinimą ir teisinį statusą statistiškai reikšmingų skirtumų neatskleidė (žr. pried. 5, pried. 6). Galimybės mokytis Šiaulių tardymo izoliatoriuje vertinimas atsižvelgiant į amžių parodė, kad „41 m. ir daugiau“ metų amžiaus grupė šią galimybę vertina labiau, nei 18-40 metų amžiaus grupė (žr. 4 pried.).

Siekiant išsiaiškinti Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdomos socialinės reabilitacijos veiksmingumą, respondentų paprašyta atsakyti, ar reabilitacijos procesas turi įtakos gyvenimui nelaisvėje (žr. 10 pav.).

10 pav. Socialinės reabilitacijos įtakos laisvės atėmimo bausmę atliekančių kalinamųjų gyvenimui vertinimas

Iš gautų atsakymų galime patvirtinti, kad socialinė reabilitacija turi įtakos (teigiamai atsakė 43 % respondentų), ar bent dalinai įtakoja (atsakė 14,7 % respondentų) kalinamų asmenų gyvenimą nelaisvėje. 20,8 % į klausimą atsakinėjusių respondentų tvirtino, kad socialinės reabilitacijos procesas niekaip neįtakoja jų gyvenimo nelaisvėje, 15,1 % šiuo klausimu neturėjo nuomonės. Socialinės reabilitacijos įtakos laisvės atėmimo bausmę atliekančių kalinamųjų gyvenimui vertinimas atsižvelgiant į amžių ir išsilavinimą statistiškai reikšmingų skirtumų neatsklaidė (žr. pried. 4, pried. 6). Socialinės reabilitacijos įtakos laisvės atėmimo bausmę atliekančių kalinamųjų gyvenimui vertinimo atsižvelgiant teisinį statusą metu paaiškėjo, kad labiausiai socialinę reabilitaciją vertina nuteistieji arešto bausme. Siekiant detalesnės socialinės reabilitacijos veiksmingumo Šiaulių tardymo izoliatoriuje tyrimo analizės, respondentų buvo paprašyta įvardinti, kurios socialinės adaptacijos ir integracijos priemonės yra veiksmingiausios (žr. 21 lent.)

21 lentelė

Adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumo vertinimas			
Kintamieji	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)
Sukurtos sąlygos sportui	87,8 %	3,15	0,974
Užimtumo programos	84,9 %	2,96	1,049
Kokybiško laisvalaikio programos	81,4 %	2,89	1,059
informacinės programos	81,4 %	2,84	1,044
Mokymo programos	77,8 %	2,78	1,087
Aukštos kvalifikacijos TI personalas	79,2 %	2,72	1,049

Vertinama nuo vieno iki keturių balų sistemoje. Kuo vidurkio reikšmė arčiau keturių balų, tuo kintamojo vertinimas yra svarbesnis.

Vertindami adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumą, respondentai patvirtino, kad veiksmingiausios priemonės yra sukurtos sąlygos sportui (M=3,15) ir užimtumo programos (M=2,96). Galima teigti, kad atsiranda būtinybė atsižvelgti į šių programų organizavimo ir planavimo plėtojimo galimybes. Jei suimtiesiems ir nuteistiesiems nesudaromos reikiamos sąlygos sportuoti, mokytis, dirbti, užsiimti individualia veikla ar lankyti kitų užimtumo paslaugų, likusį paros laiką jiems tenka praleisti rakinamose kameroose, ko pasėkoje prarandami visi socialiniai įgūdžiai. Remdamasi Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais, laisvės atėmimo įstaigos administracija turi teisę organizuoti suimtųjų ir nuteistųjų socialinį užimtumą bei reabilitacijos priemonių įgyvenimą. Suimtieji ir nuteistieji šioje veikloje dalyvauja savanoriškumo principu. Adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumo analizės metu paaiškėjo, kad kalinamųjų asmenys yra nusiteikę dalyvauti sporto užsiėmimuose, užimtumo bei kokybiško laisvalaikio programose. Mažiausiai integracijai ir adaptacijai paveikio priemonėmis įvardijamas tardymo izoliatoriaus personalas (M=2,72) ir mokymosi priemonės (M=2,78). Adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumo vertinimas atsižvelgiant į amžių, išsilavinimą ir teisinį statusą statistiškai reikšmingų skirtumų neatskleidė (žr. pried. 4, pried. 5, pried. 6), išskyrus punktus – aukštos kvalifikacijos TI personalas ir užimtumo programos. Paaiškėjo, kad „41 m. ir daugiau“ metų amžiaus grupė Tardymo izoliatoriaus specialistus ir teikiamas užimtumo paslaugas, vertina labiau, nei 18-40 metų amžiaus grupė (žr. 4 pried.). Anova statistinio tyrimo rezultatų analizės metu paaiškėjo, kad užimtumo, mokymosi programų, sporto užsiėmimų veiksmingumą labiausiai vertina nuteistieji (žr. 5 pried.).

Paskutiniu tyrimo klausimu siekiama atskleisti su kokiomis pagrindinėms problemomis susiduria asmenys, patekę į laisvės atėmimo įstaigą (žr. 22 lent.).

22 lentelė

Veiksnių, neigiamai įtakančių kalinamųjų socialinę reabilitaciją vertinimas (<i>pritarimo procentas, vidurkis ir standartinis nuokrypis</i>)			
Kintamieji	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)
Buitines	68,1 %	1,68	0,467
Psichologines	43 %	1,43	0,496
Informavimo	38 %	1,38	0,486
Socialines adaptacijos	36,2 %	1,36	0,481

Vertinama nuo vieno iki dviejų balų, kur 1 reiškia Ne, o 2- Taip. Kuo vidurkio reikšmė arčiau dviejų balų, tuo požymio vertinimas yra svarbesnis.

Iš gautų respondentų atsakymų paaiškėjo, kad kalinamiesiems asmenims didžiausią diskomfortą laisvės atėmimo įstaigose sukelia būtinės sąlygos ($M=1,68$) ir psichologinė savijauta ($M=1,43$). Suimtųjų ir nuteistųjų neigiamą nuomonę apie prastas buitines sąlygas patvirtina Andrulionis (2010), teigdamas, kad šalies laisvės atėmimo įstaigos neatitinka Lietuvos ir tarptautinių teisės aktų reikalavimų, keliamų kalinamų asmenų laikymo sąlygoms. Europos Žmogaus Teisių Teismas kaip esminį faktorių nurodė kalintiems pareiškėjams tekusį itin mažą gyvenamąjį plotą ir ribotas jų galimybes judėti, taip pat laikymo tokiomis sąlygomis trukmę (Žin., 2014, Nr. 740). Vien per 2016 metus, dėl prastų kalinimo sąlygų kalinamiems asmenims iš valstybės priteista 323,3 tūkstančių eurų.

43 % respondentų pažymėjo, kad patekę į laisvės atėmimo įstaigą susiduria pykčio, nerimo, baimės, savikontrolės trūkumo, konfliktų problemomis. Psichologinių priemonių taikymo reikalingumą pabrėžia ne tik suimtieji ir nuteistieji, bet ir mokslo srities atstovai. Socialinės rehabilitacijos, resocializacijos, integracijos į visuomenę moksliniuose apibrėžimuose akcentuojama - vienas iš būdų, kaip nusikaltusį asmenį grąžinti į socialinę aplinką yra psichologinių priemonių taikymas. Iš respondentų atsakymų paaiškėjo, kad mažiausiai problemų patekus į įkalinimo įstaigą sukėlė informavimo ($M=1,38$) ir socialinės adaptacijos ($M=1,36$) veiksniai. Atsakymus į šį klausimą patekusiems respondentas buvo sudaryta galimybė pateikti savo asmeninę nuomonę. Nuomonę pateikė 23 respondentai. Respondentų nuomone, be jau išvardintų veiksnių, problemos turėta dėl konfliktų su įkalinimo įstaigos personalu. Veiksnių, neigiamai įtakančių kalinamųjų socialinę rehabilitaciją vertinimas atsižvelgiant į amžių, išsilavinimą ir teisinį statusą statistiškai reikšmingų skirtumų neatsklaidė (žr. pried. 4, pried. 5, pried. 6), išskyrus punktus – psichologinės, informavimo ir socialinės adaptacijos problemos. Paaiškėjo, kad nuteistieji turi didesnių psichologinių problemų, nei likusios grupės. Suimtieji ir nuteistieji reikiamos informacijos trūkumą vertina vienodai ir jaučia labiau, nei nuteistieji arešto bausme. Socialinę adaptaciją prasčiausiai vertina nuteistieji.

Siekiant apibendrinti gautus rezultatus, paskutinėje kiekybinio tyrimo skyriaus jungtinėje lentelėje pateikiami visi, tyrimo rezultatų analizės metu gauti reikšmingi rezultatai (žr. 23 lent.).

23 lentelė

Kiekybinio tyrimo rezultatų apibendrinimas	
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos (Vidurkis M)
<i>Socialinės rehabilitacijos srities darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas</i>	Didžiausią įtaką suimtųjų ir nuteistųjų kasdieninėje veikloje daro sveikatos priežiūros specialistas ir būrio viršininkas. Mažiausiai pagalbos jie sulaukia iš prižiūrėtojų ir švietimo srities atstovų.

<i>Būrio viršininko atliekamų funkcijų vertinimas</i>	Labiausiai vertinamos būrio viršininkų funkcijos yra rytinio patikrinimo metu vykstantis prašymų priėmimas ir pasiūlymų teikimas, bei reikalingos informacijos suteikimas. Būrio viršininkai nėra linkę spręsti tarpasmeninių konfliktų su kitais įkalintaisiais ir tarpasmeninių konfliktų su izoliatoriaus darbuotojais.
<i>Socialinių paslaugų kokybės kaitos pakartotiniai atliekant laisvės atėmimo bausmę vertinimas</i>	55.6 % respondentų gana reikšmingai teigė, kad socialinių paslaugų įkalinimo įstaigoje daugėjo, atsirado naujų užsiėmimų, tačiau 47.7 % nesutiko su nuomone, kad paslaugas įstaigoje teikia aukštesnės kvalifikacijos specialistai.
<i>Socialinės reabilitacijos įgyvendinimo bei vykdymo gerinimo galimybės organizaciniu lygmeniu (kalinamieji asmenys)</i>	Pareigūnų požiūrio į SR kaita (5) Kalinamųjų užimtumo didinimas (10) Infrastruktūros tolesnis gerinimas (4) Socialinės reabilitacijos Organizavimo tobulinimas (8) SRS funkcijų tobulinimas (4)
<i>Dalyvavimo socialinės reabilitacijos programose vertinimas</i>	Labiausiai respondentų vertinamos yra laisvalaikio užimtumo programos, fizinio lavinimo programos ir švietimo programos. Respondentai pažymėjo, kad pilietinio ugdymo programos ir programos dėl savižudybių ir savęs žalojimo jiems kelia mažai susidomėjimo.
<i>Galimybės mokytis Šiaulių tardymo izoliatoriuje vertinimas</i>	Nemaža dalis tyrime dalyvavusių suimtųjų ir nuteistųjų nėra suinteresuoti dalyvauti švietimo veikloje. 9 % respondentų patvirtino, kad nenori mokytis, 37,6 % tyrime dalyvavusių asmenų teigė, kad juos tenkina turimas išsilavinimas. 16,8 % apklaustųjų teigė, kad šiuo metu mokosi, likusieji 25,8 % respondentų tvirtino, kad apie šią paslaugą nebuvo informuoti.
<i>Socialinės reabilitacijos įtaka laisvės atėmimo bausmę atliekančių kalinamųjų gyvenimui</i>	Socialinė reabilitacija turi įtakos (teigiamai atsakė 43 % respondentų), ar bent dalinai įtakoja (atsakė 14,7 % respondentų) kalinamųjų gyvenimą nelaisvėje. 20,8 % į klausimą atsakinėjusių respondentų tvirtino, kad socialinės reabilitacijos procesas niekaip neįtakoja jų gyvenimo nelaisvėje, 15,1 % šiuo klausimu neturėjo nuomonės.
<i>Adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumo vertinimas</i>	Veiksmingiausios priemonės yra sukurtos sąlygos sportui ir užimtumo programos. Mažiausiai integracijai ir adaptacijai paveikiomis priemonėmis įvardijamas tardymo izoliatoriaus personalas ir mokymosi priemonės.
<i>Veiksnių, neigiamai įtakančių kalinamųjų socialinę reabilitaciją analizė</i>	Respondentai nurodė, kad kalinamiesiems asmenims didžiausią diskomfortą laisvės atėmimo įstaigose sukelia buitinės sąlygos ir psichologinė savijauta. 43 % respondentų pažymėjo, kad patekę į laisvės atėmimo įstaigą susiduria pykčio, nerimo, baimės, savikontrolės trūkumo, konfliktų problemomis. Iš gautų atsakymų paaiškėjo, kad mažiausiai problemų patekus į įkalinimo įstaigą sukėlė informavimo ir socialinės adaptacijos veiksniai. Atsakymus į šį klausimą patekusiems respondentams buvo sudaryta galimybė pateikti savo asmeninę nuomonę. Nuomonę pateikė 23 respondentai. Respondentų nuomone, be visų, jau išvardintų veiksnių, problemų turėta dėl konfliktų su įkalinimo įstaigos personalu.

Tyrimo metu, Šiaulių tardymo izoliatoriuje kalintys asmenys vertino jiems taikomas socialinės reabilitacijos bei socialinių paslaugas. Daugiau nei (57,7 %) respondentų teigė, kad jų atžvilgiu vykdoma SR įtakoja jų gyvenimą nelaisvėje. Didžiausią įtaką suimtųjų ir nuteistųjų kasdieninėje veikloje daro medicinos darbuotojai (M=3,97) ir būrio viršininkai (M=1,97). Labiausiai vertinamomis

būrio viršininkų funkcijos įvardintas prašymų priėmimas ir pasiūlymų teikimas (M=1,72), bei reikalingos informacijos teikimas (M=1,72). Kalinamų asmenų nuomone, veiksmingiausios adaptacijos integracijos į visuomenę priemonės yra sukurtos sąlygos sportui (M=3,15) ir užimtumo programos (M=2,96). Pakartotinai laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų buvo paprašyta įvertinti SR proceso kaitą. 55,6 % asmenų teigė, kad socialinių paslaugų įkalinimo įstaigose daugėjo. Labiausiai suimtieji ir nuteistieji vertina laisvalaikio užimtumo programas (M=1,44) ir fizinio lavinimo programas (M=1,36). 16,8 % tyrime dalyvavusių asmenų patvirtino, kad šiuo metu naudojasi įkalinimo įstaigos suteikta galimybe mokytis.

Siekiant tyrimo objektyvumo, respondentų buvo paprašyta pateikti nuomonę apie veiksnius, kurie neigiamai įtakoja įkalinimo įstaigose vykdomą socialinę reabilitaciją. Respondentai nurodė, kad diskomfortą kelia buitinės sąlygos (M=1,68) ir psichologinė savijauta (M=1,43). 47,7 % nesutiko su nuomone, kad paslaugas teikia aukštos kvalifikacijos darbuotojai, bei patikslino, kad mažiausiai pagalbos įkalinimo įstaigoje sulaukia iš prižiūrėtojų ir švietimo darbuotojų. 25,8 % kalinamųjų teigė, kad nebuvo informuoti apie įkalinimo įstaigoje sudarytą mokymosi galimybę. Adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumo vertinimo metu respondentai nurodė, kad mažiausiai paveiki priemonė yra įkalinimo įstaigoje suteikiama mokymosi galimybė (M=2,78). 20,8 % tyrime dalyvavusių respondentų tvirtino, kad įkalinimo įstaigose socialinės reabilitacija niekaip neįtakojo jų gyvenimo nelaisvėje.

Respondentų buvo paprašyta pateikti savo nuomonę apie SR įgyvendinimo bei vykdymo gerinimo galimybes organizaciniu lygmeniu. Siekdami kuo mažesnę dienos dalį praleisti kamerose, respondentai pasiūlė didinti kalinamųjų užimtumą bei svarstyti suimtųjų įdarbinimo galimybę organizacijoje. Sulaukta rekomendacijų organizuoti kvalifikacijos kėlimo kursus tiems pareigūnams, kurie turi neigiamą požiūrį į kalinamuosius asmenis. Siekiant užkirsti pakartotinį nusikalstamumą, buvo pasiūlyta tobulinti adaptacijos ir integracijos į visuomenę procesus. Išsakydami nuomonę apie SR organizacinę dalį, respondentai pabrėžė, kad galimybė dalyvauti užimtumo veikloje suteikiamai retai, trūksta konkrečių dalyvavimo užimtumo veiklose sąrašų, kalinamieji negali teikti rekomendacijų organizacijos buitinių reikalų sprendimui. Būrio viršininkams rekomenduojama didinti kontaktinį darbą su suimtaisiais ir nuteistaisiais. Įkalinimo įstaigos vadovybei pateikiamos šios infrastruktūros gerinimo galimybės - karštas vanduo ir papildomi baldai kamerose, higienos sąlygų gerinimas.

4.3 Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos skyriaus specialistų nuomonės tyrimas

Šiame skyriuje analizuojami kokybinio tyrimo metu gauti respondentų atsakymai. Rezultatų analizė pateikiama lentelėse. Analizuojant gautą informaciją siekiama atsakyti į metodologinėje dalyje išskeltus uždavinius. Siekiant glaustumo, šioje dalyje naudojami tyrime dalyvavusių informantų sutrumpinimai: direktoriaus pavaduotojas socialinei reabilitacijai – R1, socialinės reabilitacijos skyriaus viršininkas – R2, socialinės reabilitacijos skyriaus vyresnioji specialistė – R3, socialinės reabilitacijos skyriaus būrio viršininkas – R4, socialinės reabilitacijos skyriaus būrio viršininkė – R5, socialinės reabilitacijos skyriaus būrio viršininkas – R6. Informantų atsakymai į klausimus pateikiami lentelės. Jų atsakymai grupuojami ir išskiriamos reikšminės kategorijos.

4.3.1 Tyrimo rezultatų apie socialinės reabilitacijos kaitą analizė

Šiame poskyryje siekiama atskleisti įkalinimo įstaigų socialinės reabilitacijos kaitą per pastaruosius 7 metus, iššūkius, su kuriais teko susidurti darbinėje veikloje, šiuo metu vykstančios kalinimo sistemos modernizacijos naudą.

Pirmuoju klausimu siekiama išsiaiškinti socialinės reabilitacijos valdymo kaitos aspektus, įvykusius per pastaruosius 7 metus. Iš informantų gautų atsakymų rezultatai atskleidė, kokie teigiami pokyčiai įtakoją šios srities valdymą per nurodytą laikotarpį (žr. 24 lent.).

24 lentelė

Veiksniai, įtakoję socialinės reabilitacijos valdymo kaitą per 7 metus		
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos	Informantų argumentai
Pokyčiai socialinės reabilitacijos juridinėje ir administravimo aplinkoje	Teisinės bazės kaita (2)	<[...] didžiausi pokyčiai vyko dėl socialinę reabilitaciją reglamentuojančių teisės aktų keitimų (R2); <[...] pasikeitė suėmimo vykdymo įstatymas bei bausmių vykdymo kodeksas> (R4);
	Administravimo struktūrų kaita (1)	<[...] lygtinio paleidimo institutas pakeistas iš esmės, ir dabar veikia lygtinio paleidimo komisijos> (R2);
Išplėtos kalinamųjų užimtumo galimybės	Daugiau užimtumo paslaugų, programų (4)	<[...] Nuolat didėjantis renginių skaičius bei jų įvairumas, sukurtos naujos užimtumo paslaugos> (R1); <[...] nauja pataisos programų rengimo metodika. Pagal ją patvirtintos naujos programos nuteistiesiems> (R2); <[...] atsirado daugiau socialinio užimtumo paslaugų> (R3); <[...] atsirado daugiau naujų pataisos programų nuteistiesiems> (R4);
	Visų kalinamųjų įtraukimas į užimtumo programas (1)	<[...] galime pasidžiaugti, kad visi socialinės reabilitacijos procese dalyvaujantys nuteistieji turi darbą> (R1);
	Kalinamųjų poreikius tenkinančios paslaugos	<[...] didžiausias pokytis, tai suimtųjų užimtumo organizavimas, jų poreikių tenkinimas> (R5);

	Daugiau ir įvairesnės užimtumo paslaugos (3)	<[...] atsirado daugiau socialinio užimtumo paslaugų (R3); <[...] daugėjo užimtumo paslaugų> (R5); <[...]daugėjo užimtumo paslaugų> (R6);
Sukurta infrastruktūra užimtumui	Įsteigtas suaugusių mokymo skyrius (2)	<[...] perminimą laikotarpį įsteigtas Šiaulių suaugusiųjų mokyklos skyrius> (R2); <[...] įstaigoje atsiradę pilnavertis Šiaulių suaugusiųjų mokymo skyrius (R4);
	Daugiau patalpų užimtumui (2)	<[...] įrengtos penkios naujos patalpos, skirtos įstaigoje laikomų asmenų užimtumui>(R2); <[...] atsirado treniruoklių, teniso salė, krepšinio aikštelė suimtiesiems (R4);
	Geresnė infrastruktūra ir aprūpinimas priemonėmis (2)	<[...] geresnė infrastruktūra (R3);<[...]socialinės rehabilitacijos skyriaus būrio viršininkai aprūpinti personaliniais kompiuteriais ir kitomis techninėmis priemonėmis (R3)
Visuomenės požiūris į kalinamuosius asmenis kaita	NVO ir savanorių įsitraukimas (2)	<[...] dalyvaujant savanoriams ir NVO nariams, įvairių sričių specialistams, skirtingų pomėgių asmenims ženkliai padidėja užimtumo priemonių įvairovė pagal turinį>(R2); <[...] savanoriai, NVO padeda socialinės rehabilitacijos procese. Padidėjo užimtumas ne tik nuteistųjų, bet ir suimtųjų (R4);
Kalinamųjų požiūris į socialinę rehabilitaciją kaita	Auga pačių kalinamųjų motyvacija (1)	<[...] nuteitieji pradėjo (ir, reikia paminėti, noriai) dalyvauti savanoriškoje veikloje> (R4);

23 lentelėje pateikti duomenys liudija, kad informantai per pastaruosius 7 metus įgyvendinamą kalinamųjų socialinės rehabilitacijos politiką vertina gana palankiai ir objektyviai. Išskirtos reikšminės kategorijos apima pokyčius centriniu (juridiniai, finansavimo padidinimo aspektai), atskiros institucijos (daugiau priemonių, aplinkų, išaugę reikalavimai darbuotojams) ir svarbiausia, visuomenės lygiais. Per analizuojamą laikotarpį keitėsi visuomenės požiūris į kalinamųjų užimtumą (2 informantai tai pabrėžė), į socialinę rehabilitaciją įsitraukia NVO, savanoriai. Ne mažiau svarbus ir kitas faktorius, kurį išvelgė vienas informantas – auga pačių kalinamųjų motyvacija dalyvauti socialinėje rehabilitacijoje. Informantų teiginiai rodo, kad per pastaruosius septynerius metus socialinėje kalinamųjų rehabilitacijoje įgyvendinta nemažai esminių pokyčių. Keitėsi socialinės rehabilitacijos juridinė ir administravimo aplinka. Nemažai teigiamos įtakos socialinės rehabilitacijos srityje turėjo Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso, suėmimo vykdymo įstatymo, vidaus tvarkos taisyklių pakeitimai. Iš esmės keitėsi lygtinio paleidimo institutas. Į lygtinio paleidimo procesą įtraukti visuomenės nariai, ši funkcija pradėta taikyti platesniam nuteistųjų ratui. Per minėtą laikotarpį ženkliai išplėtos suimtųjų ir nuteistųjų užimtumo galimybės. Nauja pataisos programų rengimo metodika lėmė platesnio pobūdžio, įvairesnių programų atsiradimą, sukurtų ir vykdomų programų skaičiaus augimą. Įgyvendinus *Suėmimo vykdymo įstatymo* pakeitimus, atsirado galimybė socialinį užimtumą suteikti platesniam suimtųjų ratui. Informantų nuomone, keičiasi visuomenės į požiūris į kalinamuosius asmenis.

Interviu metu gauta medžiaga parodė ir pokyčių socialinėje rehabilitacijoje trikdžius, procesus lėtinius faktorius (žr. 24 lent.).

25 lentelė

Veiksniai, stabdę socialinės rehabilitacijos gerinimo procesus		
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos	Informantų argumentai
Socialinės rehabilitacijos ir užimtumo administravimo problemos	Nuolat dirbančių psichologų trūkumas (1)	<[...] jei psichologai neturi galimybių periodiškai vertinti kalnamo asmens būseną bei padarytą progresą, tampa sunku nuspręsti, kas su juo vyksta> (R1);
	Problemos suderinant kelias socialinės rehabilitacijos priemones (3)	<[...] įstaigoje ūkio darbams palikti nuteistieji dirba, todėl mažai laiko lieka socialinei rehabilitacijai> (R1); <[...] didžiausias iššūkis yra suderinti nuteistųjų užimtumo laiką, nes jie dirba (R2); <[...] dirbantiems nuteistiesiems yra sudėtinga taikyti rehabilitacijos (užimtumo) priemones darbo dienos metu> (R4);
	Suimtųjų diferenciacijos stoka (1)	<[...]tik siunčiant į pataisos namus nuteistieji yra diferencijuojami į atskiras įstaigas pagal nustatytus kriterijus> (R2);
Išaugęs SRS darbuotojų darbo krūvis ir atsakomybė	Didelė būrio viršininkų apkrova vadovavimo, administravimo, priemonių atrankos funkcijomis (3)	<[...]Tuo pačiu iššūkis ir būrio viršininkui visas priemonės parinkti ir organizuoti, nes yra aukšti reikalavimai ir labai didelis darbo krūvis> (R2); <[...]kasdien susiduriame su dideliu kiekiu suimtųjų (nuteistųjų) problemų, todėl privalome būti lankstūs tam, kad spėtume atlikti visas mums skiriamas užduotis> (R3); <[...] didėjantys reikalavimai nuteistųjų socialinei rehabilitacijai, taikomų priemonių skaičiui ir dokumentinio darbo įforminimui (popierizmas), tuo pačiu paliekant vienam būrio viršininkui „normas“, buvusias prieš N metų. (R4);
	Problemos užtikrinant paslaugų kokybę (2)	<[...] Visai tai užima daug laiko ir vienam būrio viršininkui jo fiziškai pritrūksta, todėl prastėja atliekamo darbo kokybė> (R4); <[...] nes yra aukšti reikalavimai ir labai didelis darbo krūvis> (R2);
Kalinamųjų fizinė, psichologinė būseną	Kalinamųjų neigiamas požiūris, agresijos kontrolė (3)	<[...]Kalinamieji asmenys neretai būna nepatenkinti, nemotyvuoti, linkę į konfliktą> (R3); <[...]didelė rizika bendraujant su rizikos grupei priklausančiais, abstinencinėje būsenoje esančiais asmenimis> (R4); <[...] neprognuojujama suimtųjų, nuteistųjų nuotaika ir elgesys apsunkina problemų sprendimą reabilitacine ir psichologine prasme> (R6);
Socialinės rehabilitacijos teisinio reglamentavimo nepastovumas	Dažna teisės aktų kaita (2)	<[...] labai didelė teisės aktų kaita> (R5); <[...] vienas iš didžiausių iššūkių yra dažna teisės aktų kaita ir problematiškas jų pritaikymas darbinėje aplinkoje> (R6);
Dar gana žema kalinamųjų motyvacija dalyvauti socialinėje rehabilitacijoje	Kalinamųjų motyvacijos stoka (1)	<[...]Daugumos suimtųjų labai žema asmeninė motyvacija> (R2);

Išanalizavę informantų pasisakymus, išskyrėme šiuos reikšmingus veiksnius, trukdančius spartesniam socialinės reabilitacijos diegimui įkalinimo įstaigose. Vieni jų susiję su proceso administravimo sudėtingumu (socialinės reabilitacijos ir užimtumo administravimo problemos; išaugęs SRS darbuotojų darbo krūvis ir atsakomybė; kalinamųjų fizinė, psichinė būsenos; dar gana žema kalinamųjų motyvacija dalyvauti socialinėje reabilitacijoje), kiti pareina iš išorės (socialinės reabilitacijos teisinio reglamentavimo nepastovumas). Informantų daugumos nuomone, socialinės reabilitacijos bei socialinio užimtumo procesui neigiamą įtaką daro per didelis SR specialistų darbo krūvis, dėl kurio atsiranda pastovus laiko trūkumas. Motyvuodami savo teiginį būrio viršininkai pabrėžia šias, reabilitacijos proceso veiklos įgyvendinimą neigiamai įtakojančias savybes:

1. per didelis, vienam būrio viršininkui priskiriamas suimtųjų (nuteistųjų) skaičius;
2. didėjantys socialinės reabilitacijos veiklos įgyvendinimo reikalavimai;
3. problemiškas dažnai besikeičiančių teisės aktų taikymas.

Organizacijos vadovai pabrėžia problemišką socialinės reabilitacijos taikymą nuteistiesiems, kurie dirba pilną darbo dieną. Tačiau, tuo pačiu pažymi, kad pats nuteistųjų darbas yra ne ką mažiau efektyvi socialinės reabilitacijos ir integracijos į visuomenę priemonė. Laiko, motyvacijos, periodiško psichologinio nuteistųjų vertinimo stoka mažina resocializacijos efektyvumą. Būrio viršininkai, dirbantys įstaigos režiminiame korpuse, akcentuoja neprognozuojamą suimtųjų, nuteistųjų elgesį, riziką bendraujant su abstinencinėje būsenoje esančiais asmenimis.

Kalėjimų departamentas, reaguodamas į jam pavaldžių įstaigų išvardintas problemas, šiuo metu vykdo jam laisvės atėmimo vietų modernizavimą. Informantų buvo prašyta pasisakyti apie kalinimo įstaigų modernizavimo įtaką Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdomam socialiniam užimtumui ir reabilitacijai (žr. 26 lent.).

26 lentelė

Laisvės atėmimo vietų modernizavimo įtaka socialinės reabilitacijos kaitai		
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos	Informantų argumentai
Personalo kvalifikacijos kėlimas	Organizuojami mokymai (2)	<[...] darbuotojai nuolat dalyvauja mokymuose, kurių tikslas – profesionalusis darbas su kalinamais asmenimis> (R1); <[...] 2015 atlikti jaunesniosios grandies pareigūnų integracijos į nuteistųjų resocializacijos procesą mokymai> (R3);
	Grįžtamasis ryšys iš personalo apie veiklos gerinimą (2)	<[...] atsiranda poreikis dinaminei priežiūrai> (R1); <[...] įstaigoje siekiama įvesti dinaminę priežiūrą> (R3);
Atnaujinama infrastruktūra	Gerėjančios darbo sąlygos darbuotojams (4)	<[...] bandome spręsti infrastruktūros, gyvenimo sąlygų, darbo sąlygų problemą> (R1); <[...] statomas naujas Šiaulių tardymo izoliatoriaus pastatas (R1); padidėjo darbuotojų aprūpinimas

		technikos priemonėmis (kompiuteriai, spausdintuvai ir pan.)> (R5); <[...]didesnis ūkinis aprūpinimas> (R5);
	Gerėjančios gyvenimo sąlygos nuteistiesiems (3)	<[...] bandome spręsti infrastruktūros, gyvenimo sąlygų problemą> (R1); <[...] statomas naujas Šiaulių tardymo izoliatoriaus pastatas (R1); <[...] nuteistieji gali ir gražina gyvenamuosius kambarius, būrio ir įstaigos teritoriją, sodina gėles, daržoves> (R4);
	Užimtumas susiejamas su savo aplinkos gerinimu (1)	<[...] nuteistieji gali ir gražina gyvenamuosius kambarius, būrio ir įstaigos teritoriją, sodina gėles, daržoves> (R4);
Resocializacijos proceso rezultatų gerėjimas	Programų įvairovė didina resocializacijos rezultatus (1)	<[...] daugiau modernizacijos, veiklos, užimtumo, labiau gerėja suimtųjų (nuteistųjų) resocializacijos, užimtumo procesas> (R6);
Sąveikos tarp kalinamųjų ir darbuotojų gerėjimas	Keičiasi suimtųjų (nuteistųjų) ir pareigūnų santykiai (2)	<[...] galbūt pasikeitė bendravimas su nuteistaisiais, jis tapo šiek tiek laisvesnis, „žmogiškesnis“> (R4); <[...] pasikeitė bendravimas tarp darbuotojų ir kalinių> (R5);
	Mažesnis nepatenkintų kalinamųjų paslaugomis (1)	<[...] mažėja rašomų skundų kiekis (R6);

Informantų pasisakymai liudija, kad pastarųjų metų Kalėjų departamento indėlis modernizuojant įkalinimo įstaigas jau duoda rezultatus. Dauguma mato juos dėmesiu personalo mokymams, personalo įtraukimu į procesų tobulinimą. Ne mažiau svarbus infrastruktūros gerinimas, ir nuteistiesiems, ir dirbantiesiems. Svarbu, kad informantai mato ir besikeičiančius darbuotojų ir kalinamųjų santykius, mažėja skundų.

Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijoje (2009) pabrėžiamas valdymo srities plėtros strateginis tikslas: užtikrinti Kalėjų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžių laisvės atėmimo vietų saugią ir ekonomišką veiklą, suimtiesiems ir nuteistiesiems teisės aktų nustatytas laikymo, o personalui – darbo sąlygas. Gautų informantų atsakymų analizė suponuoja, kad Kalėjų departamentui pavaldžių įstaigų modernizavimo procesas socialinę reabilitaciją itakojo teigiamai. Beveik visi respondentai pabrėžė, kad gerėjo pareigūnų ir kalinamųjų asmenų santykiai. R6 pažymėjo, kad geresnių santykių rezultatas – mažiau raštu pateiktų suimtųjų ir nuteistųjų skundų. Asmens reabilitacija sunkiai suvokiama ir įgyvendinama, jei asmuo tuo laikotarpiu sutrikęs, jaučia baimę, ar agresiją. Sekantis aspektas, gerėjanti materialinė darbuotojų bazė. Vienas iš modernizavimo programos uždavinių – šiuo metu statomas naujas tardymo izoliatorius, kurio statymo darbai planuojami būti baigti 2021 metais. 2015 metais atlikti visų, izoliatoriuje dirbančių jaunesniųjų grandies pareigūnų integracijos į nuteistųjų resocializaciją mokymai. Šiuose mokymuose pareigūnai

gilinosi į nusikaltusiojo sampratą psichologiniu aspektu, efektyvų pareigūno ir nusikaltusiojo santykį, resocializacijos sąvoką ir sampratą.

4.3.2 Šiaulių tardymo izoliatoriuje SRS vykdomos socialinės rehabilitacijos veiklos pokyčiai

Kita tema, kuria buvo kalbama su informantais, tiesiogiai lietė Šiaulių tardymo izoliatoriuje socialinės rehabilitacijos skyriaus vykdomą socialinio darbo su suimtaisiais (nuteistaisiais) veiklą. Aptariama Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės rehabilitacijos skyriaus veikla, paveikiausios resocializacijos proceso formos, suimtųjų (nuteistųjų) motyvacija išitraukiant socialinį užimtumą, domėjimasis socialinės rehabilitacijos programomis (žr. 27 lent.).

27 lentelė

Socialinės rehabilitacijos skyriaus veiklos analizė		
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos	Informantų argumentai
Socialinės rehabilitacijos veiklos planavimas	Programos planuojamos tikslingai (1)	<[...] siekiama kurti tikslingesnes programas> (R1);
	Programos planuojamos ir kuriamos atsižvelgiant į nuteistųjų poreikius (1)	<[...] galiu išskirti šiais metais socialinės rehabilitacijos būrio viršininkų kuriamas užimtumo programas, tokias kaip žvejybos, molio dirbinių klubai> (R1);
	Planuojama daugiau ir įvairių paslaugų (2)	<[...] tikslo siekiame kurdami naujas programas, didindami socialinio užimtumo paslaugų skaičių> (R3); <[...] sukurti kuo daugiau užimtumo paslaugų> (R6);
	Planuojant numatomas tikslas, rezultatai (3)	<[...] pagrindiniai siekiami rezultatai yra psichologinės asmenų savijautos gerinimas> (R2); <[...] didinti resocializacijos proceso veiksmingumą> (R3); <[...] tuo siekiama padedant spręsti jų problemas ir suteikti kuo daugiau pozityvaus ir prasmingo užimtumo> (R2);
Organizavimas	Socialinės rehabilitacijos ir užimtumo paslaugų įgyvendinimas (4)	<[...] galiu išskirti šiais metais socialinės rehabilitacijos būrio viršininkų kuriamas užimtumo programas, tokias kaip žvejybos, molio dirbinių klubai> (R1); <[...] rengiami įvairūs sporto renginiai, viktorinos (R1); <[...] tuo siekiama padedant spręsti jų problemas ir suteikti kuo daugiau pozityvaus ir prasmingo užimtumo> (R2); <[...] organizuoti jų užimtumą, adaptuoti naujai atvykusį asmenį (R5);
	Laisvanoriško pasirinkimo galimybių sudarymas (1)	<[...] Suimtieji (nuteistieji) gali patys laisvai pasirinkti juos dominantį užsiėmimą> (R1);
Vadovavimas	Programos parinkimas atsižvelgiant į poreikius ir kalinamojo būklę (1)	<[...] svarbiausios yra tikslinės pataisos programos, kurios tinkamai pritaikomos kiekvienam nuteistajam pagal jo poreikius> (R2);

	Tikslinių programų pritaikymas (1)	<[...] kad teigiama linkme būtų nukreipiama jų energija ir kuo mažiau vyktų destruktivių, negatyvių veiksmų ir asmenybinių procesų> (R2);
Kontrolė	Socialinės reabilitacijos procesų, efektyvumo vertinimas (3)	<[...] rezultatų siekiame kaip ir numatyta BVK > (R4); <[...] renginio ar užsiėmimo vertinimas gali būti nuteistųjų apklausa> (R4); <[...] visų taikomų priemonių efektyvumas dažniausiai vertinamas kompleksiskai> (R4);

Iš mūsų išskirtų reikšminių kategorijų matyti, kad socialinės reabilitacijos skyriuje kalnamųjų užimtumo ir socialinės reabilitacijos veikla apima visus pagrindinius veiklos vadybinius etapus (planavimą, organizavimą, vadovavimą, kontrolę), o kontrolės etape akivaizdu ir siekis tobulinti procesą (apklausa). Planuojama, atsižvelgiant į šioje srityje sutartus tikslus ir kalnamųjų poreikius. Planavime svarbu tai, kad priemonės numatomos tikslingai.

Pasinaudojus tiesioginio interviu galimybe, buvo siekiama išsiaiškinti, kurios SRS vykdomos priemonės yra paveikiausios, veiksmingiausios siekiant socialinės reabilitacijos. Informantų nuomonių pasiskirstymas matomas 28 lentelėje.

28 lentelė

SRS funkcijų paveikiausios priemonės							
	Prašymų/pageidavimų sprendimas	Psichologinės priemonės	Užimtumo paslaugos	Individualūs pokalbiai	Darbas	Ugdymas	Socialinės reabilitacijos programos
R1			+		+		+
R2		+	+		+		
R3	+		+				+
R4		+	+	+	+		+
R6	+		+				
R7	+		+				

Matyti, kad visi tyrime dalyvavę informantai vienareikšmiškai patvirtino, kad pagrindinė teigiamo poveikio priemonė suimtiesiems yra užimtumas. Detalizuojant, galima teigti, kad labiausiai lankoma socialinio užimtumo priemonė yra sporto užsiėmimai. Dalinai išsiskyrė socialinės reabilitacijos skyriaus vadovų (R1, R2) ir būrio viršininkų (R4, R5, R6) Tardymo izoliatoriaus taktinių planų vykdytojų-vadovų (R1, R2) nuomone, paveikiausios priemonės yra socialinis užimtumas suimtiesiems (nuteistiesiems) ir nuteistųjų socialinės reabilitacijos programos. Būrio viršininkai (R4, R5, R6), kurių paskirtis yra vykdyti operatyvinius planus, akcentuoja, kad ne mažiau svarios poveikio priemonės yra kasdieninė veikla, tai yra pagalba sprendžiant prašymus ir teikiant patarimus. Informantai, turintys pastovų, tiesioginį kontaktą su nuteistaisiais (R4, R5) patvirtino, kad paveikiausia priemonė nuteistiesiems yra darbas ir socialinės reabilitacijos programos. Už socialinės reabilitacijos įtaigoje organizavimą atsakingi vadovai (R1, R2) pabrėžė tikslingesnių programų kūrimo ir pritaikymo

bei pakartotinio nusikalstamumo rizikos mažinimo svarbą. Tikslinės programos suteikia galimybę asmens individualumui, nes atsižvelgiama į konkrečios grupės poreikius. Pasak R2, pakartotinio nusikalstamumo mažinimas yra vienas iš pagrindinių socialinės reabilitacijos vykdymo tikslų.

4.3.3 Socialinės reabilitacijos specialistui reikalingos kompetencijos

Interviu metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokių kompetencijų šiandien reikia įkalinimo įstaigose dirbantiems ir socialinę reabilitaciją vykdančioms darbuotojams. Žinant, kad statutinių darbuotojų kompetencijos yra reglamentuotos, ir kad kalinamųjų užimtumo bei socialinės reabilitacijos vykdymas pareikalavo platesnio kompetencijų spektro, jų derinių, informantai išsakė savo nuomonę, minėdami ir tas kompetencijas, kurias tikėtina nebuvo apibrėžtos priimant juos į darbą. Pasisakymuose išryškėjo kelios grupės kompetencijų (žr. 29 lentelę):

- specifinės-profesinės,
- socialinės (komunikavimo, socialiniai įgūdžiai, pozityvi nuostata į kalinamuosius),
- asmeninės (aukšta moralė, savitvarda, motyvacija, kūrybiškumas).

Akivaizdu, kad šiame darbe svarbiausios specifinės, profesinės, tiesioginiam darbui reikalingos kompetencijos. Tai paminėjo visi 6 informantai. Iš socialinių kompetencijų svarbiausia komunikavimo (5 pasisakymai).

29 lentelė

Socialinės reabilitacijos specialistui reikiamų kompetencijų analizė								
Informantai	KOMPETENCIJOS							
	Teigiamas požiūris	Komunika bilumas	Specifinės, profesinės Kompetencijos	Motyvacija	Socialiniai įgūdžiai	Kūrybiškumas	Savitvarda	Aukštos moralės lygis
R1	+	+	+		+			
R2		+	+					
R3	+	+	+	+				
R4		+	+			+	+	
R5		+	+			+	+	
R6	+		+	+				+

Šiaulių tardymo izoliatoriaus socialinės reabilitacijos specialistai sieja su teisinės bazės žinojimu, mokėjimu pritaikyti socialinę reabilitaciją reglamentuojančius teisės aktus veikloje, gebėjimą taikyti tikslines programas, bei bendrą raštingumą. Tai patvirtina Socialinės reabilitacijos skyriaus būrio viršininko aprašymas (2015, Nr. 1-47), kuriame įvardijami specialūs reikalavimai šias pareigas einančiam valstybės tarnautojui: ne žemesnis kaip aukštasis neuniversitetinis išsilavinimas, teisės aktų, reglamentuojančių socialinę išmanymas, informacijos sisteminimas, gebėjimas savarankiškai planuoti, organizuoti savo veiklą, gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti. Komunikabilumą informantai išskyrė

dėl kasdieninio bendravimo su suimtaisiais (nuteistaisiais) reikmės. Trys iš šešių atsakymus pateikusių informantų tvirtino, kad socialinis darbas su kalinamais asmenimis neįmanomas be teigiamo požiūrio į kalinamuosius asmenis. Būrio viršininkai, kurie tiesiogiai dirba su suimtaisiais (nuteistaisiais) pažymėjo, kad jų kasdieninei veiklai reikalinga savitvarda. Manytume, kad svarbus pokytis vertinant darbuotojui reikalingas kompetencijas, yra moralės aktualizavimas. Nors tai pažymėjo tik vienas informantas, ši asmeninė vertybė turėtų būti labai svarbi analizuojamoje tematikoje.

4.3.4 Visuomenės pasitelkimas socialinės reabilitacijos veiklai įgyvendinti

Vykdydami socialinio užimtumo ir socialinės reabilitacijos veiklą Šiaulių tardymo izoliatoriaus darbuotojai bendradarbiauja su savanoriais, nevyriausybinėmis organizacijomis, ugdymo, kultūros įstaigomis. Siekiant išsiaiškinti šių grupių veiksmingumą organizacijoje vykdomam kalinamų asmenų reabilitacijos procesui, pateikiama informantų atsakymų analizė (žr. 30 lent.).

30 lentelė

Savanorių, NVO ir VO veiklos pasitelkimas įgyvendinant socialinę kalinamųjų reabilitaciją		
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos	Informantų argumentai
Auga sąveika tarp institucijų	Teigiama įtaka įkalinimo įstaigos darbuotojų motyvacijai (1)	<[...]savanoriai turi itin aukštą motyvacijos lygį, iš jų gali pasimokyti ir mūsų darbuotojai> (R1);
	Teigiama įtaka patiems savanoriams (1)	<[...] visų, kurie savanoriauja, veikla pasiteisina (R5);
Kompetentinga pagalba įkalinimo įstaigoms	Pagalba socialinėje reabilitacijoje (2)	<[...]savanoriai, NVO padeda socialinės reabilitacijos procese (R4); <[...] įvardintos grupės ženkliai padeda suimtųjų (nuteistųjų) reabilitacijos procesui> (R3);
Išplėtos kalinamųjų užimtumo galimybės	Daugėja socialinio užimtumo paslaugų (3)	<[...]ženkliai padidėja užimtumo įvairovė pagal turinį> (R2);
		<[...]padidėjo užimtumas ne tik nuteistųjų, bet ir užimtųjų (R4);<[...] organizuojami įvairūs renginiai, įvairių terapijų užsiėmimai (R4);
Keičia kalinamųjų požiūrį į socialinę reabilitaciją	Auganti kalinamųjų motyvacija (2)	<[...]įstaigoje laikomi asmenys noriai dalyvauja tokio tipo užsiėmimuose> (R1);<[...] motyvuoja ir skatina visus, į resocializacijos bei užimtumo procesą įsitraukusius asmenis aktyviau dalyvauti> (R6);
	Teigiamai įtakoja kalinamųjų emocinę būseną (1)	<[...]tokio tipo veikla teigiamai įtakoja suimtųjų (nuteistųjų) emocinę būseną> (R1);
	Skatina palaikyti bendravimo ir socialinius įgūdžius (3)	<[...]įkalinti asmenys gauna galimybę bendrauti su asmenimis iš laisvės, o ne tik su pataisos įstaigos darbuotojais, tai padeda neatitrūkti nuo visuomenės, gerina bendravimo ir kitus socialinius įgūdžius> (R2);<[...] suimtiesiems patinka bendrauti su žmonėmis iš laisvės (R5);<[...] daugumai čia esančių tai yra įdomu, todėl minėtų organizacijų paskaitos, užsiėmimai yra aktyviai

Išskirtos kategorijos liudija, kad visuomenės įsitraukimas į kalinamųjų socialinę reabilitaciją turi teigiamą poveikį. NVO, savanorių dalyvavimas palengva keičia pačių kalinamųjų požiūrį į užimtumą ir socialinę reabilitaciją. Įsitraukę NVO ir savanoriai yra didelė pagalba SRS, nes darbų apimtys didelės. Remiantis Šiaulių tardymo izoliatoriaus savanoriškos veiklos organizavimo aprašu¹, Šiaulių tardymo izoliatorius įsipareigoja organizuoti savanorišką veiklą įstaigos viduje, o savanoriai ją atlieka vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos savanoriškos veiklos įstatymu, šiuo Aprašu, kitais Lietuvos Respublikos įstatymais. 2017 metais organizacija turi 17 su visuomeninėmis organizacijomis ir savanoriais pasirašytų, galiojančių bendradarbiavimo sutarčių. Iš gautų informantų atsakymų galime pastebėti, kad visi įstaigoje dirbantys specialistai palankiai vertina minėtų organizacijų pagalbą vykdant socialinį užimtumą ir reabilitaciją. Remiantis 30 lentelėje pateikta informacija, išskiriamos šios, reabilitacijos procesą teigiamai įtakojančios savybės:

- a) savanorių grupėms būdingas aukštas motyvacijos lygis;
- b) didėjanti socialinio užimtumo paslaugų pasiūla įkalinimo įstaigose;
- c) gerėjantys kalinamųjų asmenų bendravimo ir kiti socialiniai įgūdžiai.

Pasak R2, Šiaulių tardymo izoliatoriuje resocializacijos procese dalyvaujančių savanorių grupių, nevyriausybinų ir vyriausybinių organizacijų socialinės veiklos efektyvumą sunku išmatuoti kitaip, nei pasitelkiant statistines priemones, todėl remiamasi ir suimtųjų ir nuteistųjų išreikšta nuomone išreiškiamu noru dalyvauti siūlomuose veiklose. Iš visų šešių šia tema pasisakiusių informantų, penki teigė, kad įstaigoje laikomi asmenys tokio tipo užsiėmimuose dalyvauja noriai.

4.3.5 Socialinės reabilitacijos gerinimo galimybės organizaciniame ir valstybiniame lygmenyse

Lentelėse (žr. 31, 32 lent.) pateikiama susisteminta interviu metu gauta medžiaga apie galimybes gerinti socialinės reabilitacijos ir užimtumo procesų įgyvendinimą įkalinimo įstaigose. Išskiriamas organizacijos lygmuo (žr. 31 lent.) ir atskirai pateikiamos galimos proceso valdymo gerinimo galimybės valstybės lygiu (žr. 32 lent.).

31 lentelė

Įgyvendinimo, vykdymo gerinimo galimybės organizaciniu lygmeniu		
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos	Informantų argumentai
	Naujų darbuotojų pritraukimas (1)	<[...]> plėtojant užimtumą atsiranda poreikis papildomų žmogiškųjų išteklių – nebeužtenka

¹Šiaulių tardymo izoliatoriaus savanoriškos veiklos organizavimo tvarkos aprašas, patvirtintas 2016 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. 1/01-194.

Socialinės reabilitacijos procesų tobulinimas		darbuotojų> (R2);
	Dinaminės apsaugos įdiegimas (1)	<[...]> tikėtina, kad socialinės reabilitacijos procesams ir valdymui teigiamos įtakos turės dinaminės priežiūros įdiegimas> (R2);
	Suimtųjų adaptacijos proceso kaita (1)	<[...]> reikia pradėti dirbti su tik ką atvykusiu asmeniu, nes tada kyla daugiausiai problemų> (R3);
	SRS darbo krūvio mažinimas (2)	<[...]> dinaminės priežiūros diegimas, kas leistų sumažinti būrio viršininko krūvį> (R4); valdyti procesą būtų lengviau, jei kiekvienam būrio viršininkui tektų mažesnis suimtųjų skaičius> (R5);
Kalinamųjų užimtumo didinimas	Kalinamųjų užimtumo didinimas (3)	<[...]> kuo daugiau įvairaus pobūdžio užsiėmimų> (R1); <[...]> kad kalinami asmenys kuo daugiau laiko praleistų už kameros ribų> (R1); <[...]> reikia įgyvendinti galimybę suimtiesiems dirbti, nes užimtumas ir prasminga veikla neleidžia žmogui prasimanyti neteisėtų dalykų> (R3);
	Kalinamųjų požiūrio į SR kaita (2)	<[...]> reikėtų daugiau laiko skirti kaliniams, jų asmenybės funkcijų atkūrimui> (R5); <[...]> reikalinga keisti ne tik dirbančių pareigūnų, bet ir pačių suimtųjų (nuteistųjų) neigiamą požiūrį į minėtus procesus> (R6);
Tinkamas finansų valdymas ir infrastruktūros tolesnis gerinimas	Tinkamas finansavimas (1)	<[...]> vienas iš pagrindinių socialinės reabilitacijos įgyvendinimo gerinimo problemų yra lėšų trūkumas> (R6);
	Infrastruktūros tolesnis gerinimas (2)	<[...]> socialinės reabilitacijos procesus būtų galima gerinti pirmiausiai gerinant fizinės sąlygas įstaigoje> (R2); <[...]> trūksta patalpų, kuriuose būtų galima teikti papildomas užimtumo paslaugas> (R6);

32 lentelė

Įgyvendinimo, vykdymo gerinimo galimybės valstybiniu lygmeniu		
Tęstinės nuteistųjų integracijos klausimo aktyvesnis sprendimas	Tęstinė nuteistųjų integracija (2)	<[...]> valstybės lygmeniu reikalinga kurti adaptacijos centrus, kuriuose būtų suimtieji ir nuteistieji dar kurį laiką galėtų gauti reikiamą pagalbą> (R1); <[...]> svarbiausia yra darbas – profesijų mokymas, profesinių kvalifikacijų įgijimas ir praktiniai įgūdžiai, kad maksimaliai didinti galimybes išėjus į laisvę integruotis į darbo rinką> (R2);
	Įkalintųjų asmenų įdarbinimo galimybė (1)	<[...]> valstybės mastu, manau, prioritetas turėtų būti – įkalintųjų asmenų darbas> (R2);
Fizinės ir psichinės kalinamųjų sveikatos gerinimas	Nuteistųjų ligų gydymas (1)	<[...]> labai svarbu yra nuteistųjų gydymas ir reabilitacija (priklausomybės, psichikos ligos ir t.t.)> (R2);
Požiūrio į kalinamus asmenis ir kalinimo įstaigose vykdomą socialinės reabilitacijos veiklą keitimas	Humaniško požiūrio į kalinamuosius asmenis sklaida (2)	<[...]> reikalingas humaniškesnis požiūris į kalinamus asmenis> (R3); <[...]> turi pasikeisti požiūris į suimtuosius> (R5);
Socialinėje reabilitacijoje dirbančių pareigūnų darbo optimizavimas ir tinkamas	Pareigūnų finansinis skatinimas (1)	<[...]> dėl nedidelių atlyginimų susidariusi pareigūnų motyvavimo problema... turėtų būti sprendžiama valstybiniu lygmeniu> (R3);

finansavimas	SRS plėtra (2)	<[...]> ne mažinti, kaip yra dabar, o didinti reabilitaciją įgyvendinančių darbuotojų skaičių ir jų pritraukimą> (R4); <[...]> Derėtų apsvarstyti būrio viršininkų darbo krūvio mažinimą> (R5);
	SRS funkcijų tobulinimas (1)	<[...]> siekti kokybės, o ne kiekybės, mažiau siekti „popierinių“ rezultatų (R4);
Finansavimo didinimas sąlygų socialinei reabilitacijai įgyvendinti kalinimo įstaigose	Infrastruktūros gerinimas (2)	<[...]> geresnė infrastruktūra leistų organizuoti daugiau užsiėmimų> (R1); kalinamųjų asmenų gyvenimo sąlygos... turėtų būti sprendžiama valstybiniu lygmeniu> (R3);
	Dinaminės apsaugos diegimas (1)	<[...]> privalu kuo greičiau pradėti dinaminės apsaugos diegimą> (R6);
	Tinkamas finansavimas (1)	<[...]> infrastruktūros, reabilitacijos paslaugų gerinimui reikalingos lėšos> (R6);

Efektyvus socialinio užimtumo ir reabilitacijos valdymo procesas sudaro galimybę organizacijai pasiekti užsibrėžtų SR tikslų. Vienas iš 2017 metų izoliatoriaus vadovams keliamų tikslų yra didinti resocializacijos veiksmingumą. Informantų pateiktų atsakymų analizė parodė, kad įgyvendinimo bei vykdymo gerinimo galimybės organizaciniu ir valstybiniu lygmeniu beveik nesiskyrė. Įvardijamos šios socialinės reabilitacijos veiksmingumo didinimo galimybės:

Dinaminės apsaugos diegimas organizacijose; Dinaminė apsauga tai – santykiai tarp darbuotojų ir nuteistųjų, bendravimas, kaupiamos žinios apie atliekančius bausmę asmenis bei jų pažinimas, prasmingų nuteistiesiems užsiėmimų pritaikymas (Galdikaitė, Kiričenko, 2016). Ši priemonė Lietuvoje pradėta taikyti bendradarbiaujant su Norvegijos karalystės pataisos tarnybų pareigūnų rengimo akademija KRUS. Tiesiogiai bendradarbiaudamas su suimtaisiais ir nuteistaisiais, dinaminės apsaugos pareigūnas turi galimybę pažinti asmenį, prognozuoti asmens ketinimus ir įtakoti elgesį teigiama linkme. Dinaminę apsaugą Šiaulių tardymo izoliatoriuje įvedimas planuojamas 2017 metų rugsėjo mėnesį.

Kalinamųjų ir pareigūnų neigiamo požiūrio į reabilitacijos procesą kaita; Gerų kalinamųjų ir pareigūnų santykių problematika valstybinių lygmeniu išryškėjo 2001 metais, kai vienuoliktose Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą ataskaitoje buvo konstatuojami itin formalūs ir tolimi kalinamųjų ir pareigūnų santykiai, o bendravimas su kalinamaisiais vertinamas kaip šalutinis darbo aspektas. Komisija konstatavo, kad pareigūnų ir kalinamųjų santykių kaitai reikalingas tinkamas ir parengtas personalas, kuris žino, kaip teisingai formuoti savo santykius su kalinamaisiais, ir žiūri į savo darbą ne tik kaip į tarnybos vietą, bet ir kaip į profesiją.

Būrio viršininkų darbo krūvio mažinimas siekiant įtakoti jų darbo kokybę; Šiaulių tardymo izoliatoriaus būrio viršininkų nuomonę patvirtina 2016 metais pataisos įstaigų nuteistųjų resocializacijos ir integracijos į visuomenę tyrimas (Galdikaitė, Kiričenko), kuriame patvirtinama itin

didelio vienam šios srities specialistui priskiriamo nuteistųjų skaičiaus, daug laiko reikalaujančios darbo su dokumentais funkcijos, bei papildomų funkcijų priskyrimo problematika.

Galimybė suimtiesiems (nuteistiesiems) praleisti daugiau laiko už kameros ribų; Ši galimybė tiesiogiai susijusi su fizinių sąlygų gerinimu, papildomo personalo problemos išsprendimu geresnių sąlygų savanorių grupių, nevyriausybinių ir vyriausybinių organizacijų socialinių paslaugų suteikimui.

Fizinių sąlygų gerinimas; Socialiniam užimtumo ir reabilitacijos efektyvesniam valdymui organizuoti reikalinga palankesnė infrastruktūra, kuri suteiktų ne tik geresnes gyvenimo sąlygas kalinamiesiems, bet ir pagerintų darbuotojų darbo sąlygas. Papildomos patalpos suteiktų galimybę suimtiesiems ir nuteistiesiems daugiau laiko praleisti už kameros ribų. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarime dėl laisvės atėmimo vietų modernizavimo programos patvirtinimo (TAR, 2014-07-29, Nr. 10619) pažymima, kad Šiaulių miesto pakraštyje naujojo tardymo izoliatoriaus – pataisos namų statybą planuojama baigti 2021 metais.

Personalo trūkumo problemos sprendimas; Remiantis Kalėjimų departamento socialinės reabilitacijos tarnybų veiklos 2015 metų ir 2016 metų ataskaitomis, 2016 metais Šiaulių tardymo izoliatoriuje būrio viršininkų skaičius sumažintas 2 etatais, t.y. veikloje dalyvavo 11 būrio viršininkų. 2016 metų Kalėjimo departamento veiklos ataskaitoje pažymima, kad departamentui pavaldžių įstaigų personalas nuolat mažėjo, (2012 m. – 3063 darbuotojų, 2016 m. – 2946 darbuotojų), tačiau kryptingai mažėjo ir įstaigose laikomų suimtųjų skaičius (2012 m. – 9729 asmenų, 2016 metais). Galima daryti išvadą, kad personalo trūkumo problemos atsiradimą valstybės kalinimo sistemos socialinei reabilitacijai keliama didesni reikalavimai, o ne turimų specialistų skaičius.

Nuteistųjų ligų gydymas; Nuteistųjų, turinčių priklausomybę alkoholio, narkotinėms, psichotropinėms medžiagoms gydymo tvarką nustato Lietuvos Respublikos teisingumo ir sveikatos apsaugos ministrų priklausomybės ligomis sergančių nuteistųjų gydymo laisvės atėmimo vietose bendras įsakymas (Nr. 118/V-234). Minėtų ligų gydymas nėra privalomas, todėl tam, kad šis procesas būtų sėkmingas, reikalinga pačių nuteistųjų motyvacija ir noras dalyvauti. Remiantis Kalėjimų departamento 2016 metų ataskaita, asmenų, priklausomų nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų, lyginant su 2015 metais, sumažėjo 11,4 procentais. Skaičiaus mažėjimą laisvės atėmimo vietų aprūpinimas narkotinių ir psichotropinių medžiagų atlikimo testais, vaizdo registratoriais, trijų, naujų narkomanijos prevencijos programų įvedimas ir vykdymas.

Įkalinųjų asmenų įdarbinimo galimybė. Remiantis Kalėjimų departamento 2016 metų ataskaita, 2016 metais darbu aprūpinti 37% visų šalyje esančių nuteistųjų. Šiaulių tardymo izoliatoriuje dirbo visi, bausmę įkalinimo įstaigoje atlikti palikti nuteistieji. Tačiau, per 2014 – 2017 metus nebuvo įdarbintas

nei vienas suimtas. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (Žin., 1996-02-09, Nr. 12-313) 40 straipsnis numato suimtųjų į darbą galimybę. Darbas yra viena iš efektyviausių užimtumo, bei socialinės rehabilitacijos priemonių. Asmuo. Kuris turi nuolatinį darbą, nepraranda savo darbinių sugebėjimų, dažnai atvejais įgauna reikiamos patirties, kuri pasitarnauja minėtų asmenų integracijos procesui. Pasak vieno iš apklausoje dalyvavusių socialinės rehabilitacijos srities vadovų (R1), tęstinė integracija privalo būti užtikrinama kiekvienam, bausmę atlikusiam asmeniui.

Siekiant apibendrinti gautus rezultatus, paskutinėje kokybinio tyrimo skyriaus jungtinėje lentelėje pateikiamos visos, tyrimo rezultatų analizės metu sukurtos Reikšmingos kategorijos ir Subkategorijos (žr. 33 lent.)

33 lentelė

Kokybinio tyrimo rezultatų apibendrinimas	
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos
Pokyčiai socialinės rehabilitacijos juridinėje ir administravimo aplinkoje	Teisinės bazės kaita (2)
	Administravimo struktūrų kaita (1)
Išplėtos kalnamųjų užimtumo galimybės	Daugiau užimtumo paslaugų, programų (4)
	Visų kalnamųjų įtraukimas į užimtumo programas (1)
	Kalnamųjų poreikius tenkinančios paslaugos
	Daugiau ir įvairesnės užimtumo paslaugos (3)
Sukurta infrastruktūra užimtumui	Įsteigtas suaugusių mokymo skyrius (2)
	Daugiau patalpų užimtumui (2)
	Gerėsnė infrastruktūra ir aprūpinimas priemonėmis (2)
Visuomenės požiūrio į kalnamuosius asmenis kaita	NVO ir savanorių įsitraukimas (2)
Kalnamųjų požiūrio į socialinę rehabilitaciją kaita	Auga pačių kalnamųjų motyvacija (1)
<i>Veiksniai, stabdę socialinės rehabilitacijos gerinimo procesus</i>	
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos
Socialinės rehabilitacijos ir užimtumo administravimo problemos	Nuolat dirbančių psichologų trūkumas (1)
	Problemos suderinant kelias socialinės rehabilitacijos priemones (3)
	Suimtųjų diferenciacijos stoka (1)
Išaugęs SRS darbuotojų darbo krūvis ir atsakomybė	Didelė būrio viršininkų apkrova vadovavimo, administravimo, priemonių atrankos funkcijomis (3)
	Problemos užtikrinant paslaugų kokybę (2)
Kalnamųjų fizinė, psichinė būsenos	Kalnamųjų neigiamas požiūris, agresijos kontrolė (3)
Socialinės rehabilitacijos teisinio reglamentavimo nepastovumas	Dažna teisės aktų kaita (2)
Dar gana žema kalnamųjų motyvacija dalyvauti socialinėje rehabilitacijoje	Kalnamųjų motyvacijos stoka (1)
<i>Laisvės atėmimo vietų modernizavimo įtaka socialinės rehabilitacijos kaitai</i>	
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos
Personalo kvalifikacijos kėlimas	Organizuojami mokymai (2)
	Grįžtamasis ryšys iš personalo apie veiklos gerinimą (2)
Atnaujinama infrastruktūra	Gerėjančios darbo sąlygos darbuotojams (4)
	Gerėjančios gyvenimo sąlygos nuteistiesiems (3)
	Užimtumas susiejamas su savo aplinkos gerinimu (1)
Resocializacijos proceso rezultatų gerėjimas	Programų įvairovė didina resocializacijos rezultatus (1)
Sąveikos tarp kalnamųjų ir darbuotojų gerėjimas	Keičiasi suimtųjų (nuteistųjų) ir pareigūnų santykiai (2)
	Mažesnis nepatenkintų kalnamųjų paslaugomis (1)

<i>Socialinės rehabilitacijos skyriaus veiklos analizė</i>	
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos
Socialinės rehabilitacijos veiklos planavimas	Programos planuojamos tikslingai (1)
	Programos planuojamos ir kuriamos atsižvelgiant į nuteistųjų poreikius (1)
	Planuojama daugiau ir įvairių paslaugų (2)
	Planuojant numatomas tikslas, rezultatai (3)
Organizavimas	Socialinės rehabilitacijos ir užimtumo paslaugų įgyvendinimas (4)
	Laisvanoriško pasirinkimo galimybių sudarymas (1)
Vadovavimas	Programos parinkimas atsižvelgiant į poreikius ir kalinamojo būklę (1)
	Tikslinių programų pritaikymas (1)
Kontrolė	Socialinės rehabilitacijos procesų, efektyvumo vertinimas (3)
<i>Savanorių, NVO ir VO veiklos pasitelkimas įgyvendinant socialinę kalinamųjų rehabilitaciją</i>	
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos
Auga sąveika tarp institucijų	Teigiama įtaka įkalinimo įstaigos darbuotojų motyvacijai (1)
	Teigiama įtaka patiems savanoriams (1)
Kompetentinga pagalba įkalinimo įstaigoms	Pagalba socialinėje rehabilitacijoje (2)
Išplėtos kalinamųjų užimtumo galimybės	Daugėja socialinio užimtumo paslaugų (3)
Keičia kalinamųjų požiūrį į socialinę rehabilitaciją	Auganti kalinamųjų motyvacija (2)
	Teigiamai įtakoja kalinamųjų emocinę būseną (1)
	Skatina palaikyti bendravimo ir socialinius įgūdžius (3)
<i>Įgyvendinimo, vykdymo gerinimo galimybės organizaciniu lygmeniu</i>	
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos
Socialinės rehabilitacijos procesų tobulinimas	Naujų darbuotojų pritraukimas (1)
	Dinaminės apsaugos įdiegimas (1)
	Suimtųjų adaptacijos proceso kaita (1)
	SRS darbo krūvio mažinimas (2)
Kalinamųjų užimtumo didinimas	Kalinamųjų užimtumo didinimas (3)
	Kalinamųjų požiūrio į SR kaita (2)
Tinkamas finansų valdymas ir infrastruktūros tolesnis gerinimas	Tinkamas finansavimas (1)
	Infrastruktūros tolesnis gerinimas (2)
<i>Įgyvendinimo, vykdymo gerinimo galimybės valstybiniu lygmeniu</i>	
Reikšminės kategorijos	Subkategorijos
Tęstinė nuteistųjų integracijos klausimo aktyvesnis sprendimas	Tęstinė nuteistųjų integracija (2)
	Įkalinamųjų asmenų įdarbinimo galimybė (1)
Fizinės ir psichinės kalinamųjų sveikatos gerinimas	Nuteistųjų ligų gydymas (1)
Požiūrio į kalinamus asmenis ir kalinimo įstaigose vykdomą socialinės rehabilitacijos veiklą keitimas	Humaniško požiūrio į kalinamuosius asmenis sklaida (2)
Socialinėje rehabilitacijoje dirbančių pareigūnų darbo optimizavimas ir tinkamas finansavimas	Pareigūnų finansinis skatinimas (1)
	SRS plėtra (2)
	SRS funkcijų tobulinimas (1)
Finansavimo didinimas sąlygų socialinei rehabilitacijai įgyvendinti kalinimo įstaigose	Infrastruktūros gerinimas (2)
	Dinaminės apsaugos diegimas (1)
	Tinkamas finansavimas (1)

Tyrimo analizės metu paaiškėjo, kad didžiausi teigiami pokyčiai įvyko socialinės rehabilitacijos juridinėje ir administravimo aplinkoje, ko pasekoje išplėtos kalinamųjų užimtumo galimybės, sukurta daugiau ir įvairesnių užimtumo paslaugų. Pokyčiai infrastruktūros srityje lėmė daugiau patalpų

užimtumui, suaugusiųjų mokymo skyriaus atsiradimą. SR darbuotojai aprūpinti kompiuterinėmis ir kitomis kasdieniniam darbui efektyvinti skirtomis priemonėmis. Šiaulių tardymo izoliatoriaus SR specialistai teigiamai vertino savanorių, vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų veiklą. Minėtos organizacijos atlieka dalį socialinės reabilitacijos ir socialinio užimtumo vykdymo funkcijų. Savanorių veikla pasižymi aukštu motyvacijos lygiu, kuris turi teigiamos įtakos ne tik kalinamiesiems, bet ir organizacijos darbuotojams. Pažymėta, kad bendro darbo rezultatas – kalinamųjų požiūrio į socialinę reabilitaciją kaita. 2009 metais pradėto, ir šiuo metu tebevykstančio laisvės atėmimo vietų modernizavimo proceso pagrindiniai siekiai yra infrastruktūros atnaujinimas, resocializacijos procesų rezultatų gerinimo galimybė ir aktyviai vykdomas personalo kvalifikacijos kėlimas, siekiant geresnės sąveikos tarp kalinamųjų ir įkalinimo įstaigų personalo.

Analizuojant galimus neigiamus SR faktorius paaiškėjo, kad dažna įstatymų kaita lėmė didesnę būrio viršininkų darbo krūvį. Suimtujų diferenciacijos stoka, adaptacijos funkcijų nepakankamumas neigiamai įtakojo šių asmenų emocinę būseną, motyvacijos lygį, lėtino išitraukimą į organizuojamą socialinę veiklą. Dėl nebaigtų, prieš suimtuosius vykdomų teisminių procesų ir juos kamuojančios nežinomybės, būrio viršininkai savo kasdieninėje veikloje susiduria su suimtujų neigiamu požiūriu, agresijos kontrolės stoka.

Socialinės reabilitacijos skyriaus veiklos analizės metu prieita išvados, kad socialinės reabilitacijos ir socialinio užimtumo programos planuojamos ir vykdomos tikslingai, atsižvelgiant į suimtujų ir nuteistųjų asmenų poreikius. Planuojant yra numatomas tikslas ir laukiami rezultatai, siekiama kurti daugiau ir įvairesnių paslaugų. Programos parenkamos atsižvelgiant į kalinamojo poreikius ir esamą būklę, parenkant ir vykdant programas taikomas laisvanoriškumo principas. Siekiant teikiamų socialinių paslaugų efektyvumo, vykdomas SR procesų vertinimas.

SR įgyvendinimo, vykdymo gerinimo galimybės organizaciniu lygmeniu identifikuotos SR procesų tobulinimo, kalinamųjų užimtumo, finansų valdymo ir infrastruktūros srityse. Tardymo izoliatoriaus SR specialistai proceso įgyvendinimo ir gerinimo galimybes valstybiniu lygmeniu išvelgia nuteistųjų tęstinės integracijos, nuteistųjų fizinės ir psichinės gerinimo, požiūrio į kalinamuosius, SR dirbančių pareigūnų darbo optimizavimo ir tinkamo finansavimo, bei finansinio didinimo sąlygų socialinei reabilitacijai įgyvendinti kalinimo įstaigose srityse

4.4 Įkalinimo įstaigų socialinės reabilitacijos veiklos tobulinimo kryptys

Šiaulių tardymo izoliatoriuje atliktų kokybinio ir kiekybinio tyrimų rezultatų analizės metu gauti duomenys apie organizacijoje vykdomo socialinės reabilitacijos proceso privalumus ir trūkumus bei tobulinimo galimybes. Darytina išvada, kad Tardymo izoliatoriaus darbuotojai ir įstaigoje kalinami asmenys yra dvi, skirtingą požiūrį į organizacijoje vykdomą socialinę reabilitaciją turinčios asmenų grupės. Tam, kad socialinė reabilitacija būtų veiksminga, būtina šių grupių konstruktyvi sąveika. Siekiant įvardinti SR veiklos tobulinimo kryptis, šiame skyriuje analizuojami bei interpretuojami SR specialistų ir suimtųjų (nuteistųjų) pateiktų nuomonių rezultatai (žr. 34 lent.)

34 lentelė

Kokybinio ir kiekybinio tyrimų rezultatų analizė

KOKYBINIS TYRIMAS		KIEKYBINIS TYRIMAS	
Reikšminės kategorijos	SRS specialistai	Reikšminės kategorijos	Kalinamieji asmenys
Personalo kvalifikacijos kėlimas	-Organizuojami mokymai; -Grįžtamasis ryšys iš personalo apie veiklos gerinimą.	SR srities darbuotojų vertinimas	Geriausiai vertina medicinos darbuotoją ir būrio viršininką, mažai pagalbos teikia prižiūrėtojai ir mokytojai.
Resocializacijos procesų rezultatų gerėjimas	-Keičiasi suimtųjų (nuteistųjų) ir pareigūnų santykiai; -Mažesnis nepatenkintų kalinamųjų paslaugomis skaičius.	Būrio viršininko pagalba	Vertina prašymų priėmimą, pasiūlymų ir reikalingos informacijos suteikimą. Būrio viršininkai nėra linkę spręsti konfliktinių situacijų.
SR įgyvendinimo gerinimo galimybės	-SR procesų tobulinimas; -Kalinamųjų užimtumo didinimas; -Tinkamas finansų valdymas; -Tęstinė integracija; -Požiūrio į kalinamuosius asmenis ir vykdomą SR kaita; - Kalinamųjų įdarbinimo galimybė.	SR įgyvendinimo bei vykdymo gerinimo pasiūlymai	-Pareigūnų požiūrio į SR kaita; -Kalinamųjų užimtumo didinimas; -Infrastruktūros tolesnis gerinimas; -SR organizavimo tobulinimas; -SR funkcijų tobulinimas.
SR veiklos planavimas	-Programos atsižvelgiant į nuteistųjų poreikius; -Planuojama daugiau ir įvairių paslaugų; -Planuojant numatomas tikslas ir rezultatai.	Dalyvavimas SR programose	Libiausiai vertina laisvalaikio užimtumo, fizinio lavinimo, švietimo programos. Nesidomi pilietinio ugdymo bei savižudybių ir savęs žalojimo programomis.
Sukurta infrastruktūra užimtumui	-Laisvanoriško pasirinkimo galimybių sudarymas; -Kalinamųjų motyvacijos stoka.	Mokymosi galimybės išnaudojimas	Vieningo susidomėjimo neaptikta, kas ketvirtas respondentas nebuvo apie tokią galimybę informuotas, mokosi 16,8 % apklaustųjų.
Pokyčiai SR juridinėje ir administracinėje aplinkoje	-Teisinės bazės kaita; -Administravimo struktūrų kaita.	SR įtaka kalinamųjų gyvenimui	Daugiau nei pusė apklaustųjų teigė, kad SR procesas tiesiogiai įtakoja gyvenimą nelaisvėje.
Išplėtos kalinamųjų užimtumo galimybės	-Daugiau užimtumo paslaugų, programų; -Visų kalinamųjų įtraukimas į užimtumo programas; -Kalinamųjų poreikius tenkinančios	Adaptacijos ir integracijos veiksmingumo vertinimas	Veiksmingiausios priemonės yra sportas bei užimtumo programos, tačiau naudotis šiomis priemonėmis leidžiama ne dažniau, nei kartą per dvi savaites. Kalinamieji nelinek

	paslaugos.		pasitikėti TI personalo pagalba bei mokymosi priemonėmis.
SR ir užimtumo administravimo problemos	Nuolat dirbančių psichologų trūkumas; Suimtųjų diferenciacijos stoka; Problemos suderinant kelias SR priemones.	SR procesą neigiamai įtakojantys veiksniai	Didžiausią diskomfortą kelia buitinės sąlygos ir psichologinė savijauta, pabrėžiami nuolatiniai konfliktai su TI personalu.

34 lentelėje pateikti SRS specialistų ir kalinamųjų teiginiai suponuoja, kad SRS specialistų veikla daro teigiamą įtaką laisvės atėmimo įstaigoje kalinčių asmenų socializacijai. Darbuotojų stipriosios pusės yra gebėjimas planuoti ir kurti SR programas ir teikiamas užimtumo paslaugas. Būrio viršininkai sugeba motyvuoti kalinamuosius dalyvauti minėtuose procesuose, suimtieji (nuteistieji) pozityviai vertina dalyvavimą SR veiklose. Silpniausios organizacijos veiklos sritys – organizavimas ir žmogiškieji išteklių. Tyrimo metu paaiškėjo, kad būrio viršininkų darbas nėra tinkamai paskirstytas, darbiniai rezultatai matuojami ne kokybiniais, o kiekybiniais rodikliais. Specialistų teigimu, darbo krūvis dažnai būna per didelis, didžiąją dienos dalį tenka praleisti kabinetuose. Kalinamųjų asmenų teigimu, užimtumo teikiamų paslaugų bei šių paslaugų kokybės pakanka, tačiau jas teikia nemotyvuotas, neretai konfliktiškas personalas. Darbuotojų kvalifikacijos kėlimas organizacijoje planuojamas ir vykdomas nuolat, tačiau personalas nėra tinkamai motyvuojamas, neturi galimybės dalyvauti problemų sprendimų priėmimo procesuose.

Įkalinimo įstaigos socialinės rehabilitacijos proceso dalyvių stiprybės ir silpnybės pateikiamos 35 lentelėje:

35 lentelė

Socialinės rehabilitacijos proceso dalyvių stiprybių ir silpnybių analizė

KOKYBINIS TYRIMAS		KIEKYBINIS TYRIMAS	
SRS specialistai		Kalinamieji asmenys	
Silpnybės	Stiprybės	Silpnybės	Stiprybės
<ul style="list-style-type: none"> • Žmogiškieji išteklių; • Didelė būrio viršininkų apkrova organizavimo, administravimo, priemonių atrankos funkcijomis; • Buitinės sąlygos; • Požiūris į kalinamuosius. 	<ul style="list-style-type: none"> • SR paslaugų planavimas; • Poreikius tenkinančios paslaugos; • Planuojamų programų tikslingumas; • Išplėtotą infrastruktūrą užimtumui; • SR palanki teisinė bazė kaita; • Gerėjančios darbo sąlygos. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neigiamas požiūris į TI personalą; • Motyvacijos stoka; • Agresijos kontrolės stoka. 	<ul style="list-style-type: none"> • Teigiamas SR įtakos vertinimas; • Dalyvavimas SR programose ir užimtume; • Auganti motyvacija.

Įvertinus 35 lentelėje pateiktas kiekybinio ir kokybinio tyrimų silpnybes ir stiprybes, atskiriems valdymo hierarchijos lygiams pateikiamos šios socialinės rehabilitacijos procesų tobulinimo priemonės:

Tardymo izoliatoriaus darbuotojams:

- *Darbinės veiklos optimizavimo galimybė.* Atlikus būrio viršininkų darbinių funkcijų analizę, dalį funkcijų perskirstyti ir perduoti dinaminės priežiūros, apsaugos ir priežiūros skyriaus pareigūnams. Sumažėjęs darbinis krūvis būrio viršininkams leistų daugiau dėmesio skirti kontaktiniam darbui su suimtaisiais.
- *Konfliktų sprendimo galimybė.* Ilgalaikis asmens izoliavimas nuo jo įprastinės aplinkos, šeimos, artimųjų, nepadeda socialinės rehabilitacijos procesui. SR proceso įgyvendinimas neįmanomas, jei tuo metu asmuo jaučiasi nesaugus, pyktas, jaučia nerimą, baimę, agresiją. Laisvės atėmimo vietose veikiančios psichologinės tarnybos atlieka tarpininko funkciją sprendžiant kalinamųjų tarpusavio, ar kalinamųjų ir pareigūnų tarpasmeninius konfliktus. Šių tarnybų tikslas – užtikrinti teisės aktų vykdymą psichologinės pagalbos ir socialinės rehabilitacijos srityje.
- *Užimtumo paslaugų plėtros galimybė.* Ribotą personalo panaudojimo problemą galima spręsti vienu metu užimtumo paslaugas suteikiant didesniam, nei vienoje kameroje esančiam suimtųjų skaičiui. Šia galimybe galima pasinaudoti tik tuo atveju, jei sutampa skirtingose kamerose kalinamųjų suimtųjų izoliacijos reikalavimai.
- *Organizacijos darbuotojų motyvacija.* Organizacijos darbuotojų skatinimas dalyvauti vykdomuose projektuose, teikti veiklos ir aptarnavimo kokybę gerinančius pasiūlymus, pasitarnautų ne tik organizacijos siektiniams tikslams, bet ir pačiai darbuotojų motyvacijai. Šiam procesui įgyvendinti būtų naudinga darbuotojams perleisti dalį atsakomybės, taip didinant jų įsitraukimą į minėtas veiklas.

Tardymo izoliatoriaus vadovybei:

- *Dinaminės priežiūros įdiegimo galimybė.* Ši priemonė Lietuvoje pradėta taikyti bendradarbiaujant su Norvegijos karalystės pataisos tarnybų pareigūnų rengimo akademija KRUS. Tiesiogiai bendradarbiaudamas su suimtaisiais ir nuteistaisiais, dinaminės priežiūros pareigūnas turi galimybę pažinti asmenį, prognozuoti asmens ketinimus ir įtakoti elgesį teigiama linkme. Šiuo metu dinaminė priežiūra sėkmingai taikoma Kauno tardymo izoliatoriuje ir Panevėžio pataisos namuose. Dinaminę priežiūrą vykdančios pareigūnai perima dalį SRS būrio viršininko funkcijų.
- *Užimtumo paslaugų kokybė.* Organizuoti periodines suimtųjų (nuteistųjų) apklausas, siekiant kurti tikslingesnes programas. Kalinamųjų asmenų apklausoje gali pasitarnauti ne tik naujų programų ir paslaugų kūrimu, bet ir esamų paslaugų tobulinimui.

- *Suimtųjų įdarbinimo galimybė.* Darbas yra viena iš efektyviausių socialinės reabilitacijos ir užimtumo priemonių. Užimti darbine veikla, kalinami asmenys nepraranda socialinių įgūdžių, bei turi ribotą galimybę užsiimti draudžiama veikla. Darbinėje veikloje sukaupia patirtis gali pasitarnauti suimtųjų (nuteistųjų) integracijai į visuomenę.
- *Kvalifikacijos kėlimo galimybė.* Siekiant skatinti neigiamo požiūrio į kalinamuosius asmenis kaitą, organizuoti mokymus/paskaitas visiems įstaigos darbuotojams, turintiems tiesioginį kontaktą su suimtaisiais ir nuteistaisiais. Bausmių vykdymo sistemoje yra svarbu nuolat didinti pareigūnų administracinius gebėjimus, sudaryti sąlygas mokytis visą gyvenimą – nuolat tenkinti pažinimo poreikius, siekti naujų kompetencijų ir kvalifikacijų, reikalingų praktinei veiklai ir tarnybos karjerai.¹

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos ministerijos vadovybei:

- *Infrastruktūros gerinimo galimybė.* Laisvės atėmimo vietų modernizavimo programos (TAR, 2014-07-29, Nr.-10619) nustatytais terminais įrengti naująjį tardymo izoliatorių, taip išsprendžiant didžiąją dalį infrastruktūros, buitinių sąlygų problemų. Šiame dokumente patvirtinta, kad naujojo Šiaulių tardymo izoliatoriaus statymo darbus planuojama baigti 2021 metais. Naujojo statinio tikslas
 - geresnės kalinamų asmenų gyvenimo sąlygos, vykdomos veiklos efektyvumas ir ekonomiškumas.
- *Teigiamo požiūrio į kalinamuosius asmenis sklaida.* Pasitelkus informacines priemones, skatinti visuomenę keisti požiūrį į kalinamuosius asmenis. Siektina, kad nuteistieji po bausmės atlikimo sėkmingai integruotųsi į visuomenę. Vaičekauskienės teigimu, geriausia visuomenę apsaugoti nuo nusikaltimų tada, kai nuteistiesiems yra sukuriamos sąlygos sugrįžti į visuomenę. Tai sumažina pakartotino nusikalstamumo riziką. Įkalinimas garantuoja tik laikiną visuomenės apsaugą, todėl svarbu sukurti sistemą, kuri aktyvintų ir remtų nuteistojo pastangas sugrįžti į visuomenę (Vaičekauskienė, 2002).

¹ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos mokymo centro 2015 metų veiklos ataskaita (2016-01-20, Nr. T8-105)

IŠVADOS

1. Mokslinėje literatūroje bausmės samprata siejama su galimybe vėl nusikalsti. Nusikalstamumo mažinimas yra ne tik valdžios institucijų, bet ir visuomenės spręstina problema. Kryptingai valdoma suimtųjų (nuteistųjų) socialinė rehabilitacija bei sėkminga integracija tapo Lietuvos bausmių sistemos ilgalaikė perspektyva. Mokslininkai SR procesą apibūdina nevienodai, tačiau čia išvelgiamas vienas bendras tikslas – kompleksinė pagalba asmeniui, kurios eigoje atsiranda nauda ir šeimai, bendruomenei, visuomenei ir pačiam asmeniui. Ne mažiau svarbus nuteistųjų socialinės rehabilitacijos uždavinys – pakartotinio nusikalstamumo (recidyvo) mažinimas. Kalėjimo departamento patvirtintos programos numato nuteistųjų įtraukimą į socialinę rehabilitaciją nuo pat atėjimo į įkalinimo įstaigą (adaptacija) iki pasirengimo vėl integruotis į visuomenę. Laisvės atėmimo įstaigos yra parengusios užimtumo programas. Teisinės nuostatos (bausmių vykdymas), asmenų kalinimo sąlygos, reglamentuojamos LR teisės aktais, griežti kalinamųjų ir administracijos darbuotojų tarpusavio santykiai sunkina suimtųjų (nuteistųjų) rehabilitacijos proceso užtikrinimą įkalinimo įstaigose. Mokslininkų tyrimai, penitencinės veiklos efektyvumo tyrimai, vykdyti Lietuvoje 2014-2016 m., liudija, kad socialinė (kriminalinė) kalinamų asmenų aplinka yra nepalanki asmenybės augimui, resocializacijai.
2. Teisės aktų analizė atskleidė, kad SR pagrindas yra žmogus. Įkalinimo įstaigų SR reglamentuojantys įstatymai taikomi, kai žmogus patenka į laisvės atėmimo įstaigą. Teisės aktai privalo būti taikomi taip, kad laisvės atėmimo bausmę atlikę asmenys sėkmingai integruotųsi į visuomenę ir nebeatliktų naujų nusikaltimų. Lietuvos Respublikos teisės aktai numato, kad nuteistųjų SR grindžiama nuteistųjų nusikalstamo elgesio rizikos valdymu ir atkuriamojo teisingumo įgyvendinimu. Administracinio konteksto analizė atskleidė, kad SR skyrių įkalinimo įstaigose veiklą tiesiogiai prižiūri Kalėjimų departamento resocializacijos skyrius. Vienas iš pagrindinių SR skyrių uždavinių – organizuoti Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų vykdymą. Individualų SR planą į įstaigą naujai atvykusiam asmeniui sudaro SRS būrių viršininkai. Rehabilitacijos paslaugų vykdymui pasitelkiami savanoriai, kitos vyriausybės bei nevyriausybės organizacijos. Šiuo būdu užtikrinamas pagrindinis rehabilitacijos principas - savanoriškumas, iniciatyva bei visų sąveikaujančių šalių noras pasiekti bendrą tikslą.
3. Mokslinėje literatūroje teigiama, kad naujasis viešasis valdymas yra viena iš paskutinių valdymo paradigmų. Modernizavimas ir privataus sektoriaus valdymo gerosios praktikos diegimas yra šios teorijos pagrindas ir ypatybė. Lietuvos bausmių vykdymo sistemos valdymas yra nukreiptas į laisvės

atėmimo bausme nubaustų asmenų skaičiaus mažinimą. Ši valdymo politika yra grindžiama valstybės baudžiamosios politikos tendencijomis ir pagrindu. Įgyvendinama Teisinės sistemos reforma nurodo aiškias kryptis ir šios sistemos valdymo kaitos politikai. Siekis mažinti laisvės atėmimo bausmes suponuoja ir valdymo politikos kaitos šioje srityje tikslus bei uždavinius. Siektina, kad statutinės organizacijos taptų tokios, kurios teiktų paslaugas piliečiams. Statutinės organizacijos orientuojamos į šią pusę, siekiant efektyviai įgyvendinti organizacijų tikslus.

4. Atlikus socialinę rehabilitaciją gaunančių asmenų nuomonės tyrimą paaiškėjo, kad socialinės rehabilitacijos paslaugų kaita organizacijoje vyko teigiama linkme. Vyraujantys teikiamų paslaugų trūkumai egzistuoja dėl buitinių sąlygų, psichologinės kalinamųjų asmenų savijautos, neigiamo pareigūnų požiūrio ir užimtumo paslaugų trūkumo. Iš kokybinio tyrimo metu gautos organizacijos darbuotojų nuomonės paaiškėjo, kad socialinės rehabilitacijos 2007 – 2017 metų pokyčiai vystėsi teigiama linkme. Didžiausi teigiami pokyčiai vyko proceso juridinėje ir administravimo aplinkoje. Socialinės rehabilitacijos organizavimo bei vykdymo procesus įtakojantys neigiami faktoriai egzistuoja dėl didelio specialistų darbo krūvio, dažnos įstatymų kaitos, netinkamų paslaugas teikiančių ir jas gaunančių asmenų tarpusavio santykių, požiūrio į rehabilitacijos proceso kaitą.
5. Siekdami patobulinti organizacijos socialinės rehabilitacijos valdymo galimybes, paslaugas teikiantys ir gaunantys asmenys siūlo šias gerinimo priemones: kelti SR paslaugas teikiančių darbuotojų kvalifikaciją; plėsti SR specialistų ir kalinamųjų tarpusavio komunikaciją; gerinti informacinę sklaidą; optimizuoti SR pareigūnų darbą; didinti užimtumą, siekiant sumažinti kalinamųjų praleidžiamą laiką kamerose; gerinti kalinamųjų buitines sąlygas; svarbiausiu kriterijumi SR pareigūnai ir kalinamieji įvardijo abipusio neigiamo požiūrio į rehabilitacijos procesus kaitą.

REKOMENDACIJOS

Remiantis kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatais galima pateikti šiuos socialinės reabilitacijos valdymo gerinimo galimybių pasiūlymus:

Tardymo izoliatoriaus darbuotojams:

- 1) Planuoti savo darbo laiką, daugiau dėmesio skiriant kontaktiniam darbui su suimtaisiais ir nuteistaisiais.
- 2) Teikti psichologinę pagalbą į konfliktines situacijas linkusiems suimtiesiems ir nuteistiesiems, skatinant juos valdyti neigiamas emocijas.
- 3) Remiantis Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (Žin., 1996-02-09, Nr. 12-313) 42 straipsnio 3 dalimi, didinti suimtųjų galimybes naudotis esamomis užimtumo paslaugomis.
- 4) Teikti pasiūlymus dėl socialinės reabilitacijos tobulinimo galimybių tardymo izoliatoriaus vadovybei.

Tardymo izoliatoriaus vadovybei:

- 1) Siekiant sumažinti būrio viršininkų darbo krūvį, sudaryti palankias galimybes dinaminės priežiūros įdiegimui.
- 2) Kuriant naujas užimtumo programas atsižvelgti ne tik į ekspertų, bet ir į kalinamų asmenų nuomonę.
- 3) Remiantis Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymo (Žin., 1996-02-09, Nr. 12-313) 40 straipsniu, organizuoti suimtųjų įtraukimą į darbą.
- 4) Optimizuoti SR darbuotojų veiklą taip, kad būtų skiriama kuo daugiau tiesioginio kontakto su suimtaisiais ir nuteistaisiais.
- 5) Siekiant skatinti neigiamo požiūrio į kalinamuosius asmenis kaitą, organizuoti mokymus/paskaitas visiems įstaigos darbuotojams, turintiems tiesioginį kontaktą su suimtaisiais ir nuteistaisiais.

Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos ministerijos vadovybei:

- 1) Laisvės atėmimo vietų modernizavimo programos (TAR, 2014-07-29, Nr.-10619) nustatytais terminais įrengti naująjį tardymo izoliatorių, taip išsprendžiant didžiąją dalį infrastruktūros, buitinių sąlygų problemų.
- 2) Pasitelkus informacines priemones, skatinti visuomenę keisti požiūrį į kalinamuosius asmenis.

LITERATŪRA

1. 2009 – 2014 m. Norvegijos finansinio mechanizmo programa (Nr. LT-14). „Pataisos, įskaitant bausmes be įkalinimo“ įgyvendinimas Lietuvoje. Prieiga per internetą: <http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/2009-2014-m.-a61m.html>. (Žiūrėta 2015-09-07).
2. Andrews, D., A., Bonta, J. (1998). The psychology of criminal conduct. Cincinnati, OH.
3. Andrijauskaitė, L. (2015). Socialinių paslaugų sistema Lietuvoje viešojo valdymo modernizavimo kontekste. Daktaro disertacija. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.
4. Andrulionis, G. (2010). *Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimas: atlikti darbai ir laukiantys iššūkiai*. Prieiga per internetą: http://www.tm.lt/tm/LAVmodern_kita_info/. (Žiūrėta 2015-09-07).
5. Andruškevičius, A. (2008). Administracinė teisė: bendrieji teorijos klausimai, valdymo aktų institutas, ginčo santykių jurisprudenciniai aspektai. Vilnius: Registrų centras.
6. Bakaveckas, A., (2011). Viešasis administravimas: samprata, teisinis aspektas ir problemos. Jurisprudencija.
7. Balčiūnas, S., Juozaitienė, L., Rudytė, D., Tijūnaitienė, R. (2014). Bakalauro studijų darbų rengimo metodinės rekomendacijos. Šiaulių universitetas. Vilnius.
8. Bandzevičienė, R. (2009). Penitencinė psichologija. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.
9. Baranauskienė, I., Juodraitis, A. (2008). Neįgaliųjų profesinė reabilitacija: Sėkmės prielaidos. Šiaulių universitetas. Šiauliai.
10. Bekešienė, S. (2015). Duomenų analizės SPSS pagrindai. Mokomoji knyga. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. Vilnius.
11. Bitinas, B. (2013). Rinktiniai edukologiniai raštai. II tomas. Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Ugdymo tyrimų idėjos ir problemos. Vilnius: Edukologija.
12. Bitinas, B. (2006). Edukologinių tyrimų metodologiniai vingiai. Mokslinis straipsnis. Vilniaus pedagoginis universitetas. Prieiga per internetą: <file:///C:/Users/Donatas/Downloads/6119193.pdf>. Žiūrėta 2017-01-25.
13. Bivainis, J. (2011). Vadyba studentams. Mokomoji knyga. Vilnius, Technika.
14. Blackburn, R. (1996). Mentally disordered offenders. Psychological practise in offender rehabilitation: Wiley.

15. Blaževičius, J., Dermontas, J., Stalioraitis, P., Usik, D. (2004). Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vadovėlis. Lietuvos teisės universitetas. Vilnius.
16. Brusokienė, V. (2006). Nuteistųjų parengimo integracijai į visuomenę problemos. Kalėjimo įnamių: grįžimo į visuomenę lūkesčiai. Kolektyvinė monografija. Socialinių tyrimų institutas.
17. Bubnys G., Smalskys V. (2005). Policijos struktūrų valdymas ir personalo rengimas naujosios viešosios vadybos kontekste. Viešoji politika ir administravimas.
18. Bučinskas A., Raipa A., Giedraitytė V. (2012). Inovacinių procesų valdymo viešajame sektoriuje dekompozicija: metodologinis aspektas.
19. Buškevičiūtė J., Raipa A. (2011). Sprendimai šiuolaikinio viešojo valdymo evoliucijoje. Viešoji politika ir administravimas.
20. Creswell J., Clark, V., L., P. (2006). Designing and conducting mixed methods research. Thousand Oaks, Sage Publications.
21. Čiegis, R. (2007). Aplinkos vadybos teorijos naujoje viešojo valdymo koncepcijoje. Naujoji viešoji vadyba. Kaunas: Technologija ir kt.
22. Danėlienė I., Saudargaitė I. (2016) Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartijoje įtvirtinta teisė į gerą administravimą. Teisė.
23. Denhardt, J., V., Denhardt, R., B. (2003). The New Public Service: Serving not Steering. New York, London: M.E.Sharpe
24. Dermontas, J. (2004). Penitencinė teisė. Nuteistųjų socialinė rehabilitacija. Vilnius.
25. Dobrynina, M., Pocienė, A. (2015). Išvada dėl rekomenduotinių laisvės atėmimo įstaigų dydžio.
26. Domarkas, V. (2001). Laikmečio iššūkiai viešajam administravimui. Kn. A. Krupavičius (Red.). Pilietinė visuomenė ir viešoji valdžia. Kaunas.
27. Domarkas, V. (2001). Laikmečio iššūkiai viešajam administravimui. Pilietinė visuomenė ir viešoji valdžia. Kaunas.
28. Domarkas, V., Masionytė R. (2005). Viešojo administravimo modernizavimo galimybės globalizacijos sąlygomis . Viešoji politika ir administravimas.
29. Domarkas V., (2004). Naujieji viešojo administravimo raidos akcentai. Viešoji politika ir administravimas.
30. Domarkas V., Masionytė R. (2005). Viešojo administravimo modernizavimo galimybės globalizacijos sąlygomis. Viešoji politika ir administravimas.
31. Drakšas, R. (2004). Basmė: bendrosios teorinės problemos. Vilniaus universitetas. Vilnius. Preiga per internetą: <http://draksas.lt/wp-content/uploads/2016/06/document4.pdf> Žiūrėta 2017-04-14.

32. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Rec (87) 3 dėl Europos kalėjimų taisyklių. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/en/web/portal/home> Žiūrėta 2017- 03-06
33. Galdikaitė, S., Kiričenko, A. (2016). Nuteistųjų resocializacija ir integracija į visuomenę. Esamos socialinės rehabilitacijos vykdymo analizė. JPP „Kurk Lietuvai“. Vilnius.
34. Gargasas, A., Mūgienė, I. (2012). Paslaugų kokybės tobulinimo kryptys žemės ūkio produkciją superkančiose įmonėse. Aleksandro Stulginskio universitetas. Akademija.
35. Gibson, L. James, John M. Ivancevich, and James H. Donnelly Jr. (1994). Organizations: Behavior Structure, Processes. Boston: Irwin, 8th edition.
36. Goldstein, H., J. (1976). Aggression and crimes of violence. Oxford university press, N.Y.
37. Guogis, A., Gudelis, D. (2003). Naujosios viešosios vadybos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. Viešoji politika ir administravimas.
38. Kalėjimų departamentas, (2016). Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijos 2016 metų veiklos ataskaita. http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metines.html
39. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuteistųjų pataisos programų ir pozityvaus užimtumo priemonių taikymo tvarkos aprašas (TAR, 2014-02-18, Nr. 1682).
40. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuteistųjų pataisos programų ir pozityvaus užimtumo priemonių taikymo tvarkos aprašas (TAR, 2015-12-28, Nr. 20677).
41. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2015 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. V-313 „Dėl Individualaus socialinės rehabilitacijos plano formos ir jo rengimo metodikos patvirtinimo“ (TAR, 2015-08-26, Nr. 13017).
42. Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategija. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. 1248
43. Laurinavičius, A. (2003). Tarnybinė teisė: statutinės valstybės tarnybos teisinis reguliavimas. Vilnius.
44. Lietuvos Respublikos 2014 m. gruodžio 16 d. Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto pakeitimo įstatymas (TAR, 2014-12-31, Nr. 21326).

45. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (TAR, 2015-07-10, Nr. 11216).
46. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Žin., 2000, Nr. 89-2741.
47. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (Žin., 2002, Nr. 73-3084).
48. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004-12-13 nutarimas „Dėl teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“.
49. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išvada bylos Nr. 22/94.
50. Lietuvos Respublikos neįgalųjų socialinės integracijos įstatymas. Lietuvos aidas, 1991-12-13, Nr. 249-0.
51. Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas (Žin., 2003, Nr. 38-1656).
52. Lietuvos Respublikos Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statuto patvirtinimo įstatymas (Žin. 2000-05-12, Nr. 39-1088).
53. Lietuvos Respublikos tarnybos Lietuvos Respublikos muitinėje statuto patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas (Žin., 2000, Nr. 94-2917).
54. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (Žin., 1999-07-30, Nr. 66-2130).
55. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2016 m. balandžio 29 d. įsakymas Nr. 1V-329 „Dėl Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos įgyvendinimo 2016–2018 metų veiksmų plano patvirtinimo“ (TAR, 2016-04-29, Nr. 10760)
56. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas. (Žin., 2003, Nr. 42-1927).
57. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas. (Žin. 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975).
58. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. sausio 10 d. nutarimas Nr. 39 „Dėl Pataisos reikalų departamento santykių su Teisingumo ministerija ir Vidaus reikalų ministerija nustatymo“ (Žin., 1995, Nr. 6-126).
59. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugpjūčio 24 d. nutarimas Nr. 963 „Dėl Pataisos reikalų departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Vilniaus socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigos reorganizavimo, šio departamento ir jam pavaldžių įstaigų bei

- valstybės įmonių perdavimo ir kai kurių jų pavadinimų pakeitimo“ (Žin., 2000-08-30, Nr. 72-2232)
60. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. vasario 7 d. nutarimas Nr. 171 „Dėl Viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2012-02-18, Nr. 22-1009).
 61. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. liepos 22 d. nutarimas Nr. 740 Dėl Laisvės atėmimo vietų modernizavimo programos patvirtinimo (TAR, 2014-07-29, Nr. 10619).
 62. Lietuvos statistiko departamentas. Internetinė prieiga: <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=18098> Žiūrėta: 2017-03-11.
 63. Lietuvos statistikos departamentas. Lietuva skaičiais 2016. Vilnius. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=23138> Žiūrėta: 2017-03-21
 64. Mackevičius T., Rakštelis M. (2010). Laisvės apribojimo bausmės realizacija. Jurisprudencija.
 65. Malevski, H., Valentukonis, G. (2014). Pataisos įstaigų veiklos reformavimas valstybės baudžiamosios politikos kontekste. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos.
 66. Mauricas, Ž. (2015). Mokesčių sistema: aukso vidurio beieškant.
 67. Nakrošis, V. (2011). Viešojo valdymo reformos Lietuvoje: kodėl ir kuo reikia pakeisti naująją viešąją vadybą?. Politologija.
 68. Obrazcovas, V., (2006). Valdymo ir administravimo metodai. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius.
 69. Pataisos įstaigų modernizavimas: būtina gerinti fizines sąlygas. 2015. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/2172>. (Žiūrėta 2015-09-07).
 70. Pauliukevičienė, A., Raipa, A. (2012). Metodologiniai viešojo valdymo aspektai. Kaunas.
 71. Penney S., R., McMaster, R., Wilkie, T. (2014). Multirater reliability of the Historical, Clinical, and Risk Management-20.
 72. Pivoras S., Visockytė, E. (2011). Viešojo valdymo koncepcijos ir jų taikymas tiriant valstybės tarnybos reformas. Viešoji politika ir administravimas.
 73. Prakapas, R., Katinaitė, R. (2007). Nuteistųjų asmenų resocializacija: Socialinė komunikacija ir edukacinių lūkesčių realizavimas. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367163895942/datastreams/DS.002.0.02.ARTIC/content> Žiūrėta: 2017-02-04.
 74. Pruskus, V. (2012). Tarpkultūrinė komunikacija ir vadyba. VGTU leidykla: Technika.
 75. Raipa, A. (2002). Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika. Viešoji politika ir administravimas.

76. Raipa, A., (2007). „Naujoji viešoji vadyba“ efektyvumo metodologijoje. Kaunas: Technologija.
77. Raipa, A., (2009). Šiuolaikinio viešojo valdymo pokyčių kryptys ir tendencijos. Viešoji politika ir administravimas.
78. Raipa, A., (2010). Metodologiniai viešojo valdymo demokratizavimo aspektai. Viešoji politika ir administravimas.
79. Sakalauskas, G. (2007). Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. Vilnius.
80. Sakalauskas, G. (2015). Kalinimo sąlygos ir kalinių resocializacijos prielaidos. Teisės problemos. Vilnius.
81. Stoškus, S., Beržinskienė, D. (2005). Vadyba. – Kaunas: technologija.
82. Šaparnienė, D., Krupavičius, A. (2013). Viešasis valdymas: koncepcijos ir dimensijos. Mokslo studija. Vilnius: BMK leidykla.
83. Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2016 metų veiklos planas, Prieiga per internetą: http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/planavimo-dokumentai.html Žiūrėta 2017-04-23
84. Švedas, G. (2006). Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje. Teisės informacijos centras. Vilnius.
85. Tamošiūnas, A. (2013). Vadybos funkcijos ir priemonės. Mokomoji knyga. Vilnius, Technika.
86. Uscila, R. (2015). Nuteistųjų resocializacijos pokyčiai Lietuvos bausmių sistemoje. Prieiga per internetą: file:///C:/Users/Donatas/Downloads/nuteistuju%20pokyciai_2015_uscila_lat.pdf Žiūrėta: 2017-02-12.
87. Uscila, R., Merfeldaitė, O. (2012). Nuteistųjų mokymas. Neformaliojo suaugusiųjų mokymosi modelis. Lietuvos edukologijos universitetas. Vilnius.
88. Vasiljev, V., L. (2006). Juridinė psichologija. St. Peterburg: Piter.
89. Viešosios politikos institutas, Lietuvos Respublikos Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija ir Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerija (2013).
90. Viešojo administravimo tobulinimo tendencijos: Lietuvos ir Europos šalių vertinimas. Prieiga per internetą: <http://vakokybe.vrm.lt/get.php?f.820> Žiūrėta 2017-03-06.
91. Vijeikis, J. (2007). Įmonių valdymas. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos Karo Akademija. Vilnius.
92. Ward, T., Maruna, S. (2007). Rehabilitation. Beyond the risk paradigm. New York: Routledge.
93. Wilken, J., P., Hollander, D., D. (2005). Rehabilitation and recovery. A comprehensive approach. Amsteram.

94. Willis, G.M., Prescott, D. S., Yates, P., M. (2013). The good lives model (GLM) in theory and practice. Sexual Abuse in Australia and New Zealand.
95. Žydžiūnaitė, V. (2011). Baigiamojo darbo rengimo metodologija. Mokomoji knyga. Vilnius.
96. Žilinskienė, L., Tumilaitė, R. (2011). Resocializacijos modeliai ir jų taikymas. Vilniaus universitetas. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://senas.ku.lt/wp-content/uploads/2013/05/2011-2-p.285-313.pdf> Žiūrėta: 2017-02-04.

PRIEDAI

Šiaulių tardymo izoliatorius

Šiaulių tardymo izoliatorius yra nutolęs nuo Lietuvos sostinės Vilniaus apie 220 kilometrų į šiaurės vakarus. Kalėjimas pastatytas 1911 m. Pagrindiniame raudonų plytų trijų aukštų korpuse buvo įrengtos kameros. Administraciniame trijų aukštų raudonų plytų pastate buvo įrengtos kalėjimo administracijos tarnybinės patalpos ir gyvenamieji butai (šiuo metu butų nebėra). Visa kalėjimo teritorija buvo apjuosta dviejų plytų storio tvora iš viršaus dengta cinkuota skarda, įrengti antrieji vartai, 3 apsaugos bokšteliai (šiuo metu naudojami. Nuo 1964 m. Šiaulių kalėjimas funkcionuoja kaip tardymo izoliatorius. Įstaigos adresas: Trakų g. 10, 5401 Šiauliai, Lietuvos Respublika. Įkalinimo įstaigoje laikomi suaugę vyrai, moterys ir nepilnamečiai. Šiuo metu Šiaulių tardymo izoliatoriaus režiminis korpusas susideda iš:

- ✓ 109 kamerų, kuriose yra laikomi, suimtieji, nuteistieji, nuteistieji arešto bausme;
- ✓ 4 drausmės izoliatoriai, 9 karantino tipo patalpos;
- ✓ 6 gyvenamosios patalpos (ūkio skyrius);
- ✓ 3 gydytojų priimamieji, bendruomenės slaugytojos priimamasis, rentgeno, odontologijos kabinetas;
- ✓ 2 patalpos sanitariniam švarinimui (dušai), darbuotojų patalpos, sandėlys, biblioteka, virtuvė, skalbykla ir kitos patalpos.

Šiaulių tardymo izoliatorius yra Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldi valstybės įstaiga, vykdanči kardomąją priemonę – suėmimą (paskirtą Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių apskrities teisme) ir arešto bausmę. Įstaiga aptarnauja 26 centrinės ir vakarų Lietuvos rajonus. 2016 metais įstaigoje dirbo 215 darbuotojų, laikoma nuo 350 iki 450 kalinamų asmenų.

Šiaulių tardymo izoliatoriaus misija - įgyvendinti saugų kardomąjį kalinimą ir bausmių vykdymą, vadovaujantis progresyviu bausmių atlikimo ir humaniškumo principu.

Šiaulių tardymo izoliatoriaus strateginis tikslas - siekti teisėto, humaniško, saugaus kardomojo kalinimo ir bausmių vykdymo.

Šiaulių tardymo izoliatorius vykdo šiuos uždavinius:

- ✓ vykdo kardomąją priemonę – suėmimą ir arešto bausmę;
- ✓ užtikrina įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas laikymo sąlygas suimtiesiems ir nuteistiesiems.

Gerbiamas Respondente,

Šiuo metu atliekamas tyrimas, kurio tikslas – išsiaiškinti galimybes, padėsiančias gerinti ir tobulinti socialinės rehabilitacijos procesą Šiaulių tardymo izoliatoriuje. Anketa anoniminė ir konfidenciali. Apibendrinti atsakymai bus naudojami mokslinei analizei rengti. Prašau Jūsų atsakyti į visus pateiktus klausimus. Pasirinktą atsakymą ar kelis atsakymų variantus pažymėkite prie varianto esančiame kvadratėlyje. ✓

<p>1. Kokiose socialinės rehabilitacijos programose Jums teko dalyvauti?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Adaptacijos programos ☐ Integracijos į visuomenę programos ☐ Švietimo programos ☐ Kultūrinio ir meninio ugdymo programos ☐ Laisvalaikio užimtumo programos ☐ Programos dėl savižudybių ir savęs žalojimo ☐ Fizinio lavinimo programos ☐ Pozityvaus mąstymo skatinimo programos ☐ Pilietinio ugdymo programos ☐ Asmenų, linkusių vartoti, platinti narkotikus, priežiūros prevencinė programa
<p>2. Su kokiomis pagrindinėmis problemomis susidūrėte, patekęs į laisvės atėmimo įstaigą?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Psichologinės (pyktis, nerimas, baimė, savikontrolės trūkumas, konfliktai) ☐ Informavimo (apie įkalinimo eigą, apie įkalintojo teises ir laisves, apie komunikavimo su išore galimybes) ☐ Buitinės (higieninės sąlygos, netinkamas maitinimas, apšvietimas, materialinis aprūpinimas) ☐ Socialinės adaptacijos (tarpasmeniniai konfliktai, nepritekliai, artimųjų ilgesys) ☐ Kita.....
<p>3. Kokią įtaką Jūsų socialiniai rehabilitacijai daro būrio viršininkas?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Sprendžia buitines problemas ☐ Sprendžia socialines problemas ☐ Suteikia reikalingą informaciją ☐ Padeda spręsti tarpasmeninius konfliktus su kitais įkalintaisiais ☐ Padeda spręsti tarpasmeninius konfliktus su izoliatoriaus darbuotojais ☐ Skatina dalyvauti laisvalaikio veikloje ☐ Motyvuoja dalyvauti užimtumo veiklose ☐ Priima prašymus, pasiūlymus ☐ Paruošia išėjimui į laisvę

4. Kiek svarbi tardymo izoliatoriaus darbuotojų pagalba Jūsų socialiniai rehabilitacijai?
Prie kiekvieno varianto pažymėkite pasirinktą vertinimą.

Socialinės reabilitacijos paslaugas teikiantis personalas	Teikiamos pagalbos vertinimas				
	Labai svarbi	Svarbi	Iš dalies svarbi	Nesvarbi	Nežinau, sunku atsakyti
Būrio viršininkas					
Psichologas					
Mokytojas					
Sveikatos prižiūros darbuotojas					
Prižiūrėtojas					

5. Kaip dažnai Jūs atsiduriate konfliktinėse situacijose?	☐ Nedažnai, nes gaunu visą reikiamą pagalbą ☐ Nedažnai, nes stengiuosi išvengti konfliktų ☐ Dažnai, nes sunku sulaukti reikiamos pagalbos ☐ Dažnai, nes tai patogus ir greitas problemų sprendimo būdas ☐ Neturiu nuomonės
---	---

6. Kiek kartų esate atlikęs laisvės atėmimo bausmę įkalinimo įstaigoje?	☐ 1 kartą ☐ Daugiau negu vieną kartą
---	---

Jei pasirinkote atsakymų pirmąjį variantą, 7 klausimą praleiskite.

7. Ar kito socialinių paslaugų kokybė pakartotinai atliekant laisvės atėmimo bausmę?
Prie kiekvieno varianto pažymėkite pasirinktą vertinimą.

Paslaugų kaita	Paslaugų kokybės kaitos vertinimas			
	Taip	Iš dalies	Ne	Nežinau, sunku atsakyti
Socialinių paslaugų padaugėjo, atsirado naujų užsiėmimų, programų				
Išaugo teikiamų paslaugų įvairovė				
Paslaugas teikia aukštesnės kvalifikacijos darbuotojai				

8. Ar naudojotės galimybe mokytis tardymo izoliatoriuje?	☐ taip, šiuo metu mokausi įkalinimo įstaigoje ☐ Ne, nes mane tenkina mano įgytas išsilavinimas ☐ Neteko girdėti apie mokymosi galimybes Šiaulių tardymo izoliatoriuje ☐ Mokslas manęs nedomina
--	---

9. Ar turi įtakos Jūsų gyvenimui nelaisvėje socialinė rehabilitacija?

Taip	Iš dalies	Ne	Nežinau, sunku atsakyti
Argumentuokite savo atsakymą:			

10. Ar veiksmingos socialinės adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonės?

Prie kiekvieno varianto pažymėkite pasirinktą vertinimą.

Priemonės	Priemonės veiksmingumo vertinimas			
	Taip	Iš dalies	Ne	Nežinau, sunku atsakyti
Aukštos kvalifikacijos TI personalas				
Užimtumo programos				
Mokymo programos				
Kokybiško laisvalaikio programos				
Sukurtos sąlygos sportui				
Informacinė sistema				

11. Jūsų pastabos ir pasiūlymai dėl socialinių paslaugų, užimtumo proceso gerinimo Šiaulių tardymo izoliatoriuje? Įrašykite.

.....
.....
.....
.....

JŪSŲ LYTIS	JŪSŲ AMŽIUS	JŪSŲ IŠSILAVINIMAS
☐ Vyras ☐ Moteris	☐ Iki 18 m. ☐ 18-40 m. ☐ 41-55 m. ☐ 56 ir daugiau metų	☐ Pradinis ☐ Pagrindinis, vidurinis ☐ Profesinis ☐ Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)

Jūsų teisinis statusas:		
☐ Suimtasis	☐ Nuteistasis	☐ Nuteistasis arešto bausme

Dėkoju už dalyvavimą apklausoje.

INTERVIU KLAUSIMAI

1. Jūs dirbate Šiaulių tardymo izoliatoriuje. Jūsų darbas susijęs su įkalintųjų socialine reabilitacija. Papasakokite, su kokiais iššūkiais susiduriate dirbdamas šioje srityje Jūs asmeniškai, Jūsų kolegos, Jūsų skyrius, Jūsų įstaiga ?
2. Įvardinkite, kokie pokyčiai įvyko įgyvendinant socialinę reabilitaciją įstaigoje per pastaruosius septynerius metus?
3. Kokių pagrindinių rezultatų siekia Jūsų skyrius, dirbdamas socialinės reabilitacijos darbą? Kokios paveikiausios priemonės, formos? Kiek pasiteisina Jūsų vykdoma veikla? Kaip patys nuteistieji įsitraukia į socialinę reabilitaciją: kurios kalinamų asmenų grupės labiau tuo domisi, kurios ne ir kodėl? Kokiomis socialinės reabilitacijos programomis, formomis, priemonėmis suinteresuotieji domisi? Kurios paveikiausios ir kaip matuojate tą rezultatą?
4. Kokias įkalintųjų socialinio užimtumo programas kuria Jūsų SRS ir kodėl būtent tokias? Šiuo metu įkalinimo įstaigos yra modernizuojamos. Kas pasikeitė socialinei reabilitacijai reikalingais aspektais: įstaigos struktūroje, aplinkoje, santykiuose tarp personalo ir įkalintųjų, proceso organizavime?
5. Socialinėje reabilitacijoje gana paveikus savanorių, NVO, ugdymo, kultūros įstaigų įtraukimas, bendradarbiavimas su įkalinimo įstaigomis organizuojant SR. Kokios Jūsų įstaigos patirtys šiuo aspektu, kas pasiteisino, kokie rezultatai?
6. Šiandienos iššūkiai reikalauja aukštų kompetencijų ir atsakomybės vykdant įkalintųjų socialinę reabilitaciją. Įvardinkite 3-5 pagrindines kompetencijas, kurios būtinos izoliatoriaus darbuotojui, organizuojančiam socialinę reabilitaciją.
7. Kokias matote socialinės reabilitacijos proceso įgyvendinimo gerinimo galimybes Šiaulių tardymo izoliatoriuje? Kokias matote socialinės reabilitacijos proceso valdymo gerinimo galimybes Šiaulių tardymo izoliatoriuje?
8. Kokias matote socialinės reabilitacijos vykdymo gerinimo įkalinimo įstaigose perspektyvas Valstybės mastu? Kokie pokyčiai turėtų įvykti sistemoje?

Dalyvavimo socialinės reabilitacijos programose vertinimas atsižvelgiant į amžių

	Amžius	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	t-testo rezultatai	
					t reikšmė	p reikšmė
Adaptacijos programos	18-40 m.	214	1,09	0,292	0,817	0,415
	41 m. ir daugiau	65	1,14	0,348	0,754	0,452
Integracijos į visuomenę programos	18-40 m.	214	1,07	0,264	0,186	0,852
	41 m. ir daugiau	65	1,09	0,292	0,186	0,853
Švietimo programos	18-40 m.	214	1,18	0,387	0,816	0,415
	41 m. ir daugiau	65	1,11	0,312	0,947	0,345
Kultūrinio ir meninio ugdymo programos	18-40 m.	214	1,09	0,285	0,088	0,930
	41 m. ir daugiau	65	1,12	0,331	0,087	0,930
laisvalaikio užimtumo programos	18-40 m.	214	1,44	0,498	0,514	0,608
	41 m. ir daugiau	65	1,43	0,499	0,543	0,588
programos dėl savizudybių ir savęs žalojimo	18-40 m.	214	1,06	0,231	2,048	0,041
	41 m. ir daugiau	65	1,03	0,174	3,712	0,000
fizinio lavinimo programos	18-40 m.	214	1,36	0,481	1,092	0,276
	41 m. ir daugiau	65	1,35	0,482	1,209	0,229
pozityvaus mastymo programos	18-40 m.	214	1,10	0,298	0,817	0,415
	41 m. ir daugiau	65	1,08	0,269	0,754	0,452
pilietinio ugdymo programos	18-40 m.	213	1,06	0,240	0,186	0,852
	41 m. ir daugiau	65	1,00	0,000	0,186	0,853
P P programa	18-40 m.	214	1,14	0,353	0,816	0,415
	41 m. ir daugiau	65	1,09	0,292	0,947	0,345

Veiksnių, neigiamai įtakančių kalinamųjų socialinę reabilitaciją vertinimas atsižvelgiant į amžių

	Amžius	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	t – testo rezultatai	
					t reikšmė	p reikšmė
Psichologinės	18-40 m.	214	1,45	0,499	1,130	0,259
	41 m. ir daugiau	65	1,37	0,486	1,146	0,255
Informavimo	18-40 m.	214	1,38	0,486	-0,089	0,929
	41 m. ir daugiau	65	1,38	0,490	-0,088	0,930
Buitinės	18-40 m.	214	1,69	0,463	0,686	0,493
	41 m. ir daugiau	65	1,65	0,482	0,672	0,503
Socialinės adaptacijos	18-40 m.	214	1,37	0,484	0,450	0,653
	41 m. ir daugiau	65	1,34	0,477	0,453	0,651

Būrio viršininko atliekamų funkcijų vertinimas atsižvelgiant į amžių

	Amžius	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	t – testo rezultatai	
					t reikšmė	p reikšmė
Sprendžia buitines problemas	18-40 m.	214	1,16	0,371	-1,236	0,217
	41 m. ir daugiau	65	1,23	0,425	-1,150	0,253
Sprendžia socialines	18-40 m.	214	1,19	0,391	-0,776	0,438

problemas	41 m. ir daugiau	65	1,23	0,425	-0,743	0,459
Suteikia reikalinga pagalba	18-40 m.	214	1,56	0,497	0,751	0,453
	41 m. ir daugiau	65	1,51	0,504	0,746	0,458
Padeda spręsti tarpasmeninius konfliktus su kitais įkalintaisiais	18-40 m.	214	1,13	0,338	-0,472	0,637
	41 m. ir daugiau	65	1,15	0,364	-0,454	0,651
Padeda spręsti tarpasmeninius konfliktus su izoliatoriaus darbuotojais	18-40 m.	214	1,11	0,316	0,100	0,921
	41 m. ir daugiau	65	1,11	0,312	0,100	0,920
Skatina dalyvauti laisvalaikio veikloje	18-40 m.	214	1,27	0,443	-0,890	0,374
	41 m. ir daugiau	65	1,32	0,471	-0,862	0,391
Motyvuoja dalyvauti užimtumo veiklose	18-40 m.	214	1,23	0,421	-0,539	0,590
	41 m. ir daugiau	65	1,26	0,443	-0,525	0,601
Priima prašymus, pasiūlymus	18-40 m.	214	1,72	0,448	0,019	0,985
	41 m. ir daugiau	65	1,72	0,451	0,019	0,985
Paruošia išėjimui į laisvę	18-40 m.	214	1,14	0,348	-2,024	0,044
	41 m. ir daugiau	65	1,25	0,434	-1,800	0,075

Socialinės rehabilitacijos srities darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas atsižvelgiant į amžių

	Amžius	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	t-testo rezultatai	
					t reikšmė	p reikšmė
Būrio viršininkas	18-40 m.	188	3,87	1,283	0,089	0,929
	41 ir daugiau	53	3,85	1,336	0,087	0,931
Psichologas	18-40 m.	180	3,53	1,388	0,842	0,401
	41 ir daugiau	52	3,35	1,494	0,808	0,421
Mokytojas	18-40 m.	158	3,335	1,425	1,909	0,058
	41 ir daugiau	45	2,867	1,546	1,825	0,073
Sveikatos priežiūros specialistas	18-40 m.	182	4,01	1,208	0,948	0,344
	41 ir daugiau	52	3,83	1,324	0,901	0,370
Prižiūrėtojas	18-40 m.	173	3,38	1,387	0,700	0,484
	41 ir daugiau	50	3,26	1,382	1,129	0,260

Kalinamųjų konfliktinių situacijų vertinimas atsižvelgiant į amžių

	Amžius	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	t-testo rezultatai	
					t reikšmė	p reikšmė
Kaip dažnai Jūs atsiduriate konfliktinėse situacijose	18-40 m.	214	2,53	1,099	0,830	0,407
	41 m. ir daugiau	65	2,40	1,058	0,847	0,399

Galimybės mokytis Šiaulių tardymo izoliatoriuje vertinimas atsižvelgiant į amžių

	Amžius	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	t-testo rezultatai	
					t reikšmė	p reikšmė
Ar naudojotės galimybe	18-40 m.	188	2,22	0,879	-2,446	0,015

mokytiis tardymo izoliatoriuje?	41 m. ir daugiau	61	2,54	0,886	-2,436	0,017
---------------------------------	------------------	----	------	-------	--------	-------

Socialinės reabilitacijos įtakos laisvės atėmimo bausmę atliekančių kalinamųjų gyvenimui vertinimas
atsižvelgiant į amžių

	Amžius	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	t-testo rezultatai	
					t reikšmė	p reikšmė
Ar turi įtakos Jūsų gyvenimui nelaisvėje socialinė reabilitacija?	18-40 m.	203	2,07	1,143	-0,273	0,785
	41 m. ir daugiau	58	2,12	1,186	-0,267	0,790

Adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumo vertinimas
atsižvelgiant į amžių

	Amžius	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	t-testo rezultatai	
					t reikšmė	p reikšmė
Aukštos kvalifikacijos TI personalas	18-40 m.	169	2,83	1,018	2,705	0,007
	41 m. ir daugiau	52	2,38	1,087	2,612	0,011
Užimtumo programos	18-40 m.	184	3,04	1,002	2,366	0,019
	41 m. ir daugiau	53	2,66	1,159	2,182	0,032
Mokymo programos	18-40 m.	170	2,83	1,083	1,306	0,193
	41 m. ir daugiau	47	2,60	1,097	1,297	0,199
Kokybiško laisvalaikio programos	18-40 m.	179	2,94	1,048	1,373	0,171
	41 m. ir daugiau	48	2,71	1,091	1,341	0,184
Sukurtos sąlygos sportui	18-40 m.	188	3,17	0,961	0,559	0,576
	41 m. ir daugiau	57	3,09	1,023	0,541	0,590
informacine programa	18-40 m.	176	2,89	1,034	1,360	0,175
	41 m. ir daugiau	51	2,67	1,071	1,334	0,186

Dalyvavimo socialinės reabilitacijos programose vertinimas atsižvelgiant į teisinį statusą

		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	ANOVA testo rezultatai	
					f reikšmė	p reikšmė
Adaptacijos programos	Suimtas	153	1,10	0,307	0,11	0,989
	Nuteistas	85	1,11	0,310		
	nuteistas arešto bausme	41	1,10	0,300		
	Viso	279	1,10	0,306		
Integracijos į visuomenę programos	Suimtas	153	1,05	0,210	0,472	0,010
	Nuteistas	85	1,15	0,362		
	nuteistas arešto bausme	41	1,05	0,218		
	Viso	279	1,08	0,270		
Švietimo programos	Suimtas	153	1,11	0,315	3,89	0,22
	Nuteistas	85	1,25	0,434		
	nuteistas arešto bausme	41	1,20	0,401		
	Viso	279	1,16	0,372		
Kultūrinio ir meninio ugdymo programos	Suimtas	153	1,07	0,248	2,41	0,91
	Nuteistas	85	1,15	0,362		
	nuteistas arešto bausme	41	1,10	0,300		
	Viso	279	1,10	0,296		
Laisvalaikio užimtumo programos	Suimtas	153	1,48	0,501	1,01	0,36
	Nuteistas	85	1,41	0,495		
	nuteistas arešto bausme	41	1,37	0,488		
	Viso	279	1,44	0,497		
Programos dėl savižudybių ir savęs žalojimo	Suimtas	153	1,07	0,248	0,85	0,42
	Nuteistas	85	1,04	0,186		
	nuteistas arešto bausme	41	1,02	0,156		
	Viso	279	1,05	0,219		
Fizinio lavinimo programos	Suimtas	153	1,33	0,471	0,86	0,42
	Nuteistas	85	1,41	0,495		
	nuteistas arešto bausme	41	1,37	0,488		
	Viso	279	1,36	0,480		
Pozityvaus mastymo programos	Suimtas	153	1,03	0,178	16,1	0,00
	Nuteistas	85	1,24	0,427		
	nuteistas arešto bausme	41	1,02	0,156		
	Viso	279	1,09	0,291		
Pilietinio ugdymo programos	Suimtas	153	1,03	0,160	1,99	0,13
	Nuteistas	84	1,08	0,278		
	nuteistas arešto bausme	41	1,05	0,218		
	Viso	278	1,05	0,2212		
P P programa	Suimtas	153	1,14	0,345	0,793	0,454
	Nuteistas	85	1,15	0,362		

	nuteistasis arešto bausme	41	1,07	0,264		
	Viso	279	1,13	0,340		

Veiksnių, neigiamai įtakojančių kalinamųjų socialinę reabilitaciją vertinimas atsižvelgiant į teisinį statusą

		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	ANOVA testo rezultatai	
					f reikšmė	p reikšmė
Psichologinės	Suimtasis	153	1.47	.501	8,34	,00
	Nuteistasis	85	1.49	.503		
	nuteistasis arešto bausme	41	1.15	.358		
	Viso	279	1.43	.496		
Informavimo	Suimtasis	153	1.42	.495	5,73	,04
	Nuteistasis	85	1.42	.497		
	nuteistasis arešto bausme	41	1.15	.358		
	Viso	279	1.38	.486		
Buitinės	Suimtasis	153	1.73	.444	2,05	,131
	Nuteistasis	85	1.62	.487		
	nuteistasis arešto bausme	41	1.61	.494		
	Viso	279	1.68	.467		
Socialinės adaptacijos	Suimtasis	153	1.39	.490	6,32	,002
	Nuteistasis	85	1.42	.497		
	nuteistasis arešto bausme	41	1.12	.331		
	Viso	279	1.36	.481		

Būrio viršininko atliekamų funkcijų vertinimas atsižvelgiant į teisinį statusą

		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	ANOVA testo rezultatai	
					f reikšmė	p reikšmė
sprendžia buitines problemas	Suimtasis	153	1,16	0,365	0,607	0,54
	Nuteistasis	85	1,20	0,402		
	nuteistasis arešto bausme	41	1,22	0,419		
	Viso	279	1,18	0,384		
sprendžia socialines problemas	Suimtasis	153	1,16	0,365	2,24	0,10
	Nuteistasis	85	1,27	0,447		
	nuteistasis arešto bausme	41	1,20	0,401		
	Viso	279	1,20	0,399		
suteikia reikalingą pagalbą	Suimtasis	153	1,58	0,495	1,34	0,26
	Nuteistasis	85	1,54	0,501		
	nuteistasis arešto bausme	41	1,44	0,502		
	Viso	279	1,55	0,499		
padeda spręsti	Suimtasis	153	1,10	0,298	2,14	0,11

tarpasmeninius konfliktus su kitais įkalintaisiais	Nuteistasis	85	1,18	0,383		
	nuteistasis arešto bausme	41	1,20	0,401		
	Viso	279	1,14	0,344		
padeda spręsti tarpasmeninius konfliktus su izoliatoriaus darbuotojais	Suimtasis	153	1,09	0,289	0,70	0,49
	Nuteistasis	85	1,14	0,350		
	nuteistasis arešto bausme	41	1,12	0,331		
	Viso	279	1,11	0,315		
skatina dalyvauti laisvalaikio veikloje	Suimtasis	153	1,25	0,437	1,15	0,31
	Nuteistasis	85	1,34	0,477		
	nuteistasis arešto bausme	41	1,24	0,435		
	Viso	279	1,28	0,450		
Motyvuoja dalyvauti užimtumo veiklose	Suimtasis	153	1,22	0,413	0,70	0,49
	Nuteistasis	85	1,28	0,453		
	nuteistasis arešto bausme	41	1,22	0,419		
	Viso	279	1,24	0,426		
priima prašymus, pasiūlymus	Suimtasis	153	1,72	0,451	1,51	0,22
	Nuteistasis	85	1,68	0,468		
	nuteistasis arešto bausme	41	1,83	0,381		
	Viso	279	1,72	0,448		
paruošia išėjimui į laisvę	Suimtasis	153	1,10	0,298	6,17	0,02
	Nuteistasis	85	1,22			
	nuteistasis arešto bausme	41	1,29	0,461		
	Viso	279	1,16	0,72		

Socialinės reabilitacijos srities darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas atsižvelgiant į teisinį statusą

		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	ANOVA testo rezultatai	
					f reikšmė	p reikšmė
būrio viršininkas	Suimtasis	130	3,90	1,334	4,62	0,01
	Nuteistasis	76	4,07	1,124		
	nuteistasis arešto bausme	35	3,29	1,341		
	Viso	241	3,86	1,292		
Psichologas	Suimtasis	125	3,54	1,417	3,54	0,03
	Nuteistasis	71	3,69	1,390		
	nuteistasis arešto bausme	36	2,94	1,330		
	Viso	232	3,49	1,411		
Mokytojas	Suimtasis	112	3,250	1,4237	1,07	0,34
	Nuteistasis	59	3,373	1,5188		
	nuteistasis arešto bausme	32	2,906	1,4889		
	Viso	203	3,232	1,4626		
sveikatos priežiūros specialistas	Suimtasis	129	4,00	1,250	0,28	0,755
	Nuteistasis	71	3,99	1,177		

	nuteistasis arešto bausme	34	3,82	1,314		
	Viso	234	3,97	1,234		
Prižiūrėtojas	Suimtas	122	3,78	4,881	0,50	0,60
	Nuteistasis	67	3,49	1,260		
	nuteistasis arešto bausme	35	3,09	1,522		
	Viso	224	3,58	3,717		

Kalinamųjų konfliktinių situacijų vertinimas atsižvelgiant į teisinį statusą

					ANOVA testo rezultatai	
		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	f reikšmė	p reikšmė
Kaip dažnai Jūs atsiduriate konfliktinėse situacijose?	Suimtas	153	2,56	1,100	1,31	0,27
	Nuteistasis	85	2,34	0,933		
	nuteistasis arešto bausme	41	2,61	1,321		
	Viso	279	2,50	1,089		

Socialinių paslaugų kokybės kaitos pakartotinai atliekant laisvės atėmimo bausmę vertinimas atsižvelgiant į teisinį statusą

					ANOVA testo rezultatai	
		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	f reikšmė	p reikšmė
socialinių paslaugų padaugėjo, atsirado naujų užsiėmimų, programų	Suimtas	93	3,04	1,021	4,05	0,01
	Nuteistasis	44	2,84	1,055		
	nuteistasis arešto bausme	18	2,28	1,227		
	Viso	155	2,90	1,076		
išaugo teikiamų paslaugų įvairovė	Suimtas	75	2,75	1,001	4,05	0,01
	Nuteistasis	37	2,76	1,011		
	nuteistasis arešto bausme	16	1,94	1,063		
	Viso	128	2,65	1,039		
paslaugas teikia aukštesnės kvalifikacijos specialistai	Suimtas	77	2,47	1,107	3,2	0,04
	Nuteistasis	39	2,77	1,180		
	nuteistasis arešto bausme	17	1,94	1,088		
	Viso	133	2,49	1,146		

Galimybės mokytis Šiaulių tardymo izoliatoriuje vertinimas atsižvelgiant į teisinį statusą

					ANOVA testo rezultatai	
		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	f reikšmė	p reikšmė
Ar naudojotės galimybe mokytis tardymo izoliatoriuje?	Suimtas	134	2,40	0,910	3,83	0,02
	Nuteistasis	79	2,08	0,888		
	nuteistasis arešto bausme	36	2,44	0,735		

	Viso	249	2,30	0,890		
--	------	-----	------	-------	--	--

Socialinės rehabilitacijos įtakos laisvės atėmimo bausmę atliekančių kalinamųjų gyvenimui vertinimas atsižvelgiant į teisinį statusą

		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	ANOVA testo rezultatai	
					f reikšmė	p reikšmė
Ar turi įtakos Jūsų gyvenimui nelaisvėje socialinė rehabilitacija?	Suimtas	140	1,98	1,153	3,03	0,05
	Nuteistas	82	2,07	1,109		
	nuteistas arešto bausme	39	2,49	1,167		
	Viso	261	2,08	1,150		

Adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumo vertinimas atsižvelgiant į teisinį statusą

		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	ANOVA testo rezultatai	
					f reikšmė	p reikšmė
Aukštos kvalifikacijos TI personalas	Suimtas	119	2,69	1,039	2,04	0,13
	Nuteistas	67	2,91	0,965		
	nuteistas arešto bausme	35	2,49	1,197		
	Viso	221	2,72	1,049		
Užimtumo programos	Suimtas	125	2,87	1,055	2,39	0,09
	Nuteistas	74	3,18	0,998		
	nuteistas arešto bausme	38	2,82	1,087		
	Viso	237	2,96	1,049		
Mokymo programos	Suimtas	114	2,73	1,067	7,21	0,00
	Nuteistas	67	3,12	1,038		
	nuteistas arešto bausme	36	2,31	1,064		
	Viso	217	2,78	1,087		
Kokybiško laisvalaikio programos	Suimtas	120	2,80	1,050	2,24	0,10
	Nuteistas	72	3,11	0,987		
	nuteistas arešto bausme	35	2,77	1,190		
	Viso	227	2,89	1,059		
Sukurtos sąlygos sportui	Suimtas	128	3,04	0,959	4,66	0,01
	Nuteistas	78	3,42	0,861		
	nuteistas arešto bausme	39	2,97	1,135		
	Viso	245	3,15	0,974		
Informacinė programa	Suimtas	123	2,82	1,025	1,10	0,33
	Nuteistas	69	2,97	1,043		
	nuteistas arešto bausme	35	2,66	1,110		
	Viso	227	2,84	1,044		

Dalyvavimo socialinės reabilitacijos programose vertinimas atsižvelgiant į išsilavinimą

		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	ANOVA testo rezultatai	
					f reikšmė	p reikšmė
Adaptacijos programos	Pradinis	60	1,15	0,360	0,81	0,48
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,09	0,288		
	Profesinis	64	1,11	0,315		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,05	0,213		
	Viso	279	1,10	0,306		
Integracijos į visuomenę programos	Pradinis	60	1,12	0,324	0,71	0,54
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,08	0,265		
	Profesinis	64	1,05	0,213		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,09	0,294		
	Viso	279	1,08	0,270		
Švietimo programos	Pradinis	60	1,13	0,343	0,41	0,74
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,17	0,373		
	Profesinis	64	1,20	0,406		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,14	0,351		
	Viso	279	1,16	0,372		
Kultūrinio ir meninio ugdymo programos	Pradinis	60	1,07	0,252	0,33	0,79
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,11	0,318		
	Profesinis	64	1,09	0,294		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,09	0,294		
	Viso	279	1,10	0,296		
laisvalaikio užimtumo programos	Pradinis	60	1,42	0,497	0,07	0,97
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,45	0,499		
	Profesinis	64	1,44	0,500		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,45	0,510		
	Viso	279	1,44	0,497		
Programos dėl savižudybių ir savęs žalojimo	Pradinis	60	1,08	0,279	1,06	0,36
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,04	0,191		
	Profesinis	64	1,06	0,244		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,00	0,000		

	Viso	279	1,05	0,219		
Fizinio lavinimo programos	Pradinis	60	1,22	0,415	2,50	0,05
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,38	0,486		
	Profesinis	64	1,42	0,498		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,45	0,510		
	Viso	279	1,36	0,480		
Pozityvaus mastymo programos	Pradinis	60	1,10	0,303	0,51	0,67
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,08	0,276		
	Profesinis	64	1,13	0,333		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,05	0,213		
	Viso	279	1,09	0,291		
Pilietinio ugdymo programos	Pradinis	60	1,08	0,279	1,49	0,21
	Pagrindinis, vidurinis	132	1,02	0,150		
	Profesinis	64	1,05	0,213		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,09	0,294		
	Viso	278	1,05	0,212		
P P programa	Pradinis	60	1,20	0,403	1,05	0,36
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,12	0,327		
	Profesinis	64	1,11	0,315		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,09	0,294		
	Viso	279	1,13	0,340		

Veiksnių, neigiamai įtakojančių kalinamųjų socialinę reabilitaciją vertinimas atsižvelgiant į išsilavinimą

		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	ANOVA testo rezultatai	
					f reikšmė	p reikšmė
Psichologinės	Pradinis	60	1,47	0,503	0,51	0,67
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,43	0,497		
	Profesinis	64	1,38	0,488		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,50	0,512		
	Viso	279	1,43	0,496		
Informavimo	Pradinis	60	1,30	0,462	2,94	0,03
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,40	0,491		
	Profesinis	64	1,33	0,473		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,64	0,492		
	Viso	279	1,33	0,473		

	Viso	279	1,38	0,486		
Buitinės	Pradinis	60	1,65	0,481	1,94	0,12
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,67	0,472		
	Profesinis	64	1,66	0,479		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,91	0,294		
	Viso	279	1,68	0,467		
Socialinės adaptacijos	Pradinis	60	1,37	0,486	1,003	0,39
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,37	0,484		
	Profesinis	64	1,30	0,460		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,50	0,512		
	Viso	279	1,36	0,481		

Būrio viršininko atliekamų funkcijų vertinimas atsižvelgiant į išsilavinimą

	Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	f reikšmė	ANOVA testo rezultatai	
					p reikšmė	Respondentai (N=279)
Sprendžia buitines problemas	Pradinis	60	1,23	.427	1,43	0,23
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,17	.373		
	Profesinis	64	1,20	.406		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,05	.213		
	Viso	279	1,18	.384		
Sprendžia socialines problemas	Pradinis	60	1,22	.415	1,51	0,21
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,19	.392		
	Profesinis	64	1,25	.436		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,05	.213		
	Viso	279	1,20	.399		
Suteikia reikalingą pagalbą	Pradinis	60	1,63	.486	2,89	0,03
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,55	.499		
	Profesinis	64	1,56	.500		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,27	.456		
	Viso	279	1,55	.499		
Padeda spręsti tarpasmeninius konfliktus su kitais įkalintaisiais	Pradinis	60	1,18	.390	1,32	0,26
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,11	.318		

	Profesinis	64	1,17	.380		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,05	.213		
	Viso	279	1,14	.344		
Padeda spręsti tarpasmeninius konfliktus su izoliatoriaus darbuotojais	Pradinis	60	1,18	.390	2,16	0,09
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,08	.265		
	Profesinis	64	1,14	.350		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,05	.213		
	Viso	279	1,11	.315		
Skatina dalyvauti laisvalaikio veikloje	Pradinis	60	1,38	.490	3,19	0,02
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,20	.404		
	Profesinis	64	1,36	.484		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,23	.429		
	Viso	279	1,28	.450		
Motyvuoja dalyvauti užimtumo veiklose	Pradinis	60	1,37	.486	5,36	0,001
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,14	.351		
	Profesinis	64	1,33	.473		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,18	.395		
	Viso	279	1,24	.426		
Priima prašymus, pasiūlymus	Pradinis	60	1,63	.486	1,25	0,29
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,74	.442		
	Profesinis	64	1,75	.436		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,82	.395		
	Viso	279	1,72	.448		
Paruošia išėjimui i laisvę	Pradinis	60	1,23	.427	2,35	0,07
	Pagrindinis, vidurinis	133	1,13	.335		
	Profesinis	64	1,22	.417		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	1,05	.213		
	Viso	279	1,16	.372		

Socialinės reabilitacijos srities darbuotojų teikiamos pagalbos vertinimas atsižvelgiant į išsilavinimą

		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	ANOVA testo rezultatai	
					f reikšmė	p reikšmė
Būrio viršininkas	Pradinis	48	3,92	1,302	0,41	0,74
	Pagrindinis, vidurinis	120	3,88	1,265		

	Profesinis	56	3,88	1,192		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	17	3,53	1,772		
	Viso	241	3,86	1,292		
Psichologas	Pradinis	50	3,78	1,234	1,25	0,29
	Pagrindinis, vidurinis	112	3,46	1,482		
	Profesinis	54	3,43	1,340		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	16	3,06	1,611		
	Viso	232	3,49	1,411		
Mokytojas	Pradinis	41	3,195	15527	0,27	0,84
	Pagrindinis, vidurinis	100	3,250	1,4728		
	Profesinis	47	3,319	1,3690		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	15	2,933	1,5337		
	Viso	203	3,232	1,4626		
Sveikatos priežiūros specialistas	Pradinis	49	3,96	1,306	0,08	0,97
	Pagrindinis, vidurinis	113	3,94	1,284		
	Profesinis	56	4,04	1,026		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	16	4,00	1,414		
	Viso	234	3,97	1,234		
Prižiūrėtojas	Pradinis	45	3,36	1,464	0,40	0,75
	Pagrindinis, vidurinis	110	3,85	5,116		
	Profesinis	53	3,42	1,307		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	16	3,00	1,366		
	Viso	224	3,58	3,717		

Kalinamųjų konfliktinių situacijų vertinimas atsižvelgiant į išsilavinimą

					ANOVA testo rezultatai	
Kaip dažnai Jūs atsiduriate konfliktinėse situacijose?		Respondent ai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	f reikšmė	p reikšmė
	Pradinis	60	2,68	1,269	4,18	0,006
	Pagrindinis, vidurinis	133	2,39	0,960		
	Profesinis	64	2,33	0,977		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	22	3,14	1,356		
	Viso	279	2,50	1,089		

Socialinių paslaugų kokybės kaitos pakartotinai atliekant laisvės atėmimo bausmę vertinimas
atsižvelgiant į išsilavinimą

					ANOVA testo rezultatai	
		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	f reikšmė	p reikšmė
Socialinių paslaugų padaugėjo, atsirado naujų užsiėmimų, programų	Pradinis	37	3,00	0,972	1,11	0,34
	Pagrindinis, vidurinis	71	3,00	1,069		
	Profesinis	40	2,68	1,185		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	7	2,57	0,976		
	Viso	155	2,90	1,076		
Išaugo teikiamų paslaugų įvairovė	Pradinis	27	2,85	0,907	2,38	0,72
	Pagrindinis, vidurinis	60	2,77	1,031		
	Profesinis	36	2,42	1,105		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	5	1,80	0,837		
	Viso	128	2,65	1,039		
Paslaugas teikia aukštesnės kvalifikacijos specialistai	Pradinis	29	2,69	1,137	0,85	0,46
	Pagrindinis, vidurinis	61	2,52	1,149		
	Profesinis	37	2,35	1,160		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	6	2,00	1,095		
	Viso	133	2,49	1,146		

Socialinės reabilitacijos įtakos laisvės atėmimo bausmę atliekančių kalnamųjų gyvenimui vertinimas atsižvelgiant į išsilavinimą

					ANOVA testo rezultatai	
		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	f reikšmė	p reikšmė
Ar turi įtakos Jūsų gyvenimui nelaisvėje socialinė reabilitacija?	Pradinis	57	2.21	1.145	0,41	0,74
	Pagrindinis, vidurinis	124	2.06	1.181		
	Profesinis	60	2.07	1.087		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	20	1.90	1.210		
	Viso	261	2.08	1.150		

Adaptacijos ir integracijos į visuomenę priemonių veiksmingumo vertinimas atsižvelgiant į išsilavinimą

					ANOVA testo rezultatai	
		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	f reikšmė	p reikšmė
Aukštos kvalifikacijos TI personalas	Pradinis	48	2,60	1,106	0,69	0,55
	Pagrindinis, vidurinis	104	2,70	1,032		
	Profesinis	51	2,78	1,064		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	18	3,00	0,970		
	Viso	221	2,72	1,049		
Užimtumo programos	Pradinis	52	3,00	1,066	0,14	0,93
	Pagrindinis, vidurinis	111	2,91	1,066		
	Profesinis	55	3,00	1,072		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	19	3,00	0,882		
	Viso	237	2,96	1,049		
Mokymo programos	Pradinis	48	2,75	1,176	0,08	0,97
	Pagrindinis, vidurinis	102	2,78	1,077		
	Profesinis	49	2,76	1,109		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	18	2,89	0,900		
	Viso	217	2,78	1,087		
Kokybiško laisvalaikio programos	Pradinis	49	3,00	1,099	0,38	0,76
	Pagrindinis, vidurinis	107	2,82	1,062		
	Profesinis	53	2,91	1,061		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	18	3,00	0,970		
	Viso	227	2,89	1,059		
Sukurtos sąlygos sportui	Pradinis	50	3,20	1,010	0,82	0,48
	Pagrindinis, vidurinis	117	3,11	1,007		
	Profesinis	58	3,09	0,960		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	20	3,45	0,686		
	Viso	245	3,15	0,974		
Informacinė programa	Pradinis	48	2,85	1,031	0,67	0,56
	Pagrindinis, vidurinis	109	2,79	1,072		
	Profesinis	53	2,83	1,069		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	17	3,18	0,809		
	Viso	227	2,84	1,044		

Galimybės mokytis Šiaulių tardymo izoliatoriuje vertinimas atsižvelgiant į išsilavinimą

					ANOVA testo rezultatai	
Ar naudojotės galimybe mokytis tardymo izoliatoriuje?		Respondentai (N=279)	Vidurkis (M)	Standartinis nuokrypis (SD)	f reikšmė	p reikšmė
	Pradinis	52	2,40	1,053	0,86	0,46
	Pagrindinis, vidurinis	118	2,32	0,866		
	Profesinis	58	2,26	0,849		
	Aukštasis (universitetinis, neuniversitetinis)	21	2,05	0,669		
	Viso	249	2,30	0,890		